

५२०३

श्री

औदिव्योन्नतिदर्पण.

औदिव्योन्नति साङ्ग रयनार.

भास्तर

वेङ्कटेशंकर गौरिशंकर ओम्.

मुकाम

मुजध बुवैधर कुलगदी.

संवत् १८५२

मुजध

सुन्दर प्रिदिग प्रेस कान्हेल गायवाडी.

हे गुरुदेव. कर्तापासे येमडी कामते मजसे.

कि मत उ आना.

॥ श्री ॥

પ્રસ્તાવના.

ઔદિચ્યોદય.

સુરત શહેરમાં આસરે સો વર્ષપર જ્યારે શહેર પૂર્ણ વ્યાપાર
બંધાથી કુશળ હતું, ત્યારે ઔદિચ્ય જ્ઞાતિના ધર સાતસો
થા માણસો બાવીસો હતાં. પણહાલ ક્રમેકરી માત્ર સવા-
નસો ધર અને સાતસો માણસો છે. એટલો બધો ઘટાડો
હાનું કારણ, તે જાણવાની જરૂર. તેમાં વૃદ્ધિની ગોઠવણ
જાતની ચાલુ સ્થિતિ, તેથી પડતાં દુઃખો ન્યાતનોટ્ટક ઈતિ
હાસ, સંપ, મહત્તા, ન્યાય, વગેરેથી સર્વજનજુકાર થાય,
એવા વિચારથી આ લઘુ પુસ્તકનો આરંભ કીધોછે. આમાં
ત્રણભાગ પાડેલાછે તેમાં પહેલા ભાગમાં ન્યાતનોટ્ટક ઈતિહાસ
બીજા ભાગમાંતેચાલું રિવાજ અને તેથી નીપજતાં દુઃખો,
ત્રીજાભાગમાં બંધ કરવાની જરૂર સંપ અને તેનીમહત્તા
વગેરેનો સમાસ થાયછે.

ભાગ પહેલો.

ટુંક ઇતિહાસ.

સુરતી ઔદિચ્યને નામે ઓળખાતાં બ્રાહ્મણોના હાલ ૩૫૦ નાંમાં અગર ધરછે. તેઓમાં ત્રણ પક્ષ શેહેર ૫૩ અને મધ્યસ્થ નામેછે. તેમાં બે પંક્તિછે. ૧ શ્રેષ્ઠ અગર યુનિ-આદિને નામે ઓળખાતી, તથા ૨ મધ્ય કનિષ્ઠ અગર ગેરયુનિઆદિને નામે ઓળખાતીછે. અન્ને પંક્તિમાં ૧૨૫ રાંડિરાંડ બાળ વિધવાના વગર વસ્તીના ધરછે. ૧૨૫ ધર પહેલી પંક્તિમાં, તથા ૧૦૦ ધર બીજી પંક્તિમાં વસ્તી-વાળા છે.

પહેલી પંક્તિમાં કાશ્યપ ગોત્રના ૩૩ શુક્લના ૧૫ ધર, વશિષ્ઠ ગોત્રના ૭ ધર શુક્લજી મહારાજનાં, તથા ૩૩૦ બાયલાં અને મધુ શુક્લને નામે ઓળખાતાં કાશ્યપ ગો-ત્રના ધર ૧૮ છે. ગૌતમ ગોત્રનાં કોરા શુક્લના ૩ ધર અનેભારદ્વાજ ગોત્રનાં ૩ ધર છે એકંદર શુક્લના ધર ૪ પછે. ઉપાધ્યાની અટકવાળા શાન્ડેલી ગોત્રના ધંતુરીઆના ધંધુકાથી આવેલા ૧૬ ધર છે. રાંધણ પુરથી આવેલા સ્માર્તના ભારદ્વાજ ગોત્રના ધર ૧૮ છે. વલશાડી વ્યા-સના ધર ૫ છે. ત્રિવેદીના અટકના ભારદ્વાજ ગોત્રના ધર ૩ પાડેકના ધર ૨ બીજા વ્યાસ તથા પુરોહિતના ધર ૧૦ છે. બ્રહ્માના કાશ્યપ ગોત્રનાં ધર ૨ મટના ધર ૧૬ તથા પંડ્યા પારાશર ગોત્રના ધર ૪ છે; એમ એકંદર ૧૨૫ ધર આસરેછે.

૨ પંક્તિમાં ઉપાધ્યા શાન્ડેલી ગોત્રનાં તથા શણીઆ કું-ભારી આના ઉપાધ્યા શાન્ડેલી તથા ગૌતમ ગોત્રના ૧૫

ધર છે. ગુપ્તેસરીઆ અંબારામ વ્યાસના તથા ખડકીના પટેલને નામે ઓળખાતા બાલાખી ગોત્રના વ્યાસના ધર ૮ છે. અધ્યા૩ ગૌતમ ગોત્રના ૩ ધર, અધ્યા૩ પારાશર ગોત્રના ૩ ધર, અધ્યા૩ શાન્ડેલી ગોત્રના ૨ ધર છે. ભટ સરસ્વતી કુટુંબના સાન્ડેલી ગોત્રના ૬ ધર, દમણીઆભટના ૩ ધર, બીજન ભટના ધર ૧૮ પારાશર કાશ્યપ વૃશ્ચશ વગેરે ગોત્રના છે. બ્રહ્મા ૨ ધર કાશ્યપ ગોત્રના, ભારદ્વાજ ગોત્રના ૧ ત્રાવાડીના ધર પંડ્યના ૩ ધર પારાશર ગોત્રના, તથા ૪ કૃષ્ણાત્રી ગોત્રના પંડ્યના, તથા ૨ ઓઝાના ૨ દ્વિવેદીના, પારાશર ગોત્રના ૮ ધર જોષીના, બાલાખી ગોત્રના ૬ ધર દિક્ષિતના, ગવતમ ગોત્રના ૩ ધર ભટના ભારદ્વાજ ગોત્રના ૨ ધર વ્યાસના પારાશર ગોત્રના ૧ વ્યાસના તથા ઉપાધ્યા નથા પંડ્યા વગેરેના ધર પછે. એકંદર ધર ૧૦૦ ને આસરે થાયછે.

સ્થિતિ. શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં પંજા જનમાનવૃતિ વાળા જમીનદાર તથા મધ્યમ સ્થિતિના છે. પ્રૌઢિત શ્રેષ્ઠ સ્થિતિમાં જમીનદાર છે. સ્માર્તોની સ્થિતિ કંગાલિયત છે, તેઓમાં ત્રણેક ધર શ્રીમંત છે, બધાને આર્ય ધરમથી બહિસ્કૃત જૈનવાદી શ્રાવકોની વૃત્તિ છે. વલશાડીઓ નોકરીકરનાર મધ્યમ સ્થિતિના છે. પાઠેક સારીહાલતમાં છે. ઉપાધ્યા વ્યાસ ભટ સ્માર્ત વગેરે ને કાયસ્થની વૃત્તિ છે, તેઓમાં ઘણા થોડા ભાગની સ્થિતિ શ્રેષ્ઠ તથા મધ્યમ છે; બાકી ઘણાની નબલી છે. શુક્લમાં પણ થોડાની સ્થિતિ મધ્યમ તથા શ્રેષ્ઠ છે બાકી ઘણા મહા મહેનતે ગુજરાન ચલાવે છે. એ પંક્તિમાં આસરે ૨૦૦ પુરૂષ છે, તેમાં માત્ર દશેક જણ કર્મકાંડમાં કુશળ છે, તથા દશેક જણ મધ્યમ જ્યોતિષ જાણુનારા છે; તથા ત્રણચાર પુરૂષ સાંચ અંગ્રેજી જાણુનાર તથા સારી નોકરી પર છે; બાકી બધા હલકી નોકરી તથા પરચુટન બીજાવૃત્તિ વગેરે અવમ ઉદ્યમ કરનારા છે. એ.

ઓમાં કોઈ વ્યાકરણ ન્યાય વગેરે શાસ્ત્રવેત્તા તથા ટ્રેન્યુ-
એટ અગર ડાક્ટર વડીલ છેજનહીં. એકોમમાં પ્રેક્ષિત
જગન્નાથ ઈચ્છારામ તથા ઉપાધ્યા દલપતરામ નરભેરામ
મરાઈ શિવાય તથા મહારાજ મહાશંકર ચંદ્રશંકર શુક્લ
અને શુક્લ ગંગાદત શિવાય વિશેષ પ્રખ્યાત પણુનથી. એ-
લોકો ખુનિઆદિ એટલે ખુંદની ઈયાદિ આ દુનિઆમાં
સારી થાય, એપ્રમાણે કંઈ બર્તતાનથી. કેટલાક દુરવ્યસન
માટે દંડાયલા તથા દુરવ્યસનમાં પડેલા, ચોરી મારામારીમાં
દંડાયલા, કંન્યા વિક્રય સાઠા ત્રિખલાં વગેરે કરવાની અફવામાં
આવેલા, ન્યાતના વાસણુ પૈસા વગેરે ખાઈ જવાની
અફવામાં આવેલા; શાસ્ત્ર વિરુદ્ધાયરણુ વતેવાની અફવાઓ
વાળાવગેરે છે.

જેવાકે એક દુરવ્યસનથી રસ્તામાં પડ્યો જથી ન્યાતે
લાડું જમીમાડીવાલ્યું. એક અખાડામાંથી ઢોલક ખાંધી ગાતો
ગાતોના ગોનાગો ઘેર આવ્યો જેતું ન્યાતે ભોજનથી માંડી-
વાલ્યું. એક શંખ ઓધધાર કરાવી સ્ત્રીના લુગડાં પહેરી હાથમાં
ઢોલકું બાઈ ન્યાતમાં જમવા આવ્યો તેતું પણ ગમે તેમ માંડી
વાલ્યું એક તો પીઠા પાસેજ અતિષય મઘ લેવાથી મરણુ પામ્યો
એક કુવાની જત્રા થી અતિષય તાડી પીને શહેરમાં આવી
રસતામાં મરણુ પામ્યો. એક પાટલા ગોદડા ખાટલા વગેરે
પીઠામાં આપી મઘ અરોગતા માલમ પડ્યો હતો. એક
મદીરા અને રંડીબાણુ માટે ઘરમાં ચોરી કરી રાંડને ત્યાં
ચાર દિવસ રહ્યો લાડું જમી ન્યાતે પતાઈવું. એક
વ્યાસણુ તો રંડીબાણુ અને દુરવ્યસન માટે નીકળીજ
ગયા તેમની સોધ સારું તેમની ઘણીઆણી ગઘ તે ખી-
ચારી સોધમાં મરણુ પામી. એક તો વ્યસનમાંજ મસં
તાન રહ્યો ને શુક્રથાન્નમંજ માંડ્યો નહી.

એક તો ચોરી કરવાથી બેચાર વખત જેલ જત્રા કરી આઈવો. વળી બીજાને પણ કુટુંબનું પુરુશર્થ આવડ્યું તેથી તેપણ જેલ જત્રા વારંવાર કરેછે. એક બેડીની છોકરી ન્યાતમાં પરણાવવા તૈયાર થઈને કાવતરું પકડાયાથી ન્યાતે દંડી. એક પર બેડી સાથે સંભોગ તથા બીજી વ્યવસ્થા કરવાનું તોહમત આવ્યું જેથી હજારો રૂપિયા ખર્ચાને ધીરે ધીરે ધણાં પક્ષી થવાથી પંદરેક વરષે ન્યાતનુ સમાધાન થયું એક વખત કેટલાક નવ ચોરામાં કંઈ યજ્ઞ કરાવવા ગયલાં અને ત્યાં તાડીના ઘડીઆં હાથે છોડી પીપીને બેતરમાંજ પડ્યા જેની લોથો તે ગામના સુઝ બ્રાહ્મણને મહામહેનતે છુપાવવી પડી. બે ઉપર એક ના પુત્રનું ખુન કરવા સંબંધી તોહમત આવ્યું; તેમાં તો સરકારથી મુક્ત થયા નેમારા મારીમાં દંડ થયો. એક ને મારા મારીમાં દંડ થયો. એક તો વેસનકરી ન્યાતમાં જમવા ગયોલો ત્યાં બીજા બ્રાહ્મણોએ નરમ સાકને ઢોચકે ઢોચકે માઈરો એક પર પોતાના કટંબીને ઝેર આપી મારી નાંખવાની વાત ઉડી. કોઈએ સ્ત્રીને મારી નાખી નદીમાં ગાંસડી બાંધી મુકી દીધી એવીજ વાત ઉડી. કોઈએ દાઘીનાજ ચોઈરા. કોઈ પોતાના છોકરાનેજ ગીરવી મારી આવી કોઈ ધણી સાથે નરહેતાં દરજીને ઘેરજ રહેતી. એકની છોકરી નીકળીજ ગઈ કેટલીક રાંડીરાંડોએ ગરબાજ ગાયા. એક વેસનથી બેભાન સ્થિતીમાં સ્ત્રીને ખાટલે સુવાનું લુલીજઈ છોકરી પાસેજ સુઈગયો અને સંભોગ કીધો. કેટલાંક નાંગા બારગામના બઈરાસામાં સ્ત્રીના સોંગમાં કુઈટા.

કોઈ ન્યાતના પઈસા વાસણ ખાઈગયા. કોઈ શીરંમી થઈ ગયો. કોઈ મુસલમાન થઈ ગયો. કેટલાકે છોકરીના પઈસા ખાધા. કેટલાકે સ્વગોત્ર તથા સપીંડમાં બિવાહ કીધા. કેટલાકે સાટા ત્રીખલાં વગેરે કીધા. એવી ઘણીજ અપ્રવાઓ તથા દંત

કથાઓ ચાલે છે. જેઓ જાણુકાર હોય છે તે માંહો માહે વાત કરે છે પણ કંઈ લખાણ કે કંઈ ખીજ સાખીતી મળી આવતી નથી. કારણ ન્યાતના ઇનિસાફનો લેખીત પુરાવો રહેતો નથી. આવા સેંકડો દાંખલા છે.

એ એક પંક્તિમાં જેટલો અર્થ સમાયલો જણાય છે, તેટલો મધ્યમ કનિષ્ઠ પંક્તિમાં માલમ પડતો નથી. એલોકો એક પંક્તિમાંજ સાઠા ત્રિખલા કરે છે, જે ઘણું વર્ષે માલમ પડે છે. એ વિષય આગળ કહીશ. મધ્યમ તથા કનિષ્ઠ પંક્તિમાં કંન્યા વિક્રયથી કંન્યા ઉતરે છે, તે અનુમાનેજ ધારી શકાય છે. એ કંન્યા વિક્રય કોઈપણ રીતે સાખીત કરવાના સાધનો મળતાં નથી. કારણ તેતો ધરને ખુણે માન એજણુ કાર્ય કરે છે.

ખીજ મધ્યમ અગર કનિષ્ઠ પંક્તિમાં લગભગ અડધા કરતાં પણ વધારે ઘર વૃતિવાળા જમીનદાર વગેરે છે. ઘણાની મધ્યમ સ્થિતિ છે, માત્ર જવાલેજ કનિષ્ઠ સ્થિતિ મળે છે. આશરે દશેક ઘર એક સ્થિતિના અને શ્રીમંત છે. એમાંપણુ વિદ્યાતો ઉપલા ભાગ જેવીજ છે. એમાં વ્યાસ વિશ્વનાથ વ્યાકરણ શાસ્ત્રિ તથા તેમના પુત્ર ધીરેન્દ્રરામ તથા ત્રંબકરામ એક નોકરીપર સારા પગારદાર છે. ખીજપણુ દશેકજણુ મધ્યમ નોકરીપર છે.

એ લોકો ઘણી વખત એક પંક્તિમાં સ્વધર્મે કંન્યા આપે છે, ઘણીવખત કંન્યા વીક્રય તથા ત્રિખલા ચોખલા વગેરે કરે છે; એ લોકો જે પહેલાં ભાગમાં એક પંક્તિમાં કંન્યા નદેવા સારા ખંદોખસ્ત કરેતો એ લોકો સુખી થાય, એવિષય હું આગળ દર્શાવિશ.

એક પંક્તિમાં જે સાટા ત્રિખલાં તથા કંન્યા વિક્રયનો શક ઉત્પન્ન થાય છે તે અનુમાને અત્રે દર્શાવું છું. એને માટે હું જાહેર નામ આપતો નથી માત્ર અટક પરજ કહું છું. એ સાખીત કરવાને કંઈજ સાધન નથી.

૧ અમુક શુકલે અમુક વ્યાસને દ્રવ્ય લઈ કંન્યા આપી વ્યાસને ઓધાર કીધો.

૨ અમુક પાધ્યાએ અમુક વ્યાસને દ્રવ્યલઈ કંન્યા આપી વ્યાસને ચડાવ્યા.

એપ્રમાણે જે જે શકે કૃત્રિય થાયછે તે નિચે મુજબ.

૧ રૂદ્ર શુકલે જે કંન્યા પ્રોત્ત તથા ભટને લીધી તે માટે કંન્યા વિક્રયનો.

૨ માહારાજે વ્યાસને આપી તે માટે કંન્યા વિક્રયનો.

૩ મહાજે વ્યાસને આપી તેમાં લીધી તેમાં સાટાનો.

૪ મહારાજે શુકલ પાધ્યાને આપી લીધી તેમાં સાટાનો.

૫ ચાતગોર શુકલે વ્યાસ ને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો.

૬ વ્યાસે પ્રોત્તને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો. અગર ત્રિખલાનો.

જેમકે પ્રોત્ત સ્માત અને વ્યાસ મળીને.

૭ ખાયલા શુકલ અને વ્યાસ વચ્ચે સાટાનો.

૮ ખાયલા શુકલે ઉપાધ્યા ભટને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો.

૯ ઉપાધ્યા અને વ્યાસ વચ્ચે સાટાનો.

૧૦ વ્યાસે ત્રવાડીને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો.

૧૧ સ્માતે વ્યાસને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો.

૧૨ ઉપાધ્યાએ ભટને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો.

૧૩ ઉપાધ્યાએ ભટને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો.

૧૪ મધુશુકલ અને ઉપાધ્યા વચ્ચે સાટાનો.

૧૫ શુકલે સ્માતને આપી તેમાં કંન્યા વિક્રયનો.

૧૬ શુકલ પાધ્યા શુકલ અને સ્માત વચ્ચે ત્રિખલાનો.

એપ્રમાણે ઘણા સર્પીડ. સગોત્ર. કંન્યા વિક્રય સાટા ત્રિખલા વગેરેના દાખલા મળી આવેછે. વિસ્તારના ભયથી અત્રે વિશેષ લીધા નથી.

ખીજા ભાગમાંતો પણા ખુલ્લી રીતે સાટા ત્રિખલા અગર કંન્યા વિક્રય અગર સ્વધર્મે. પણા આપવામાં આવેછે એટલે હવે વિસ્તારના ભયથી અત્રે તેમના દાખલા માંડવાની જરૂર નથી.

ભાગરજો. કુળ ચાલુ રિવાજેઅને તેથી પડતાં દુખો.

ધણા લોકો પોતીકી છોકરીના વિવાહ તોડી ખીજાને આપેછે, આ રિવાજ બંધ થવો જોઈએ. એ રિવાજ શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ અને શોચનિય છે.

નદત્વા કસ્ય ચિત્કન્યામ્ પુનર્દયાદિચક્ષણઃ ॥ દત્ત્વા પુનઃ પ્રયચ્છન્દિ પ્રાપ્નોતિ પુરુષાનૃતમ્ મનુસ્મૃતિ મધ્યાય ૧ શ્લોક ૧૧ ॥ એક વખત કંન્યાનો વિવાહ કીધો, અને તે તોડી ખીજા પુરુષને તે કંન્યા આપે તો આપનારને એક હજાર પુરુષ મારવાનો દોષ ભાગે. વળી તે કંન્યા ખીજાએ લેવી પણ નહીં. કારણકે મન્ય દત્તાતુ યા કન્યા પુનરન્યાત્રદાયેત ॥ તસ્યા શ્વેત્ર ન મોક્તવ્યં પુનર્મૂઃ સા- પ્રકીર્તિતા ॥ એકને આપેલી કંન્યા પાછી લઈને ખીજાને આપી હોય તો, તેના હાથનું જમતું નહીં; કારણકે તે પુનરભુ કહેવાયછે. આસુ પુત્રાસ્તુ યે જાતાં સ્તે વર્જ્યાં હવ્ય કવ્યયૌ ॥ તથૈવ પતયસ્તાસૌ વર્જનિયા પ્રયત્નતઃ ॥ વર્ણાશ્રવ વહિસ્થાસ્તે સંકીર્ણ જન્મસંભવાઃ ॥ વેદ નિંદા રતશ્ચૈવ તે વર્જ્યાં શ્રાદ્ધ કર્મસુઃ ॥ પુનરભુતા પુત્રને અને પતિને શ્રાધમાં જમાડવા નહીં. કારણકે તેને વર્ણશંકર સમજવા.

ધર આગળ જમણુવાન થાયછે તે બંધ થવી જોઈએ. અને વાડીમાં થવી જોઈએ. રસતા સાદ વળાતા નથી, છોકરા અથે અને ખાળ કુવાના પાણી નિકલેલા હોય, તેમાં બેસી સ્વધર્મ પ્રમાણે પવિત્રતાનો ત્યાગ કરી જમવા બેસવું એશું થે હું ધિઃકારવા યોગ્ય છે. કેટલીક વખત કુતરા ખીલાડા તથા ઘેડા વગેરેનો સ્પર્શ થાયછે પાણી છંટાતા નથી, જમતાં જમતાં પેટમાં ધુળ જાયછે; વખતે શુકાદિકના અણુસમન્નુ છોકરાં પાણી રેડેછે; હાથ મહોડુ નધીયું હોય ત્યાર પહેલા ઘેડા ઘેડા પડવાથી તેમનો સ્પર્શ થાયછે. વખતે ખરાબેર દીવા મુકવામાં આવતા નથી. જ્યથી કીડી

મંકાડા માંખો વઝેરે પણ માલમ પડતાં નથી. વખતે મહોલ્લા માંથી. કાઠ અવર્ણના છોકરાં અણુસંમજણુને લીધે પંક્તિમાં દોડી વળેછે નથી. સ્પર્ષસ્પર્ષ ભક્ષાભક્ષ વઝેરે દોષ પ્રાપ્ત થાયછે.

છપયછંદ તન્ને કુચાલ ઔદિચ્ય, કિચ્ય લપટાશૈકાયા; ધોતાં નહિ ધોવાય, થાયછે અળગી માયા; રહે રળી નહિ રેખ, પેખતાં પળમાં પળશૈ; કહે કરો સુકીત, ન્યાતનું દેવું વળશે; નિત્યેજ જમી તુંકયાં જઈશ, ચાલે નહિ ખર્ચ્યાવિના; કહે મુળશંકર પ્રિછો સરવ દાનત બ્રહ્મ જોડિ ખીના. ॥ ૧ ॥ નહી સગામાં સંપ, જંપ તેને કયાં વળશૈ; જ્ઞાતિ ગુનેગાર, હાર્ય પામીને બળશે; થશે પછી મોદિક, ઠીક શીખામણુ દીધી; વડા વિવેકી બ્રાત, ન્યાતની આશંખ લીધી; બલાતકાર ભય ચિત્ત ધરી, જમાડવા તત્પર થયા; કહે મુળશંકર લાલચમાં, ભૂખ ભાગવા સૌગયા. ॥ ૨ ॥ ભલે જમે સૌ બ્રાત, કીચમાં દડીએ કુખે; પત્રાળું ખેંચાય, હાથમાં લાડુ ખુખો ઝડી પડી બહુ છેક, ન્યાતમાં જમતી વેળા; વેળા ચાલ્યા બ્રાત, ખાળના કચરા રેલ્યા; પળલ્યા પટકુળ અગના, જમતાં દુઃખ વેઠયું ધણું; કહે મુળશંકર બગડયું ધણું જમાડનારા જન તણું ॥ ૩ ॥ તણાય નાનો બાળ, વાળ, નારોના પળજે; જીવતીને જન્મળ, ઝોઢતી અંચળ અવળે, ખાતા પામે કષ્ટ, નહી વાડીતે માટે, દાવાદળ સમ દુઃખ, ભુખ્ખ ભાગણુની વાટે પૌહોર એક જમતાં થયો, તાઢે ધ્રજે બાળકો કહે મૂળ શંકર વિપરિતજ, કચરો ભુડો ખાળનો. ॥ ૪ ॥

ભલે જમાડો બ્રાત, ન્યાત કરજે વાડીમાં; કિચડ પોજો માંહ, નિકર કરજે ઝાડીમાં; નાવે સંકટ લેશ, ખેશ સાઈ ખેઠાનું; એક રાખજો દાર, ન્યાત માંહી પેંઠાનું ધર્મ બ્રહ્મ યાશે જો નહી, સદૃશસ્ત એવું ધારતાં; કહે મુળશંકર દુચાલ સૌ, શોધો શીકહુ વારતા. ॥ ૫ ॥ ક. મુ. બ. બારા.

ન્યારે ન્યાતમાં મૃત્યુ થાયછે ત્યારે જે રડવા કુટવા વગેરે નો ચાલછે તે પણ સાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ છે. ગરુડ પુરાણમાં કહેછે જે મરનારનાંસગાં સ્નેહના બંધનથી રડીને લાળ નીટ થુક વગેરે કાઢેછે, તે મરનારને પ્રાપ્ત થાયછે.

સવૈયા કામનિઓનો ચાલ કુત્યાનો, ભામનીઓ ભટકે દિનરાત; બહુ સ્ત્રિયો ભેગી થઇ કુટે, દશમાનો ભારે ઉધ-માન; અમણપણે એવા કૃત શિખે, ભુડી વાતે ભળીકે ભાન; નિય નજર ટાળી ઓદિઓ, સળે સુધારા થઈ બળ-વાન ॥ ૧ ॥

દ્વિજ માંકિ આ મોટો ઝગડો, ધર્મ સાસ્ત્રથી ઉલટુ એહ; વૈધ કહે એથી ક્ષય નિપળે, રોગ થવાનું કારણ નેહ; પછી ક્રુધાએ સહુ ભુલાવ્યું, નિંદ્રાએ વશ કીધાં વાન નિય નજર ટાળી ઓદિઓ, સળે સુધારા થઇ બળવાન ॥ ૨ ॥

છપ્પો. રોતી અબળા તુચ્છ, બુધ્ધ ઓછી તે માંડે; કરે ઘણું કષ્ટાંત, ઉદાશી આખી વાટે; વદે વિવિધ વિલાપ આપની છાતી ભાંગે; ભટકે આખીરાત, બાળ લેવાને જાગે; બોળે દશમૂ કુટવા તણું, અબળા ચાલ અધિક છે; કહે મુળશંકર ભૂંડી મતિ, ગણે મર્યાદા બીકને. ॥ ૧ ॥

ગરબી. મોક્ષમળે એળુ સાધન સંપડાવીએ, રોવાને કુટ-વાનો ખોટો ચાલજે; રૂદન કરેથી મરનારેં દુઃખ પામતુ સ્નેહી કુટુંબી તે નવલે સંભાળજે. વાહાલાની વાસે ન ઝાઝું રોઈએ. ॥ ક. મુ. બ. વ્યા.

લલિત. રૂદન થાયછે ખુબ માતીમાં, કલહ બહુ કરે દ્વિજ જાતિમાં; કહ્યું ન માનતી જાય તે ભણી જરૂર છે હવે. બ્રાત તે તણી ॥ ૧ ॥

અમણુ નારીઓ ના વિચારતી, ક્ષઈ થયા પછી કષ્ટ

પામતી; શિખ નહીં લહે દુષ્ટ પાપણી, જરૂર છે હવે બ્રાત
તે તણી. ॥ ૨ ॥ ક. મુ. સ્વ. વ્યાસ.

મરનારના કનેહી સગાંઓને દિશાસો મળવો જોઈએ;
તેની જગોપર બધા ભેગા મળીને સૌસૌનાં દુઃખો સંભાળી
રડે કુટે છે જોથી પછડાપર પાડું અને દુઃખણુપર ડાહામ
જવું થઈ પડે છે. વારતે એ રિવાજ અંબથાય તો સાંઠે
જોથી અનિતિ મટે, અને મરનારને દુઃખ થતું અટકે.

વિધવાઓ જે પ્રકારથી વિધેસ અને છે. એકતો બાળ
લગ્નથી અને વૃદ્ધને મિથ્યા કુળાભિમાન થી આપે છે તેથી.
વીધવા ઓને ભરણુ પોષણનો કંઈ આધાર રહેતો નથી.
તેમના પોષણ માટે ચોક્કસ પદ્ધતિનો આધાર થવો જોઈએ
જોથી તેમનું ભરણુ પોષણ થઈ શકે. તેમના ઉપર દયા
રાખવી જોઈએ. અને તેમને લાગતા વળગતાએ સારી
મદત કરવી જોઈએ.

છપો. રાંડી નાની બાળ, નહીં તેનું કો સંગી, દળ
વાદળ સમ દુઃખ, ભૂખ ભાંગે નહીં ભંગી. નહીં પીયર
પરિવાર, નહીં સાસરીઆ પાળે; ગણે નહીં લવલેશ, બિચારી
આંસુ દાળે. વિધવા સ્ત્રિ છે અળખામણી, બાળ લગ્ન પર
તાપથી; કહે મુળશંકર શું દોષ દઉ, ગયું એવા તણુ આપથી. ૧
પરણી નાની બાળ, તરત બીચારી રાંડી; દવમાં નાખ્યો દેહ,
રતી બહું ભુંડી માંડી. રિપુ માતતે તાત, દુઃખ દાવાનળ દીધુ
સાસરીયાં સુપાત્ર, આપનું લહેણું લીધું સંભાળ કોઈ લેતું નથી
બાળોતિયાંનિ છે બળી; કહે મુળશંકર આણુ દયા, ભુંડી રતી
તેની ભળી. ॥ ૨ ॥ હરીગીત.

ગતિ ભંગ છે વરવું વદન, બીહામણું બુઢા તણું; લાળ ચુએ
નાશા કરે, ખુંખું કરે વળતો ધણું. કટિબંધ થઈ શૃદ્ધિ જોષ્ટિકા
વળી વાળ બહુ પળીઆતણા; પોતે પરણવા સંચરે, વરમાંજ
નમળે કંઈ મણા. ॥ ૧ ॥ કોમળ વદન શોભે સદન, બાણે કનક

વેલી શશી; કરમે ભલ્યો કહુપ નર, રતિ ભાગ્યની આવીન્ધશી;
 અળગાં કિધાં એવાતણો, ન્યારી ગતી છે દૈવની; પામ્યો મરણ
 ખુદો તરત, સણુગાર ટાળો સજ્જની. ॥ ૨ ॥ ખાવાપિવા પર-
 વારીઉ, જઈ સાથરો નદી પાથરો; પર્ષણું દળો કાંતો ભિખો,
 જારી જરૂર કંઈ આચરો. કુળવંતની શોભા સરસ, પણ એકમાં
 પ્રસે થશે; મુંઝામણે પછી માનુની, અકળાર્ધને નિસરી જશે.
 ॥ ૩ ॥ લલિત. ॥ બહુ પિડાય છે, બાળ લગ્નથી, નષ્ટ ન્યાત
 જે બોધ દોમથી; વિકળ થાયછે પુત્ર દુઃખણી, જરૂર છે હવે
 બ્રાત તે તણી. ॥ ૧ ॥ રખડતી મુકે કંથ કામની, ફરીનસંધરે
 એહ ભામની; દુર વિચારમાં દુખતો બણી, જરૂર છે હવે બ્રાત
 તે તણી. ॥ ૨ ॥ ગતિ ગમાવિને, બોલતાં નથી, ભયવડે થશે
 સુખી સર્વથી; વગર કારણે છે વર્યો ઘણી, જરૂર છે હવે બ્રાત તે
 તણી. ॥ ૪ ॥ અચળ આપનું જ્ઞાન ક્યાં ગયું, તિમિર જોરથી
 સૌવૃથા થયું; દુરદશા થશે બ્રાત આપણી, જરૂર છે હવે જ્ઞાન તે
 તણી ॥ ૫ ॥ ક. મુ. લ. વ્યાસ. ॥ રોળાવૃત્ત ॥ ધડે સુતોના
 ધાટ વૃદ્ધ વર નાની કં-યા, દે રંડાપો માત અતિશય ચાસે
 અંન્યા; ઉદર ચોળીને સુળ કરે કુળ કેરી કાણે, જીવેન જીગતિ
 જોડ રૂપ ગુણ ઉભય પ્રમાણે. ॥ ૧ ॥ એથી ન થાય બનાવ લડેછે
 ઘણિ ઘણિ આણી, જ્ઞાન સુખ ભોગવે વહે ચંદુથી પાણી; અબ-
 જાઓ અલણેલ મગજમાં જોમી વાયુ સમજે, ધરમ ન શુદ્ધ
 વાદળું અમ્લ છવાયું. ॥ ૨ ॥ કરી કળ્યા કંકાસ જરા જંપે
 નહિ જાતે, મુપ માંકારી યોગ દંપતિ વહેજ વાતે; એક પત્નિ વૃત્ત
 વડિલ પાળતા પૂર્વે જેવું, દંપતિ ધરમનું જ્ઞાન હતું નરનારને
 ફેવું. ॥ ૩ ॥ પરણ્યા એટલે પત્યું રાંડને કરે રઝળતી, ભરે પીયરમાં
 પેટ વેઠ કરી બાઈઓ બળતી; કષ્ટકરે વ્યભિચાર કંઈકી બીખીને
 ખાયં; નારિના નયનથી નીર કદિએ નસુકાયે. ॥ ૪ ॥ દેનારા પસ્તાય
 લાજ લેનારા નાણે, પ્રમદાઓ પિડાય ઘણી રહે શુરા ધિગાણે; દારા
 જ્યણા દળે પિયુ મૂછો મરડે, અન્ય ન્યાતના જનો નિરખિને કર

નિજ કરડે. ॥ ૫ ॥ ચૌટે ચૌરે ચડે લવાડા લુંડા ભાઈ, વળી વ-
ખાણુ ગવાય વિષુધ જનની તે માંહી; માટે કરો વિચાર સંપિ
સૌ એહ સંબંધી, નાહના પરણવા તણી કરો ખેલોશક બંધી.
॥ ૬ ॥ ક. મા. ન. ॥

વૈદરબી વનમાં વલવસે એરાહ બાળપણમાં બાળનાં
નવ કરવાં લગન; જો કરીએ જાણી જોઈને, વડું ઉપજે
વિધન બાળપણમાં બાળના ॥ ૧ ॥

જેમ આંખેમેર જોટલી, ધારે કેરીએ કોઈ; વિશ્વાસથી
વફરા કરે, રહે અંતે તે રોઈ. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૨ ॥

જો કદિ જોડું તે ઉછરે, નાવે મળતો સ્વભાવ; આખી ઉમરમ
એહને, દીસે દુઃખનો દેખાવ. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૩ ॥

અણુઅણુતી તણા એહને, જ્યારે ઉપજે અંકોર; એ માન-
નીનાં મૂખની, ગાજો ખાયછે ગોર. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૪ ॥

સમઝણુ કાચી શિશુપણે, નહિ મનસ્થિર ઠાર; કહો તેને કેમ,
કરાવીએ, આખી વયનો કરાર. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૫ ॥

અગ્નિરૂપે ઈશ્વર ગણી, જે ઠરાવ્યો જમાન; શુ સમઝે શિશુ
આપડાં, જોને જરીએ ન જાન. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૬ ॥

માબાપની મુરખાઈના, એ તો છે. આડો આંક; વાંકું થયે
પછી વેવલાં, કાઢે કર્મનો વાંક. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૭ ॥

લહાવો લેવાની લાલએ, કંઈક લાજને કાજ; આંખો મીચીને
ઉંડે કૂવે, પડેકરી પતરાજ. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૮ ॥

પાછળ શું પસ્તાઈએ, એવો હરીને અનર્થ, પાણી પીને ધર
પુછીએ, એથી શું શરે અર્થ. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૯ ॥

સંકટ દેખી સુતાનણું, કરેઆપ બિલાપ; માતા મુખે મહાદુઃખના
શબ્દ ઉચ્ચારે આપ. બાળપણમાં બાળના. ॥ ૧૦ ॥

દલપત કાવ્ય. ॥

જે પુરૂષ પચાશ વર્ષનો હોય તેને સમઝુએ કદિ કન્યા દેવી
નહી. તેમ તે પુરૂષે પરણવું પણ નહીં. તેમજ બાળ લગ્ન

પણ બંધ થવા જોઈએ એથી ઘણાજ નુકસાન છે. શ્રેષ્ઠમાંતો બાળ લગ્નજ થાયછે અને તેથી ઘણા કળેડા બને છે. અને ઘણી વખત તેમનું દુઃખપણુ જોઈ શકાતું નથી. વૃદ્ધને દેવાનો અને બાલલગ્નનો જોડલો રિવાજ શ્રેષ્ઠમાંછે, તેડલો ખીજ નથી.

જેવાકે હાલએક ભટજી બાવાએ એક વૃદ્ધ શુકલ ને આપી જે બીચારી તાબડ-તોકજ રાંડી એક શુકલે સ્માતને આપી જે થોડા વર્ષ પછી રાંડી જેની વાત એક દીવશ કોઈએ નાટકના પ્રસસ તુલ્ય કહી બતાવી હતી- એવોજ પ્રસસ હાલ મુંબઈ ગુજરાતી નાટક મંડલી એ પોતાના મુલરાજ સોલંકીના ખેલમાં લજવવા માંડયોછે. જે એ મુજબ છે.

બુઢો.—અરે વાહરે તારાં નખરાં નેવા હરે તારાં લટકાં, કટકા કરે કેવા કાજ્જનાં.

વેલી.—અરે મર મુવાં બુઢીઆં તું કાં લજનાં ? છાજ્યાં લઉં તારા મેજનાં.

બુઢો.—આમુખડાંને.

વેલી.—શું હું બાળું ?

બુઢો.—નાના જો કેવું રૂપાળું ?

વેલી.—ભૂત સમુ ભડામણું બાળું અહીં ને તહીં છે સદાય કાળું.

બુઢો.—કેમ ?

વેલી.—ભવ બાળાનો નીચ બગાડયો છતે ઘણી રંડાપો આલ્યો એમ.

બુઢો.—અરે નારે નારે નાનકડી સુધયો સંસાર.

વેલી.—જઈશ મુવાડોકરા તું નકે મોતકાર. વળીશાસ્ત્રમાં પણ વૃદ્ધાને કન્યા આપવા બંધી છે. કહ્યું છે કે. પરોપકારાય મવેદ્વસ્યં વૃદ્ધસ્ય માર્યાકરદીપિકેવ ॥ વૃદ્ધની સ્ત્રી અવસ્ય પરોપકારને અર્થેજ હોયછે. મનો ન રમતે સ્ત્રિણાં જરાજીર્ણેન્દ્રિયેપતૌ ॥ જીવાન

સ્ત્રીઓનું મન જરાએ કરી જીર્ણ થયેલી ઈંદ્રિઓ વાલા પતિને વિષે રમતું નથી. તરુણાઃ સ્યવિરો વિષમ્ ॥ તરુણીને વૃદ્ધ વિષ સમાન લાગેછે. પણ લોકો સમજતા નથી નેબાલકીઓ વૃદ્ધને આપેછે ને તેથી યતિ અનીતી અને દુઃખ સહન કરેછે.

આગળ એક સ્માતે કોઈને આપેલી જે રાંડતાં વારને કોઈને લઈને નીકળી ગઈ. બીજા એક શુકલે એક સ્માતને આપી તેપણુ થોડે દિવસે રાંડી પણ રાડતા વારને થોડે દિવસે તે બાઈ મરણુ પામી. વગેરે ઘણા દાખલાઓ મળે છે પણ લોકો સમજતાં નથી એક વાત એવી પણ સંભાળીએ છેકે એક ઘરડાં શુકલને કંન્યા દાન દેતાં તેની માને ધણુંજ રડવું આવ્યું. આંચાર્યે કહ્યું જે બાઈ કંન્યાના જમણા કાનમાં કહો જે ઈશ્વર પારવતીનો સૌભાગ્ય ભોગવતાં, તમો શુભી રહેજો. ત્યારે બાઈએ બે આખે રડતાં કહ્યું જે માહારાજ હવે એ સૌભાગ્ય શું ભોગવશે. એ છોકરીના દાદાજી આ સીતેર વર્ષના સ્મશાનમાં સુતેલા વરને આપી રાંડાપો આપેછે તે કંઈ તમારાથી જણાતું નથી જે મારી પાસે કહેવડાવો છો ? ત્રણ ચાર માસમાં તે માંઈ રંડાઈ. વાહ : વાહ : આતે કંન્યાદાન કે રંડાપાદાન કહેવાય વારં, હાલ એક વ્યાસજી એ એક પાઘ્યાને કંન્યા આપીછે તે કુલી નતામાં છોકરી કેવી શુભીછે એ સારી રીતે જણાયછે.

ન્યાતિને વિષે ઘણાં કળેડાછે. પણ વિસ્તારના લયથી અત્રે લીધા નથી. લગ્ન પ્રસંગમાં વર ઉમરે ૧૮ થી ૪૦ લગણુનો અને કંન્યા ૧૨ થી ૧૩ વર્ષ લગણુની હોવી જોઈએ. ઘણા વૃદ્ધોને દીધાથી તાબડતોડ વિધવા બનેલાં તથા બાળ લગ્નથી વીધવા બનેલાં તથા અણુજનાવથી કળેડા થઈ ઘણાં દુઃખ વેઠેલાં દાખલાઓ મળી આવેછે. વારને આ રીવાજ બંધ થાયતો સારં શ્રેષ્ઠોની તો એમાં મોટાઈ સમાઈલીછે, પણ એથી શું પ્રાયદાહે; તે કોઈ ખતાવશે ?

કન્નેડા વિષે. ઉપેદ્રવન્ન છંદ.

બહુ કન્નેડા જગમાં બનેછે, પિડા અતિ દંપતિ તે સહેછે
 વિનાશ કાળે વિપરીત એ છે, કુચાલ તે તો તજવો ધટેછે. ॥૧॥
 કુરોગ કાયા નિચ ભોગવે છે, અવિઘ વિપ્રો અતિશે રહેછે;
 વિકાર રૂપી વ્યભિચાર તે છે, કુચાલ તે તો તજવો ધટે છે. ॥૨॥
 કહે સુ શાસ્ત્રો ન કરો તથાપિ, તજે નહિ તે નર છેક પાપી;
 વિશેષ વાપે વ્યભિચાર તેને, કુચાલ તે તો તજવો ધટેછે. ॥ ૩ ॥
 રડે રમાજે થકિ કામ વાઘે, નડે વ્યભિચાર વિશેષ લાઘે;
 પતીવ્રતા ભંગ થવાનું તે છે, કુચાલ તે તો તજવો ધટેછે. ॥ ૪ ॥
 અયોગ્ય સ્વામી નહિ અર્થ સારે, શિખે પછી જર તથાપિ ત્યારે;
 વિચાર આણી તજ ચાલ તેવે, કુચાલ તે તો તજવો ધટે છે. ॥૫॥
 કલેશ કારી અબલા રહેછે, પ્રજા નડારી વલતી બને છે; સન્નેડ;
 વિના હૃદયો બળે છે, કુચાલ તે તો તજવો ધટે છે. ॥ ૬ ॥
 સ્વયંવરે ના કદી ખોડ આવે, પતીવ્રતા થાય સતી સોહાવે.
 ટળે કન્નેડાં વરવાનું જે તે કુચાલ તે તો તજવો ધટે છે. ॥ ૭ ॥
 રચેલ આ છંદ નવીન આજે, સુખોઘ વાણી કહું સુખ કાજે;
 વિચારીને વિર તજે તમે તે, કુચાલ તે તો તજવો ધટે છે. ॥૮॥
 ઉઘેઈલાગે મુલમાંથી જ્યારે, પતન થાયે તર તર્ત ત્યારે;
 શિક્ષા લહો શંકર જે વદે છે, કુચાલ તે તો તજવો ધટે છે. ॥૯॥
 ક. મુ. સ. વ્યાસ.

વિવાહ પ્રસંગમાં ગૌરવ તથા વદાગિરી વગેરેમાં પ્રટાણાં ગાવાનો
 રિવાજ ધણો ખરાબ છે, તે બંધ થવો જોઈએ. જોથી ધણી
 વખત કજીઓ તથા વ્યભિચાર ન્યાતિમાં પિરસવાની અડચણ
 તથા મસકરીઓ થાય છે. એ પ્રસંગમાં તો પુરૂષે સ્ત્રી સાથે તથા
 સ્ત્રીએ પુરુષ સાથે કેમ વર્તવું; સાસુ શસરા સગા વગેરે સાથે
 કેમ વર્તવું; આ સંસારમાં સુખી કેમ થવાય, કેવા નિતિ અને
 ધર્મ પાલવા, જેથી. ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ સંપાદન થાય.
 શુદ્ધસ્થાશ્રમીનાં ધર્મ આચરણ. કર્તવ્ય અને તેથી થતા લાભ

વીધે જોમ શિક્ષણ મળે, તેવા ગીતો ગાવા જોઈએ. કુટાણાં
 સાંભળવાને ઘણાં વૃદ્ધ પુરૂષો પણ આતુર રહેછે, કોઈ ગાવાને
 ના કહેતો બધા કુચવાય છે; આ શું થોડું શોચ કરવા યોગ્ય
 છે. એવા મંગલ કાર્યમા પુન્ય પુર્વક ઈશ્વર ભજન વજરે થવા જોઈએ.
 જમતાં કોઈ પ્રકારનું અયોગ્ય ભાષણ કરવું નહીં, અને સદા
 મન સ્થીર રાખી, ઈશ્વર ચીંતન કરતાં પ્રસાદ લેવા કહેલ છે.
 અયોગ્ય ભાષણથી અન્નદેવ કોપે છે, અને તેમના કોપવાથી તે
 અયોગ્ય ભાષણ કરનાર તથા તે દંપતિનું જોડું બને સુખી થતાં
 નથી. લોકોમાં સ્ત્રિઓ પોતીકી નહારી છાપ પાડેછે, અને અધ
 મૈત્ર્યરણથી પોતીકા સુખને અલગું કરેછે. વાસ્તે ૫ટાણા ન
 ગાવા જોઈએ. ઉપનતિ છંદ વાંમા કુવાકયો અગણીત ભાષે,
 વીવા પ્રસંગે બહુ એમ દાણે; ગાવા સુગીતો ન રૂચે તથાપી,
 બોલે કુટાણાં મરજદ લોપી ॥ ૧ ॥ ગાજો તણો જ્યાં વરસાદ
 જાંઝો, બ્રહ્માણી દેવી વદતાં ન લાજે; ભાંડે કૂગાજો જયમ
 ભાંડ બોલે, નાવે બિજ્જકો રૂપિપન્તિ તોલે; ॥ ૨ ॥ વેશ્યા સમાને
 વદતાં ન લાજે, ગાએ કુટાણાં સુભ લલાવ કાજે; હોળી પ્રસંગે
 જયમ શબ્દ બોલે, તેવાં કુવાકયો રતિ કામ તોલે; ॥ ૩ ॥
 શ્રાતા પિતા તે સુણતાં ન લાજે, ગાવાદિએ સ્નેહ ધરી સુકાજે;
 મીઠાશ એમાં લહિને શુંરાઓ, વિપ્રો વિશેષે કરી કેક
 વાંચો. ॥ ૪ ॥ સવૈયા છંદ. વાહાલપણું વેવધિથી ટાલી, વિરો-
 ધ કરવા તત્પર થાય; વણુ અપરાધે નડવાની તો બીક બિચારા-
 ના ઉરમાંય. લેવા ખાવા શુરા પુરા, વિચાર વણુ કરતા તોફાન;
 નીચ નજર ટાળી ઐદીઓ, સજ્જે સુધારા થઈ બલ-
 વાન ॥ ૧ ॥ ગોરવમાં ગાજો દિધાનો ગોરીનો જે ગંદો ચાલ;
 તેથી થાય ઘણી અપકીર્તિ અબલા બોલે મુખથી ચાલ. જ્ઞાતિની
 બહુ થાય દુજોતી, પ્રાપ્ત થાય ઘણું અપમાન, નીચ નજર ટાલો
 ઐદિઓ, સજ્જે સુંવારા થઈ બલવાન. ॥ ૨ ॥ બીધોર છંદ
 ॥ હ્રસ્વ સમે ગાવાનિ રિત્ય, મમાદાયિ ગાય ખચીત, બિબલ્સ

શખ્દને જુડી ગાલ, સજ્જે સુધારા થઈ દયાલ. ॥ ૧ ॥ ગૌરવમાં
પાપડ ભંગાય, તેથી છેક ડળેતી થાય; આ છે કપરો આસ વિ-
શાલ, સજ્જે સુધારા થઈ દયાલ ॥ ૨ ॥ ગાય નઠારું નિર્લજ
હોય, સાર મનુષ્ય કહે નહી કોય; ગીતો શાસ્ત્રી ગાવ રસાલ,
સજ્જે સુધારા થઈ દયાલ. ॥ ૩ ॥

મોડી રાતના જમવા વિષે. ઘણી વખત ગૌરવ વદાગિરી
તથા લગનીઆમાં તથા કંઈ ન્યાતની તકરાર વખત ઘણીજ
મોડી રાત્રે જમવાનું થાય છે; એ રિવાજ ઘણો અયોગ્ય છે.
રાતના નવ વાગતાં પછી જમવાને નિષેધ છે. મોડીરાતના
જમવાથી પાચન થતું નથી. ઉન્નતગરો થાય છે, જેથી વખતે
શરીરે કંઈ રોગ થવાનો સંભવ રહે છે, કવચીત ઊંખણનાં
દિવસમાં કોગલીજી થઈ દેહપણુ નષ્ટ થાય છે. જમણુવારનો
ચોખ્ખો ધારો પાડવો જોઈએ કે લગ્ન દિવસે આઠથી તે અગી-
આર કલાકમાં જમવાનું ખલાશ કરવું. ગૌરવ વદાગિરી. તથા
બીજી અન્ય પ્રસંગોપાત થતી ન્યાતના જમણુવારમાં સાંજના
આરથી તે રાતના નવ કલાકે જમવાનું ખલાશ કરવું. એથી
કોઈએ મોડા જમવા જવું નહીં તેમ કોઈએ મોડા જમાડવા નહીં
એમ થાંચ તો નાના છોકરાં તથા સ્ત્રિયો વગેરેને પણ સુખ થાય.
ઘણી વખત મોડી રાત્રે નાના છોકરાને સંભાળથી જમાડી ઘેર
લાવતાં તેમના વડિલો ને બહુજ દુઃખ થાય છે. તેઓ ઉધી જાય
છે; તેઓના ઘરેણાં જતાં રહે છે. રસ્તે પણ લુચ્ચા ચોર વગેરેનો
ભય રહે છે; ને વખતે દુષ્ટ પુરૂષોથી તેમના શીયળ પણ ભૂષ્ટ
થાય છે.

પ્રભાત. ધંટીના ધોરના શખ્દ કાને શુણી, પાછલી રાત્રીએ
જાય જંબા. જ્ઞાત નિદ્રા તજી જાય ઉતાવળા, દંત ધાવણુ તણા
ત્યાં અચંબા. ધંટીના. ॥ ૧ ॥ જ્ઞાનને ધ્યાન સેવા પુજા સૌં તજી
સ્નાનને પરહરી ધર્મ ખોલે; લગ્ન ચર લક્ષને શુભ ગૌરવ વિષે
ખાય પ્રભાત માંહી અતોલે. ધંટીના. ॥ ૨ ॥ ઓઠલે પોઠલા

પેર આવી સુતા, લોકના થોક તે ખુબ જામે; મધ્ય નિશા વીતે
 થાયછે કાર્ય તે, દોર ખાવું તને કંઈ ન સુધે. ધંટીના. ॥ ૩ ॥
 કંઈક ને વીંછી ચટકાવતા પાસમાં, આવીને વેદના ખુબ વાપે;
 કોણ ઉતારનાર મળે તે સમે, દુઃખ વેઠી જમી જાય આપે. ધંટી-
 ના. ॥ ૪ ॥ કંઈક સ્ત્રિયો નણી લાજ લુટાયછે, જાય આ લુપ્તો
 બાળકોનાં; કંઈકને થાયછે રોળ મોટો અરે; દુઃખ પામેજ એ
 ગુણુ રૂઢિના. ધંટીના. ॥ ૫ ॥

સ્નાન કરવાનો સાત્ર જમતી વખત ન્યાતમાં બીલકુલ નથી
 તે થવો જોઈએ; તથા રજસ્વલા સ્ત્રિ જમવા આવેછે તે બંધ
 થવું જોઈએ. કોઈએ પણ સ્નાન કીધા વગર ન્યાતમાં જમવા
 બેસવું નહીં. તથા કોઈપણ રજસ્વલા સ્ત્રિએ પાંચ દિવસ થયા
 વગર જમવા આવવું નહીં. એ બાગતથી ઘણાજ અધર્મ થા-
 વછે, ને બ્રહ્મ થવાયછે.

અંત્રાવળા. બ્રાહ્મણના લક્ષણના લ્હાળા, હું શું કહું આ વાર
 શીખા નષ્ટ ન થાય રૂપાળા, નહિ વાંળનો ભાર. નહિ વાળનો
 ભાર વિચારો, સંધ્યા શ્રાદ્ધ ન થાએ ચારો; શીખા નષ્ટ ન થાય
 રૂપાળા બ્રાહ્મણના લક્ષણના લ્હાળા. ॥ ૧ ॥ નાહ્યા વણુ જંબા
 જટ દોડે, હરખ ધરીને અંગ, હરખ ધરીને અંગે ચાલે, હાથ
 પગો ધેવાના ભાળે; કાપિલ સ્નાન કરે નવ કોડે નાહ્યા વણુ
 જંબા જટ દોડે. ॥ ૨ ॥ ઉત રેશમ વણુ કપડા રાખી, ભાવે જ-
 મતાં બ્રાત; ડગલીઓમાં અસ્તર નાંખી, બેસે જીવતી જાત.
 બેસે જીવતી જાત સુધારી, જામે જીવો શો ધર્મ વિચારી; ડગલી-
 ઓમાં અસ્તર નાંખી, ઉત રેશમ વણુ કપડા રાખી. ॥ ૩ ॥
 રજસ્વલા સ્ત્રી ભેગી બેઠી, સ્ત્રી પંગત મોંઝાર; ધરમ બ્રહ્મ થઈ
 પાપ કરેછે, નકરો તેહ વિચાર. નકરો તેહ વિચારજ ખાંતાં, ધર્મ
 બ્રહ્મ થઈ જંબા જાતાં; એવી રીત્ય ન ઠારી પેઠી, રજસ્વલા સ્ત્રિ
 ભેગી પેઠી. ॥ ૪ ॥ અમહા બક્ષણુ જેવું ભાસે, પીછો નહિ કો
 પાપ; સમગ્ર જંબા સામે બેસે, અનાચારમાં આપ. અનાચારમાં

આપ ખીરાજે, ધર્મ રહિત મોદિક પર ગાજે; દુષ્ટ રિવાજ લ-
હોનત પાસે, અબક્ષા લક્ષણ જોવું લાગે ॥ ૫ ॥ ક. મુ. લ. વ્યા.

સુતકીનું ખાવા વિષે. જનમાનીઆ ઓ પોતીકા જનમા-
નમાં બારમુ. તેરમુ હોય ત્યારે પોતીકા સગાને સાથે તેડી
જમવા જમણે એપણુ ન જવું જોઈએ. સુતકીનું ખાવામાં ઘ-
ણીજ મોટો દોષ છે.

ત્રોટક છંદ—સુતકીતાણું અન્ન ઉચિત ધણું, દિવ ખાવ
નહી અન્ન તેહતાણું; દિવ દ્વાદશમાંહ પવિત્ર નહી, અન્ન
શોળ દિને શુદ્ધ થાય શહી. ઝટ દોડિ જમે પછી ત્યાં જઈને,
નિજ ધર્મ ત જો અનને ખઈને; વટલાય નહી પણ બ્રષ્ટ બને,
સદશાસ્ત્ર તણી ધણી છેજ મને. ॥ ૧ ॥ દિલમાં નહી દોષ ગણે
દિવતો, સુતકી અન્નસ્વાદ થકી રિઝતો; જપ જપ જપે નહિં
મંત્રફળે, મન વાંછિત તો ફળ તે ન મળે. અવિકાર જમે અન્ન
વિપ્ર તમે, ઝટથાથ પવિત્ર સુઅન્ન જમે; શુદ્ધના સુતકી શુભ લાડ
તજે, નિજ ધરમ નિતી નિમ સર્વ સજે ॥ ૨ ॥

સદગુણ તણા ધરનાર દિવે, સુતકી અન્ન દેખી અપાર ખીજે;
રહી લાલચ દ્રવ્ય તણી ઉરમાં, શુભ ધર્મ તણાઈ ગયો પુરમાં.
કરણા કરી તેહ તજે ઔદિચ્યો, ઝટ ત્યાગ કરે દુરગુણ નિચો;
ધમ્મવંત મદી નહીં બ્રષ્ટ થવું, સુતકી અન્ન તો નહિરે જમવું ૩

રિઝસે પરિ બ્રહ્મ સદા શિવજી, સુતકી અન્ન ખાવુ
નહીજ રીઝી; સુતકી અન્નથી નિજ જીભ બજે, પડશે નરકે
નહી મંત્ર ફળે સદ બ્રાહ્મણ તેહ તજે રિતને, સુતકી અન્ન ભુક્ત
કર્યા ની મને; ઉપનીષદ શાસ્ત્ર વદે વચનો સુતકી અન્ન નીર
સદા તજનો ॥ ૪ ॥ ક. મુ. લ. વ્યા.

દીવસે દીવસે ખીડી તંબાકુ તપખીર ગાંજે અશીણુ લાંગ વગે
રેના વ્યસનો વધતાં જાયછે. તે ઓછા થાય તો સારું. વળી
ધર્મ ને બહાને મદીર! વગેરે પણ વાપરવામાં આવેછે એપણુ
બંધ થવું જોઈએ. કેટલાંકને ઘેર મરનાર પાછળ શંખોધ્ધાર

કરવામાં આવેછે. એને કોઈ શાસ્ત્રાર્ય પબલીક બાર પડી આપ-
શેકે ? આવા પાખંડી શંખોધારમાં અત્યંત અનિતિ ધારના
નાશ પ્રજ્ઞની ખરાબી તેથી વ્યસનને ઉસડેરણી વગેરે થાયછે
તે બંધ થવા જોઈએ.

એ શંખોધાર વિષે જ્યારે પુછવામાં આવેછે ત્યારે તેઓ નીચે
પ્રમાણે કહે છે.

મયં માસં ચ મીનંચ મુદ્રા મૈથુનમેવચ ॥ એતે પંચમકારાસ્તુ મોક્ષ-
દાહિ યુગે યુગે ॥ પ્રવૃતતે મૈરવીચક્રે સર્વે વર્ણા દ્વિજાતયઃ ॥ નિવૃતતે મૈ-
રવી ચક્રે સર્વે વર્ણાઃ પૃથક્ પૃથક્ ॥ પીત્વા પીત્વા પુનઃ પીત્વા યાવત્
પશ્યતિ ભૂતલે ॥ પુનરુત્થાયૈવ પિત્વા પુનર્જન્મ નવિચતે ॥ માતૃયોનિ પરિ-
ત્યજ્ય વિહરેત સર્વ યોનિષુ ॥ વેદશાસ્ત્ર પુરાણાનિ સાયાન્યગણિકાર્દિ ॥
एकैवशां भव्तीमुद्रागुप्ताकुलवधुरिवः ॥

દાર માંસ મચ્છ પુરી કચોરી અને મીથુન એપાંચ મકાર વાલી
ચીચયુગે યુગે મોક્ષ આપવા વાલીછે. જ્યારે ભૈરવીનું પુજન થાય
તે વખતે નીચ પશુ બ્રાહ્મણ થાયછે ને જ્યારે એ પુજન શુદ્ધી
મુક્ત થાય ત્યારે બધી વર્ણ પ્રથક પ્રથક થાયછે. જ્યાં સુધી
એભાન થઈને પૃથ્વીપર પડાય ત્યાં સુધી મધ પીવો. પીને પૃથ્વી
પર પડવું વરી ઉઠીને પાછો પીવો. એ પ્રમાણે જ વર્તે તેને પાછો
જન્મ નથી. વરી માને છોડી દઈને બધી સ્ત્રી સાથે સંભોગ
કરવો. વેદશાસ્ત્ર અને પુરાણ એતો સામાન્ય ગુણકા જેવા છે.
અને એક શાંભવી નું પુજન એ મુખ કુળવાન સ્ત્રી જેવું છે. વરી
કોઈતો કહે છેકે.

માત્તરં મણિન ત્યજેત્ ॥ માસાથે પણ સંભોગ કરવો તેને પણ
છોડવી નહીં એ શંખોધારમાં રાત્રે ધાન્યના મંડલ કરેછે તે પર
એક ધડામાં દારૂ ભરી મુકેછે. પછી તેનું પુજન કરેછે. કેટલીક
વખત કોઈ વેશ્યાને નાગી કરી તેની યોનીનું તથા કોઈ પુરુષને
નાગો કરી તેના લીંગનું પુજન કરેછે પછી પેલા ધડામાંથી બધા
એક પ્યાલામાં મધ કાઢી કાઢી પીયેછે. યથેષ્ટ વ્યભિચાર કરેછે

અભડાયલી સ્ત્રીની પુજા કરી તેની સાથે પણ વ્યભિચાર કરેછે તેને માટે પણ શાસ્ત્રાર્થ બતાવે છે.

રજસ્વલા પુષ્કરં તીર્થં ચાંદાલી તુ સ્વયં કાશી ॥ ચર્મકારી પ્રયાગઃ
સ્યાદ્રજકી મથુરા મતા ॥ અયોધ્યા પુષ્કર કશી પ્રોક્તા ॥

રજસ્વલા સ્ત્રીનો સંભોગ પુષ્કર તીર્થ સમાન, ઘેડીનો સંભોગ કાશીસમાન, મોચણનો સંભોગ પ્રયાગ સમાન, ઘોબણનો સંભોગ મથુરા સમાન, અને ઘણા પુરૂષે વાપરેલી છીનાળનો સંભોગ અયોધ્યા સમાન તીર્થનું કૃણ દેનાર છે.

દ્વાલંપિવતિદીક્ષિતસ્યમાંદિરેસુપતૌ નિશાયાંગણિકાગૃહેષુ ॥ ચિરાજતે કૌ-
લવ ચક્રવર્તિઃ ॥ જે પીઠામાં જઈને હમેશ દારૂ પીયે ને રાતના વેશ્માને ત્યાં જઈને સુવે. તેને ચક્રવર્તી રાજા સમજવો. વળી કહે છે કે મય શાપ વિમોચયઃ ॥ મદ્ય પીનારને આપ લાગતો નથી. પાશબદ્ધોભવેજીવઃ પાશમુક્તઃ સદાશિવઃ વેદ શાસ્ત્ર પુરાણ વગેરે માનનાર ઉપર લખેલા કામો નહીં કરનાર અદ્ય જીવ છે. ને વેદશાસ્ત્ર પુરાણ. વગેરે ત્યાગ કરી જે ઉપર બતાવ્યાં પ્રમાણે વામ માર્ગના તથા શાકત માર્ગના શાકત પ્રમેદાદી અંધમાં બતાવ્યા પ્રમાણે જે વર્તે તે શાક્ષાત સદાશીવ છે. વળી કહે છે જે. સૌત્રામણ્યાં સુરાં વિપેત ॥ પ્રોક્ષિતમ ભક્ષ્યેન્માસં વૈદિકિ હિસા હિસાન ભવતિ ॥ યજ્ઞર્થે પશવલ્લષ્ટાઃ ॥ ન માંસં ભક્ષ્યે દોષો ન મદ્યેનચ મૈથુને ॥ પ્રવૃત્તિ રેષા નિવૃત્તિસ્તુ મહાફલા ॥ સૌત્રા-
મણી યજ્ઞમાં દારૂ પીવો. માંસ પ્રોક્ષણ કરી ખાવું વેદમાં કન્યા મુજબ હીંસા કરવી. તે હીંસા નથી. યજ્ઞ સારૂ પશુ ઉત્પન્ન કીધા છે. માંસ ખાવામાં. દારૂ પીવામાં અને ગમે તેની સાથે યથેષ્ટ મયથુન કરવામાં દોષ નથી. વાસ્તે વેદાદીશત શાસ્ત્રને છોડી નીવૃત્તથી આવો ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે આધર્મ કરવો વરી એ લોકોએ ભાષા પણ બીજાના સમજવામાં ન આવે તેથી. મદ્યનું નામ તીર્થ. માંસનું નામ શુદ્ધ. અગર પુષ્પ. મચ્છોનું નામ ત્રિપા અગર જલ તુળીકા. મુદ્રાનું નામ ચતુર્થી ને મયથુનનું

નામ પચમી તથા પોતીઠા મતમાં રહેલાને. કૌલ, શંભવ, આર્દ્રવીર, ગણુ, અને પોતીઠા મતમાં નહીં રહેલાને. કંટક, વિમુખ, શુદ્ધ પશુ, વગેરે નામથી કહેછે. એ પ્રમાણે એ વામીઓ શાળા આધાર કરવા વાળામાં જોવો અધમ રહેલો છે તેવો બીજો કંઈ જાણતો નથી. આ બધા ક્રમ છુપી રીતે થાય છે તેમાંથી કંઈ પકડાય તો ન્યાત લાડવા પ્યારી છોડી દેછે. પણ ખરી રીતે જોવો એવા કામમાં પકડાય તેને કદાપી વાપરવો નહીં જોઈએ. શું આ થોડા અધમની વાત છે. એવાને અડકાય નહીં તો તેની સાથે પંકિત ભોજન તથા કન્યા વહેવાર થાયજ કેવ વાર્ડે!

ભાંગ વિષે. ભુજંગી ॥ ૫૨ ભંગી સૌ ભાંગ પીવા બિરાજે, સદા શિવને આળ દેવાજ દાજે; કુચાલો વધારા રૂપી ભાંગ લીધી, રિવાજે નહારા લહે ટોળી બાંધી. ॥ ૧ ॥ ખુણા બોળીને ભાંગ પીવા પધારે, પછી આપની લાજ બોલી બિચારે; લસોટો જિણી ભાંગ ને આપ રાંધી, રિવાજે નહારા લહે ટોળી બાંધી. ॥ ૨ ॥ જીણે લુગડે ભાંગ બોગાળવાની, મહાદેવનું નામ લેઈ પિવાની; મરીને મસાલો મલે હાટ ગાંધી, રિવાજે નહારા લહે ટોળી બાંધી. ॥ ૩ ॥ પીયે ભાંગને ભાનને દે બિડાવી, પડે ઓટલા શોધીને આપ આવી; બિનાળા વિષે ભાંગની છે બિપાધી, રિવાજે નહારા લહે ટોળી બાંધી. ॥ ૪ ॥ ચઢે ભાંગને બોલ બોલે નહારા વિવેકી રિવાજે જુવો જાત પ્યારા; સગા માંદગ્ય બેસે જઈને સરાંધી, રિવાજે નહારા લહે ટોળી બાંધી. ॥ ૫ ॥ ઓદિચ્યા તણા ચાલ જોજો રૂપાળા, કુચાલો તજીને સજો પાઠશાળા; પુરો પાઠશાળાં તણા છેક વ્યાધી, રિવાજે નહારા લહે ટોળી બાંધી. ॥ ૬ ॥ કુચાલો તણા ચાલ ટાળે વિરાજો, સુધારા રચી દેવની તુલ્ય થાજો; કરે વીનંતી મુજજી સ્નેહ સાધી, રિવાજે વધારા લહે ટોળી બાંધી. ॥ ૭ ॥

ગાંજી વિષે શિખરણી છંદ. ફરે ગાંજો પીવા, ચક્રચુરે
થઈને નિસરસે; ધુએ ધીરો સારો, નિરમળ કળીમાં વિચરશે.
નિચોવીને નાંખે, કફથિર રહેમાં ઊકળશે; ધિક્કે ધુમાંગિમાં, વપુ
બળ વડે તે સળગશે. ॥ ૧ ॥ તમાકુમાં ભેળી, પ્રિય ચલમમાં
તેહ ભરશે; ધમાણે તે ધોધ, ભલક ભડકો બ્રાંત લહશે; ટળે
ખાવા પીવા, દળદર વધે તે પ્રજળશે; ધિક્કે ધુમાંગિમાં, વપુ બળ
વડે તે સળગશે. ॥ ૨ ॥ વળી વૃદ્ધિ પામે, પ્રબળ બળ તેનું
બળી જશે; પછી શુ ભેદાશે, દહન કરવાથી સુખી થશે; કુડી દ્રષ્ટી
વાળા, શુભ મતિ થવાથી વિસંગશે; ધિક્કે ધુમાંગિમાં, વપુ બળ
વડે તે સળગશે. ॥ ૩ ॥ જશે ખુટી લક્ષ્મી, ભવ જળ સમીપે
નવ રહે; આદિચો કુચાલો, સજ થઈ ચિતે બ્રાત ન લહે; તર
સુધારાનાં, સકુમળ રૂડાંજે નિવડશે; ધિક્કે ધુમાંગિમાં, વપુ બળ
વડે તે સળગશે. ॥ ૪ ॥

તંબાકુ વિષે. શાર્દૂલવિક્રિડીત છંદ. ॥ તંબાકું મન મોચની
મદ ઝરે, તું વિશ્વની મોહની; પ્રેરી વિપ્ર કુળે નિવાસ વસતી,
દેવાંશિને દોહિલી. બ્રટાચાર પ્રવાહ પૂરું વિજઈ, આશા પુરે
ઉર્વશી; શાની ધ્યાન તજી તને સમરતા, ધારી દ્વિજેમાં
ધશી. ॥ ૧ ॥ પાને પાત્ર પવિત્ર પત્ર તરેનાં, લે દોઈ કંકાવટી;
સ્થાને સ્થાન નિવાસ તુંજ વિચરે, ધુમાંગ ધુપાવતી. નાંશાથે
તપખીર ધીર ધરતાં, ગંધોત્તમઈ ગર્જીતા; ભુકતાં ભોગ્ય સમાન
સઘ મુખમાં, ખાતાં નહીં વર્જીતા. !: ૨ ॥ દાંતે દોષ રહિત નેઠ
ધસતાં, ચાહે ખીડીમાં પીવા; દુષ્ટાચાર પ્રત્યક્ષ તે ન ટળતો,
યોગીશ્વરોની જીભા. દેખી દ્રષ્ટ યુગે સદૈવ દ્વિજતો, માતા ત-
માંકું તમે; નિંદા આજ ઊંચારી હેત ધરીને માદીત માંગી
અમો. ॥ ૩ ॥ ધાતા છેક મુનીશ્વરે ધમામશા. ભેટે તુંને ભાવ દૈ:
આખે સ્વાદ યુગેજ હંસ સમજો; આખે વિમોહિત થ. બીએ
ભાવ સહિત ભેટ મળવા. બેળે યુને આંગળી; પામે કાંક નિરામ
કાંક વલતો. પોસાય તે પાંગળી. ॥ ૪ ॥

દોહોરા, એજે જનમ અણિણી તણો. વ્યર્થ દેહ સંસાર; વટાલ ન ગણે વણસતાં. ધીક ધીક અવતાર. ॥ ૧ ॥ મદીરાં ને માઝમ ચડસ. આકૃતીને અન્ય; દુષ્ટ અનાયારી દીસે, પ્રલય કાંસ પરજન્ય. ॥ ૨ ॥ છપો. શિઘ્રબોધ કરનાર, ચલમને કયાં-થી બોલે; દિવાસલી નીજ પાંસ, નીરમાં સાફી બોલે; ધુમાડાના ગોટ, કાડતાં રાજી થઈને; ખીડી પીયે બહું લાલ બળરે ઉભા રહીને. દુષ્ટાચારી દુષ્ટ બ્રાહ્મણો, નહીં આ લક્ષણુ આપનું; કહે મુલશંકર પ્રીતે તજે, બોજોછોકુલ આપનું ॥ ૧ ॥ જીલણાંછંદ કેરી નિશા તણી તો દીશા પરહારો, માન અપમાનને આપ પ્રીછો; જ્ઞાતિ ઓદિચ્યને, દિવજનતી રૂડા, બ્રાહ્મણો નિજતણો ધર્મ ઈચ્છો; લાજ મરગદ નહીં આજ એવા તણી, કેરી કામી થવાને ન ચાહો; ધર્મ આચરણુ તો દિવજ વણોતણા, શોધી રૂડા તમે જ્ઞાત થાવો. ॥ ૧ ॥ કેરી વસ્તુ તણો ત્યાગતો ઝટ કરો, થાય છે તેયડી સુખ શાંતા; કયાથી આવ્યા અને કયાં તમે અવતર્યા, ઉંચ દેહી તજી નીચ થાતા. થાય અપમાનને ભાન નહીં દેહ તણુ., આખર જાયછે એક પળમાં; રંગમાં ભંગ છે કેરીના અંગમાં, સંગ તે ટાળવો દિવજ કુળમાં. ॥ ૨ ॥ ક. મુ. ૬૩. વ્યાસ.

નીચ હલકી નો કરી વિષે. જીલણાંછંદ નોકરી પેટ અથે શિપાઈગિા તણી, કીધીને વસ્ત્ર કાળાંજ પેહર્યા; ધર્મ બોલે નહીં બ્રષ્ટ થાયે સહી, ને શીખા કાપી રાખેજ ચેરા. જોડ મડદાંતણાં અંગચીરે સદા, તેહ છે બ્રષ્ટ આચાર કેરા; જાય સડાસમાં નીર નહીં પાસમાં, નર્કના સ્થાને કે ખાય ફેરા. ॥ ૧ ॥

મદના મંદીરો દુષ્ટ આચારમાં, એહ છે કાર્ય બહુ દુષ્ટ જોવું જોલને જૈન્ય દેરાં મસીદો તજી, ધર્મ નિષ્ઠાધરી કાર્ય લેવું એટલી આખતો માંહ વિચારછે, દિવજને ધર્મનું કષ્ટ સેહેવું કામદારો રૂડા રોજગારો કરી, નિતી પાળી સદાચારી રહેવું ॥ ૨ ॥ ક. મુ. ૬૩. વ્યા.

વરાવિષે શ્રીમંત. ઉપવિત લગ્ન તથા ઉતરકીઆ વગેરેમાં ખોઠા મોટાઈના ડોલમાં ચાલુ રિવાજથી જે વરા કરાય છે તે બંધ થઈ જાય. એ રિવાજથી. કન્યા વિક્રય. ગરીબાઈ કુટુંબના પીડાવાથી દોષ વખતે ધણે અવિદ્યા ગેરચાખરૂં આજીવિકાનો નાશ વગેરે થાય છે.

રોળાવૃત્ત., વિતરણનો વ્યવહારઅને થઈ આવક આધી, જાવકની રૂઢીઓ નહે હોવામાં પાછી; રળવા ખપવા તણા નથી કંઈ સાધન સાંચા, સંકટ મય સંસાર વસીલે ઔદિચ્યો કાચા. ॥ ૧ ॥

તેમાં તાણા તાણુ કરે પણ તાન ચડાવે, મરતાં પાછળ મમત કરી મિષ્ટાન્ન ઉડાવે શક્તિ તણા વિચાર કરે નહીં ધરમાં ખેશી પેટીને નવ પુછે ઔરડા અંદર પેશી ॥ ૨ ॥

મરતાં પાછળ મરે ગરીબ શ્રીમં તવિવાદે; કરજ કરી કંગાલ પડે જોખમમાં જાહે; જમણુવારનો જીવન ઔદિચ્ય રાજેછે જાંરી, બંધુ થયા ખેહાલ ખરચમાં. બની ખુચારી ॥ ૩ ॥

• રસાકસીમાં પ્રથમ રચે રણુસ્થાનજ ભારી, તેરમુ વીત્યા પછી રૂવે લમણે કર ધારી; પ્રથમ કરે ન વિચાર ધરાણું જે ધર વેચે; ખેતર ખુડદા કરી મમત યશ માટે ખેંચે ॥ ૪ ॥

પાછળથી પસ્તાય ભિખે પછી લઈને ઝોળી, આખી ઉમર રહે સળગતી હૈયે હોળી; વીસ વરસનો તરણુ ત્રાસમાં ગુજરી જાયે ઔચ્છવ અભાંગલિક તેહને મંદિર થાંચે ॥ ૫ ॥

વિધવાને નિરવાહ તણા નહીં એટ્ટે આરો, ઠરવા ન મળે ઠામ સગા નવ ચહે ઉગારો; તજે તુચ્છ એ ચાલ દયા દિલ અંદર લાવી, જમણુવારના જીવન થકી જર લ્યોજ ખચાવી ॥ ૬ ॥

પુત્ર પઢાવા કાજ કદી ખરચો નહી પાઈ, શી ભરવામાં કરો નિ-શાજે ધણી ગરીબાઈ, ઉગે કણુ જે ઠામ નામ તેમાં નવ વાવો; ખાર તણી ભોયમાં જઈને કૃષી કરાવો ॥ ૭ ॥

મિથ્યા નાન ગુમાન ધરાવી, ફેકટ અવળાં ધન ખરચે, જ્ઞાન
વિના નર થઈ આંધળા મોઢમ મારજ ખાઈ મરશે. ॥ ૧ ॥

ખોળ કરી ખરી એક વાતની, જોજો વૃદ્ધને તેડાવી; જીવે
દેવ ભાંડી બહું જોની ગુણુ અવગુણુ લ્યો દર્ષાવી ॥ ૨ ॥

કહે કરો ભોજન મન ગમતાં, ચુરમેશ્વરપર ઘ્રત ધારા, તે વણુ
નૃમ ન થાયે બ્રાહ્મણુ યા કણુસાર કરો પ્યારા. ॥ ૩ ॥

જીવત ક્રિયા માંડી નિત્ય જમતાં, એ અમને પ્રિય છે ધારો, બ્રહ્મ
ભોજન કરવાં બહું સારા; કહે વૃદ્ધો મારા ચારો ॥ ૪ ॥

રુઠી સરસ કેવી જમવાની, તતખર થઈ જમવા ચાલે; ચારકરે
પઈયા ભોજનના, સજ્જન ભાવ ધરી ભાળે ॥ ૫ ॥

છુટી દાળ ને વાલ વધાર્યા, ગૃત તેમાં જખરું મળશે; વળી
વાટકામાં ઘ્રતઠાર્યું; તેટાંકુ પ્રિતે ગળશે. ॥ ૬ ॥ એમજ કરતાં રહે

જાણુતો, કરે દીવો મોઢે માંડી; તો સંતોષ વળે દ્વિજ કુળને,
યશ લેવા ફેરવે વાઠી. ॥ ૭ ॥ કદિ કરમ સંજોગે કોઈએ,

વાળ્યો ગોળજ મંહિ ધાતી; લગાર નહીં તેમાંથી ટપકે, તો કહે
લોથજ શિદ વાળી. ॥ ૮ ॥ અણુ સમજણુથી અવળું કીધું,

સલાહ નહીં લીધી સારી; ખાંડ હતી સોંધી વેચાતી, તે નહીં
ધાધી શું ધારી. ॥ ૯ ॥ અણુસમજી તેં અપયશ લીધો, સલાહ

મુરખ કોણે આપી; ફટ મૂરખા આ નોંતું કરવું, યશ પામ્યો
નહીં અધાપી. ॥ ૧૦ ॥ ધર ધણીને સહ કહે બોલાવી, જયમ ત્યમ

દ્વિજ જમે આવી; શાક દાળ લજીઆં શું ભાવે, ભોજાને કહે
ભરમાવી. ॥ ૧૧ ॥ આવું આવળું કોઈ કરે નહીં, ફટ મુખી

ફેકટ કીધું; કે આ બળતોં દાહાડો કાઢ્યો, તેં સઘલું બાળી
દીધું. ॥ ૧૨ ॥ જમાડમારો ખોત્રે પીહીતો; માફ કરો મુને

આજે; મૂર્ખ પશુ મે અપયશ પાળી, હિતસ્વી માટે દાળે. ॥ ૧૩ ॥
હવે સલાહ પુઠ્યા વણુ ન કરે, વહાલો તમને ઝાળે; ૫રી

ખરચ કરવું છે પીજી. તે માંહે જીવનસ આધો. ॥ ૧૪ ॥
આજ પછી તીજ સલાહ પ્રમાણે મારે તો નિશ્ચયે કરવું;

કંજુસ થઈને ના આથડું, ન્યાતીમાં શુદ્ધ થઈ ફરવું. ॥૧૫॥
 વૃદ્ધ કહે વીર જો શાંતિમાં, હરિ પારસા કેવા ધારા; ધરડાનું
 તો થાયજ નેમ તેમ, પુણ્યમાં જોજન સારા. ॥ ૧૬ ॥
 યા કણસાર અને ચુરમેશ્વર, જાણી વડે ઘટતી ધારા; સૂખ
 રૂપે બ્રાહ્મણ બહું જમતાં, કૃષ્ણ માંડ જોશી પ્યારા. ॥ ૧૭ ॥
 દડીઆં ચાર કરે જોજનના, ને વસ તે નર બહું પામે; શાં-
 તિમાં એ સહને પ્યારો, ન્યાંત જમાડી દુઃખ વામે. ॥ ૧૮ ॥
 ત્રાસ નહીં દિલમાં રજ દાખો, ફરપણું બહું કહેવાયે; જીવ્હા
 ઈંદ્રિ નહીં ઝાલીરે, સ્વાદિષ્ટ ચિન્ને જોળી ખાયે. ॥ ૧૯ ॥
 મઝા પડે વળતી જોવાની, શાકજ ભરેલાં ધર પાસે; રૂઢિની
 બહું છોજો ચાલે, શુરા તત્પર થઈ જશે. ॥ ૨૦ ॥ સામાસામી
 લશ્કર ઉભા, દે ગડતાં મુકા લાતો, શાકજ પીરસવાને સ્વાદે,
 માર ધણો જઈને ખાતો. ॥ ૨૧ ॥ કાયર થઈને જો નાસે તો
 પુરો કરીજ તેને નાંખે; એક ખીજની ટોળીમાંના, ઉપર જોર
 ધણું રાખે. ॥ ૨૨ ॥ લડતાં વઢતાં માંથા ફુટે, રૂઢિરની ચાલે
 ધારા; તે સહ ટંટા પાટે પતતાં, ન્યાઈ વૃદ્ધ ધણું સા-
 રા. ॥ ૨૩ ॥ આજે નહીં એવા ઇનસારી, સમઝાવી પતવે ટંટ
 એક ખીજને એ ઉસકેરે, લાંચજ ખાયે જોટા ધંધા. ॥ ૨૪ ॥
 સદ્દ શિખામણુ દઈ ન સુધારે, ગર્વ ધણો મનમાં લાવી; આ
 પૂજપણું દર્ષાવા સાર ચઢાવતાં પાસે આવી. ॥ ૨૫ ॥

હવે વઢી સરકાર ચઢીને, જાયે કચેરીમાં ચાલી; દંડમલે આ
 શિક્ષા પામે, એમજ દશા જોટી જાણી. ॥ ૨૬ ॥

તે અવશરથી નટી લડાઈઓ, જમી હવેજ સુખે જતા; મસ્ત
 થઈ સાંઠો લડતાતા. તત્પર થઈ સાંભાં થાતા. ॥ ૨૭ ॥

ઊપાતની ઉજ્જણી ખાવા, વૃદ્ધ થઈને કરતાં બોધ; એ ઉન્મ-
 તપણું બહુ વ્યાપક, ચુરમેશ્વરની કરતાં શોધ. ॥ ૨૮ ॥

હલે અનિતિ ત્યાગ કરીને, જરૂર ના ઝપલાતા વીર; પતંગ
 સોતું હરવા સાર, દીવે ખાળે આપ્ત શરીર. ॥ ૨૯ ॥

ધરમાં નાણાં હોય કઠાતાં, યાન સમાતાં નીજ નાણાં; વાપરવાન
ઉપાય ઝાઝા, ઠીક છે સુંદર ટેકાણા. ॥ ૩૦ ॥

વિદ્યાશાળા ઓખશાળા; હુનરશાળા શુભ સ્થાપો; બ્રાત
બટકે બીખી દરીદ્રી, ને કષ્ટિત નો દુઃખ કાપો. ॥ ૩૧ ॥

સ્વપ્ને જો ન મળે ચુરમેશ્વર, તો દિવસને નિદ્રા નાવે; એ
મોઢું અપ લક્ષણુ બ્રાતો, જ્ઞાન વહીં હઈએ આવે. ॥ ૩૨ ॥

એક વખતના વાલુ મધ્યે, ખરચે તેમાં નાંવે ખોટ; પરોપ-કાર
અરથ વાપરતાં, ના શીજવા મુકે દોઢ. ॥ ૩૩ ॥

કઠણુ વચન કીધાં મેં તમને, રજે લગાડો માંડું આપ; સુખોધ
મુશ્કેલ મુખ ભાંખું, ધરશે નહીં ઉરમાં પરિતાપ. ॥ ૩૪ ॥

નારાય છંદ.

વરાતણી કરી ઉગ્મણી સંતતી પીડાય છે, પિડાય બાલકો
તમામ ધર્મ બ્રષ્ટ થાય છે; લગારના વિચાર સંતતી લણી ન
ન્યાલતાં, તજો તમામ બ્રાત સૌ ઐદિવ્ય કષ્ટ ટાલતાં. ॥ ૧ ॥

ધણા વિકાર જ્ઞાતિ ભુક્ત કાર્યથી અતી બને, વરોજ એ
અતોલ યાર એમ લોક સૌભણે; ધિમે ધિમે તજો તમામ પ્રિય
બાળ પાળતાં, તજો તમામ બ્રાત સૌ ઐદિવ્ય કષ્ટ ટાળતાં ॥ ૨ ॥

હિત કારના વિચારથીજ આ વિચાર ઉલટો, વરા થકી
અપાર દુર છે વિચાર સુલટો; રચેલ મુળશંકરે નવીન છંદ ન્યા-
ળતાં, તજો તમામ બ્રાત સૌ ઐદિવ્ય કષ્ટ તાળતાં ॥ ૩ ॥

સંઘેયા છંદ ॥ અભીમાન અંતરમાં આણી, બળી મરે છે
શીદને બ્રાત; વરા રૂપી ચહે અખંડ બળતી તેમાં પડતાં દેહને
ધાત. લગાર નહીં વિચારો પડતાં, આપ થયાછો શું અજ્ઞાન;
નીચ નજર ટાળી ઐદિવ્યો, સજો સુધારા થઈ બળવાન ॥ ૧ ॥

લલિત છંદ ॥ કરજ કાઢીને, શીદ વાપરો, ગરીબ થઈ જવા
નાબળી મરે; સ્થિતિ સુધારજો, બાળકો તણી, જરૂર છે હવે
બ્રાત તે તેણી ॥ ૧ ॥

નથી વિચારતાં જ્ઞાન લાવીને, બળી મરે ધણાં, તે કુલ્લવીને;

નિતિ વધારવા, રીત ઘો હણી, જરૂર છે હવે બ્રાત તે તણી ॥ ૨

પિતુ રણેલ જે, સર્વ વાપરું જરી રહું નહીં કૃત્ય આચરું;
સખળ રૂપનો, સાંપડે મણી, જરૂર છે હવે બ્રાત તે તણી ॥ ૩ ॥

છાપો. ગગને ગરજે ધન. શિંહની પરે ગાને; શિવ, સરખા
દાતાર, રિઝ કીધી મહારાજે. ખરચે નાવે ખોટ, નવે નિધનો
નહીં ટોટો; ધણો ગર્થ ભંડાર, ફરી બજ વીશું શોટા. એવી
હિમત અંતર ધરી ઝંપલાય વનિહ વિષે, કહે મુળશંકર જ્યાં શત
શું અડયું, અહંકારમય તે દિશે ॥ ૧ ॥

વહતાં વિનય વચન ગરીબી આપે આણિ; મન ધણો ઉત્સાહ પાય
સાકરનાં પાણી; યશ આપે એ વાર, જમે જ્યાં મોદક સારા, વર-
તાવે છે કેર વેર વાળે જમનારા; વાણી મધુરી મુખ ઓચરે,
ધન્ય ધન્ય મુખથી કહે, કહે મુળશંકર તે ધરધણી અધાપો એથી
લહે, ॥ ૨ ॥ ક. મુ. લ. વ્યાસ.

મુલ અશુભ દરેક કૃત્યમાં કર્મમાંતર વખતે લણુવામાં આવેછે
કે. શદ કાળ પાક. પાત્ર અન્ન શ્રદ્ધા દ્રવ્ય સંપંદસ્તુ એટલે દેશ.
કાળ પાક પાત્ર અન્ન શ્રદ્ધા વગેરેનો વિચાર પુર્વક કામ કરવું.
પણુ તે વચનને કારે મુઠ્ઠી ગાડરીઆ પ્રવાહમાં રેઢીને વળગીને
અનાડીની માફક ચાલવું એ શું થોડું અયોગ્ય અને શોચનીય
છે વાર ?

ન્યાય વિષે. છાપા. વટલેલાનાં સંગ, કરી પાછા આણેછે;
કહે કરો સામેત, કોણુ એતું જાણે છે. થયું જાત વિખ્યાત
વાત ઉરાડી દેતાં, તર્ત ન્યાતની માંજ જમાડી સુખે રહેતાં. સુ-
વિચાર પ્રથમ કરતાં નથી, જાણી ખુઝી બોળાવછો, કહે મુળશંકર
એતો પ્રથમ અધર્મ મતિપર ધાવ છો. ॥ ૧ ॥

શુદ્ધ નહીં ઈન્સાફ આપ અન્યાઈ ઝાઝા, પક્ષપાત બહુપેર, ધરો
નહીં કોની માંજા લાલચમાં બહુ લીન છિનાવી પૈસા લેવા, બહુ
કજીઆ રોળાય, પ્રજેતાજેવા જેવા. છે મતિ દ્રવ્ય હરવા તણી
ખોળે ગુન્હા ખાંતે કરી કહે મુળશંકર બહુ લાલચુ, શોષે પં-
ક્તિમાં ફરી ॥ ૨ ॥

ગરીબને બહુવાર, રખડતો રહેવાં દેતાં, નહીં શુભે કો વાત
ધ્યાન માંડી નહીં લેતાં શિક્ષા પાંખી તેહ બિચારા માઝો માને,
નહીં પક્ષ કરનાર ઢંડ ઓછો દેવાને. અદલ ન્યાય વરતાય નહીં
જોતા જરૂર આ ન્યાતમાં કહે મુળશંકર બહુ આથડે જર, વણ
જયો નહીં હાથમાં ॥ ૩ ॥ ક. મુ. લ. વ્યાસ.

સ્થિતિવિષે. નહીં પગરખાં પાય, નહીં અંગરખો અંગે; નહીં
ઘોતી હિરકોર, નહીં પેરે ઉમંગે. નહીં પાધડી ખેશ, કસુંબા માં-
હી ખોળી; નહીં દુપટો પાસ, ખભાપર ભરવી ઝોળી. બિશુક
શ્રષ્ટ દાનત કૃપણ, અલંકાર ક્યાંથી ધરે. કહે મુળશંકર કહર-
પનર, અભીમાન બહુ અંતરે. ॥ ૧ ॥ માંગણુ મેલે વસ્ત્ર, કામ
કાશદના કરતાં; જાન્યક થઈ જન એહ, રાંધણું ખોળી પ્રતાં
ખાંધે ઉચકે ભાર, ટેલિયાં ટેલજ નાંખે; કરે એકઠાં દાન, દક્ષિણુ
લેવા પાંખે. ખરચેય જર કાણુવારમાં, આપે કરેલું એકટું કહેમુ-
ળશંકર સાર જમણુ, જુ દેવને મેહણે ભડું. ॥૨॥ ક.મુ. લ.વ્યા.

ઢાંકણુ તથા પીરસાણુ વિષે. છપ્પા. ॥ ભરી ટોપલી માંહ સ-
ગામાં લાડુ વેચે, આધક લેવા કાજ ધણું વેવઈઓ ખેંચે. થાય
શુદ્ધનો સ્પર્શ નહીં તેથી વટલાયે, શ્રષ્ટ થવાનો ચાલ કૂચાલો માંહે
ગણાયે. કરણા કરીને તતક્ષણુ તજો દુષ્ટાચાર પ્રત્યક્ષજે, કહે
મુળશંકર એતો પ્રથમ કૃતિ અધર્મ સમક્ષ છે. ॥ ૧ ॥

મનહર છંદ ॥ વીચરી વનીતા વાટે, હિરાગળ અંગે ઓઢી
લાડવા લલિત લઈ વેગે ચાલે વેચવા; મુમુક્ષિત એ મોદિક મૃગ-
મિટે આરોગતાં, સત્વર થઈને સદ્ગ સિદ્ધ થાય ભેટવા. ધાય દિન
ધર્મ લોપી ધુર્ત દોગી મતિ હિન્ન, વઢીને વધારે લેવા દાતાપણું
દેખવા; અન્ય વર્ણોનાં અડેલાં પંથે ચિથસં પડેલાં, કરી સ્પર્શ કા-
મની તે પ્યારા લાડુ પેખવા. ॥ ૧ ॥

[લામનીયો લાન ભુલી વાતોના વિચાર માંડી, અડે અન્ય જાતી-
ઓને મુંડધારી ટોપલા; ખાતાં ખાતાં એકા હાથે બીડે ભાઇ ભુડી
ખાથે, પિરસનારા તણી સાથે લહે રહિ મોકળા. શાક પાક ઢાળ

શાળ ભાચરા ભરીને રાખે, ટાળાઓં તમામ વાલી બેશી જમે
શાખીલા; ચાહી ચાલો ચલાવતાં ચિત્ત ચતુરાર્થ તણ, અન્ય
અનાચાર ધણા પાપતણા પોટલા. ॥ ૨ ॥

રાગ પરજ.

ન્યાતિ માંહી જમવા જોવોરે અવર નહીં લાવ્હ મળે એવો
એ ટેક. જલહલતુ જલ પાત્ર સહીને, જાયે જંબા ધરી હેત;
સ્નેહીતણા કરસાહિને શિરતાં, શાણા કરે સંકેત. ॥ ન્યાત-
માંહી. ॥ ૧ ॥ વાંકડી મુછના પર કર ધરતાં, તીલક સુંદર કરી
ભાલ; જમતી અબલાઓની પંગતમાં, ચાલતા હંસની ચાલ
॥ ન્યાતિમાંહી. ॥ ૨ ॥ અંગે ચોલ્યાં તેલ સુગંધના; અતર સુંધ-
તાં નાક; વરણીગીયાવર નારી રિઝાવા, લેતા પીરસવા શાક.
॥ ન્યાતિમાંહી ॥ ૩ ॥ કંઈક સ્ત્રિઓના ભાણા ભરે ખુબ,
શાક્તી સારી બેટ; વૃદ્ધ માનવી નશાકજ પીરસે, પીરસે યુવાનો
નેટ. ॥ ૪ ॥ ન્યાતિમાંહી ॥ અન્યચીચો વૃદ્ધ માનવી પીરસે,
મોટપણાનું માપ; ન્યાતવરો કદી થાય નહીં તો પુરણ
પ્રગટે પાપ. ॥ ન્યાતિમાંહી ॥ ૫ ॥ ઠ. મુ. દલ.
બ્યાસ.

વિદ્યાવિષે. ॥ શૈલાવૃત્ત ॥

નાગર ક્ષત્રી તણી ન્યાત સૌથી છે નાની, વિદ્યા વિત્ત વ્યવ
હાર સાદ્યખી નચીજ છાની; સુખિયાં નરને નાર સુવિધાના દૂલ
ચાખે, તમે તુલના કરો ગણા નહીં લેખાં લાખે. ॥ ૧ ॥

પંદર વીશ પગાર નથી ગણતીમાં જે ને, તમે તવંગર કહો
રજે એટલું જે તેને; એનું કારણ એજ અભણ રહે બાળક જાતે
તાત ન ખરચે દામ લણાવા સુતને ખાંતે. ॥ ૨ ॥

વડી રકમ વાવરે વરામાં લખપતિ જાણે, પુત્ર પઢાવા માંહ
બખીલાધ હરમાં આણે; નહીં ન્યાતનું ફંડ મદદને માટ ખરોખર
ભણે બાળ કંઈ પેર નથી જ્યાં સાધન સુંદર. ॥ ૩ ॥

બાળ લગ્નનો ચાલ બાળનો જન્મ બગાડે, કુમળી વયમાં સદ્ય કામની આવે આડે; વિશ વર્ષ પ્રહ્લયર્થ પાળીને પૂર્વજ વરતાં, ઢિંગલા ઢિંગલી તણાં સંબંધ સમગ્રી નહી કરતાં. ॥ ૪ ॥

તમે તજ્યો તે ચાલ દુઃખ માંગીને લીધું, સંતતિનું કસ્યાણુ સ્નેહ ધરીને નવ કીધું; આજ કાલ આપણા શિશુ પરણે અતિ નાના, મોટ પણે મુંઝાય રૂવે નરનારી છાના. ॥ ૫ ॥

પંદર વર્ષે પીતા પુત્રના બની પ્રેરેછે, માંથે આવે વ્યથા ક- માવા કોડ કરેછે; લણ્યા ગણ્યા વિણુ બ્રાત ઉદર નીજ ભરે પરા- ણે, બાળ પણે બની વૃધ્ધ સકટ સંકટનું તાંણે.

કૃશકાયા કદરૂપ અલ્પ આયુના એથી, સંતતિ બની સડેલ બાળ લગ્નની ફળેતી; વિષમ કળેડાં વિષે તાત નિજ ધર્મ નધારે, મોટાર્થ લેવા માટ શિશુનું સુખ ન વિચારે. ॥ ૧ ॥ ક. મ. ન.

અનિતિવાન અંગ્રેજી લણેલાના ડોળવિષે. મનહરછંદ.

પ્રાપ્ત થાયછે પવિત્ર મતિમંદ વિપ્રતણી, અનાચારી નેષ્ટ મિટ જાણે નહીં પ્રહ્લને; છુટ કોટ પાટલુણુ ગળે ગળપટો ગુણી, ટો- પિયો પેરી ને તેહ તજે નીજ ધરમને; કુસંગી સંગાયે ફરે ધર્મ મિટ નહીં ધરે, ફંદી થઈ ફંદ રચે શિખે કુડા કર્મ તે; લાકડી લેઈ સધારે પ્રેરે પ્રાંકડા બજારે, વાંકડા હિંડે વધારે લહો લેશ મર્મને. ॥ ૧-૧ ॥ ક. મુ. લ. વ્યા.

વીટે ગેગે ગળપટા સુગુણી ગણવા, હત્રિ વિલાયતિ લહે સુધ- રેલ થાવા; લાકીટને નવલ પાકીટ વિસરાયે, શું આપણો ઉદય એમ કદાપિ થાયે. ॥ ૧ ॥ સાચુ સુગંધી લઈ ચોળી શરીર નાહો, લુવે દુવાલથી શરીર ધસી રદાયે; ચાલે કદાપિ નહિં આખડીઓ શિવાયે, શું આપણો ઉદય એમ કદાપિ થાયે. ॥ ૨ ॥

હાંડી ગલાશ વળી જુમર ખુબ ટાંગે, વાજાં વિલાયતિ વિ- વિત્ર વિશેષ વાગે; મૂકે જમીન. પર જો પગતો ધસાયે, શું આ- પણો ઉદય એમ કદાપિ થાયે. ॥ ૩ ॥

રાખે વિલામતિ ચિનાઈ વળી અપાર, પ્યાલા રકાળી પણ
કાઈ નમુન દાર, ચીનાઈ આહે ચમચે ચમચે પીવાયે, શું આપણો
ઉદય એમ કદાપિ થાયે ॥ ૪ ॥

ભાવે ભણે અવર જે છળ ભેદ ભાષા, રાખે સદાગે પરના
ધન માંહી આશા; પ્રીતે ન પુણ્ય પણ કાંઈ કદી કરાયે, શું આપ-
ણો એમ કદાપિ થાયે ॥ ૫ ॥

છે પાટલુન વળી કોટ ભરેલ ટોપી ભાષા વળી ભભકમાંથી
ભણે યુરોપી, કોડે કીકેટ રમવા સહુ સજ્જ થાયે, શું આપણો
ઉદય એમ કદાપિ થાયે ॥ ૫ ॥

ધાલે અનેક ધડીઆલ પચ્ચીરા વાળી, તે માંહી સાકળજ પીત-
ળની રૂપાળી; ચસ્મા વિના ન ધડીએક રહી શકાયં, શું આપણો
ઉદય એમ કદાપિ થાયે ॥ ૭ ॥

માને ન ધર્મ વળી કર્મ કંઈ ન જાણે, તૈયાર તેમ કથળી પડવે
ક ટાંણે; કાને ન હોય હિત તે પણ સંભળાયે, શું આપણો ઉદય
એમ કદાપિ થાયે ॥ ૮ ॥

સ્વપ્ને સદા ચરણુની નહીં વાત જાણે, કલ્યાણુની ન મનમાં
કંઈ વાત આણે; આવે મને ત્યંમ સદૈવ સુખે મળાયે, શું આપ-
ણો ઉદય એમ કદાપિ થાયે ॥ ૯ ॥

આ આપણો સફળ જન્મ કરાય જ્યેમ, છે યોગ્ય યતન કરવા
સહુએજ ત્યેમ એ વાત ખાંત કરીને નકદી ખણાયે, શું આપણો
ઉદય એમ કદાપિ થાયે ॥ ૧૦ ॥

વિસ્તાર થાય બહુ શું કહીએ ઉવેતો, સત્સંગ તે પણ કરે
મનમાં ગમેતો; ભાવે ન કેસવ જગત પતિને ભજાયે, શું આપણો
ઉદય એમ કદાપિ થાયે ॥ ૧૧ ॥ આર્ય ધર્મ પ્રકાશ

કન્યા વિક્રય વિષે. કવિત.

એક કહે પાંચસોતો બીજો ત્યાં હજાર બોલે ત્રીજો કહે પંદર
સો આપવાની આયછે; ચોથો બે હજાર બોલે પાંચમો પચ્ચીસ
તોલે એમ, એક એકથી વધુ ઉચરાયછે. જેહ જર જાણુ આપે

તેને ઘેર જાય કંન્યા, લેનારને સારો ખોટો કદી ન લેખાય છે; કહે નીલકંઠ આવો દેવ રૂપિ દેખો અરે. દ્વિગતી પુત્રી ઝોની હરાજ હાલ યાયછે ॥ ૧ ॥

મોટી થાય ખેટી તેમ જાણે દુષ્ટ તાત જાત મોટાના સસર! સાળા બની લેશું નોકરી; કાઈ ધારે એને સાટે આપી પરણીશું અમે કુવારાછે વર જોને ઘેર નથી છોકરી. કાઈ કને વધારાની હોય ત્યારે રૂપીઆ લે, લુટીલે જમાઈને બળવવાટે ટોકરી; કહે નીલકંઠ લલા શુદ્ધ જોવું કરે નહીં, એવું કરે આજ દિવસ લોપ ધર્મનો કરી ॥ ૨ ॥

મન માન્યા કંન્યાના રૂપીઆ ભેદ જાણે પીતા જમાઈને જરથી કીધોછે ખાલી તે ચકી; દીકરીને ખાવા કદી મળે કે ન મળે તેથી, પદ્મના રૂપીઆ જુદા મુકતા કરી નકી. વરદેવું વાળ વાને વાશ કરે વિદેશમાં, કંન્યા કરે અન્યાય ગરીબ હાલમાં છકી; કહે નીલકંઠ કંન્યા વિક્રયછે ભયંકર, એને છોડ્યા વિના કદી નથી સુખની વકી ॥ ૩ ॥

ધરને જમીન પર જમાઈ કરજ કરે, સાસુ સસરો સગાઈ કરનારા જાણીતે; તોયે નથી સુઝતું દીકરી ધરમાં ગયે, ધન વિના દુઃખી થશે દુબળાં પ્રમાણે તે. વરનું ગમે તે થાઓ કંન્યાઓ કુવામાં પડો, ખુબ ખુશી કોથળીઓ જરથી ભરાણે તે; કહે નીલકંઠ સુખ છોકરીનું મારી અને, સગા સારે સ્વારથએ જાણી લોહિ છાંણે તે. ॥ ૪ ॥

કૈંક છાના અને કૈંક ઉધાંડા વેપાર કરે, ન્યાતીલાઓ લાંચીઆ દલાલ માલ હાડી છે; હાથી સાથે જાંટડી ને ગધેડાથી ઘોડીએડે, પાડાસાથે ગાય અને એલ સાથે પાડી છે. ધણા ધણા કલેશને વિનાશ થાય તેમ કીધે, તોયે લાજ લાવેનહીં લોકોએ અનાડી છે; કહે નીલકંઠ એવી કહેવતો પડી રહી, દેખો ભાઈ પ્રાણીની કંન્યાતોં ઉધાડી છે. ॥ ૫ ॥

વાધ મારી નાખે યેહ જાણવું કંઈક સારું, જીવ જાપ તરત
ન દુઃખ તહાં કંઈ છે; નામ કરડે તે પણ જાણવું જરૂર ઠીક,
થોડી વાર દુઃખ પામી જીવ સૂખ માંહી છે. બજારને મારે છે
કસાઈ ફૂર દિલ કદ, યેહ પણ સાર મોત થોડું દુઃખ હાઈ છે;
કહે નીલકંઠ વેચી કંન્યાઓ રિખાવી મારે, એવા દુઃખ કારી
કંન્યા વિક્રઈ કસાઈ છે. ॥ ૬ ॥

હોહોરો. ॥ ધર્મશાસ્ત્રતો ગયું ધૂળમાં; કાશી કળિએ કાળો
ઠેર. અર્થશાસ્ત્રતે અરધું કચરું, મોક્ષ શાસ્ત્રને માર્યું ઠેર ॥ ૧ ॥

કામ શાસ્ત્રનું કામ વધ્યું તે, જોર કરે છે ઘેરે ઘેર; કામ શાસ્ત્ર
સુખ ધામ ગણાયું કામ શાસ્ત્રને લીલાસ્થેર ॥ ૨ ॥

છાપો. દીકરી સાટે દામ લીજો તેતો છે હાંસું, દીકરી સાટે
દામ લઈ નીગાળે આંસુ, દીકરી સાટે દામ કામ હીણું થાં એથી
દીકરી સાટે દામ કામ જોડું સૂં તેથી કંન્યા; વિક્રય ચિત્તતા
ચહો પ્રેમ પાપ પેઢી તણું, કહે મુળશંકર પ્યારા પ્રિયોતો પેરમણી
પામ્યા ધણું ॥ ૧ ॥

શાદ્દલ વિક્રિડિત.

પૈસાના અતિ લોભથી પણ સમા, લેવા ઈચ્છે દામરે શાસ્ત્રને
અનુસાર સાર લઈને, નાદે સુતા જાનરે, પાપી બાપ વસુ મિતે
પરહરે, સુતા બિચારી કુલે, દુઃખો આપત આપદા બહુ થતાં,
આંસુ ભરીને રુવે ॥ ૧ ॥

ઉઠોરે શર વીર ધીર ધરીને, યા હોમ હોંસે કરો; ધારો દૂષણ
કાપવા સજન સૌ, પાછા પગોના ભરો સધારો ધિરવીર થે અટ
કરો સુજો ન સુસ્તી કરો; દેશે વિશ્વ વિલાસી દેવ સુખ ને રૂડી
રીતે આસરો ॥ ૨ ॥

હોહરો. પુત્રીને પરણાવતાં, કોડી ન ધરવી હાય; કોડે કંન્યા
દાન દઈ, પાત્ર પુરૂષની સાથ ॥ ૧ ॥

શાસ્ત્ર સાર સમઝી કરી દેવું કંન્યા દાન; ખર્ચીનો એ ધર્મ છે,
વાંચો કહું નિદાન ॥ ૨ ॥

કરો શુધારો દેશમાં, જન સુખ લે સૌ ઠામ; ધર્મ જાણી મનમ
ધરો એવું ઉત્તમ કામ ॥ ૩ ॥

ભુજંગી છંદ. શુભા વીનતી દેશીજી કમારા, ધરી ધૈર્ય
ધ્યાને કરોને સુધારા; અરે સજ્જનોં અંતરે એ ઉતારો, સુતા
વિક્રધિયાલ વેગે વિદારો. ॥ ૧ ॥

સમે આ બહુ ચાલ ખોટાજ પેડો, નિતીને સ્થિતિમાં કરેનિત્ય
હેઠો: જીવો વાત વીવેક લાવી પિચારો, સુતાં વિક્રધી ચાલ વેગે
વિદારો. ॥ ૨ ॥

બિચારી સુતાને વસુ લે વરાવે, પશ્તનીજ પેઠે દર્ધ મેર નાવે;
નડીં દાન દેતાં કરે રોજગારો, સુતા વિક્રધી ચાલ વેગે વિદારો. ૩
રડે ભુખના દુઃખથી આસું પાડી, અરે તે વહે બાપને શાપ
દાડી; પડે શાપ બૌ પાપ થાયે અપારો, સુતા વિક્રધી ચાલ વેગે
વિદારો. ॥ ૪ ॥

વસુ લઈ પશુ પેરશું જોડ જોડો, અતિ વિત્તના લોભની રીત
તોડો; અરેરે તમે એમ શું વેર સારો, સુતા વિક્રધી ચાલ વેગે
વિદારો. ॥ ૫ ॥ ક. નિ. ત્રિવેદી.

શારદુલ વિઠીડિત. કંન્યા વિક્રય જે કરે ધન લઈ, ધિકાર તેને
ધરો; કીર્તીના કદિ લોભથી કુળ જીવે, તે પાપિ પુરો ખરો. કી-
ર્તીં દ્રવ્ય તણો કશે જગતમાં, જે સ્વાર્થ સાધે નહીં; કંન્યાના સુ-
ખનો વિચાર કરશે; તે પુણ્ય શાળી સહી ॥ ૧ ॥ ક. દ. ડા.

કુલીન વિષે.

ઈંદ્ર વિજય છંદ. ભુતળ ભારતણા હરનાર રૂપીજન સંતતિ
આપ સુધારો; જ્ઞાન નિદાન અને વિદ્યાન મહા ગુણવંત થશેજ
વિચારો. બાળતણા પ્રતિ પાલણુ યઈ સદગુણુ નિતી સુખ આ-
પી ઉગારો; બુદ્ધિહિણા નર બહુ નિપજે શુભ આચરણુ શીખવતાં
નહીં યારો ॥ ૧ ॥

ભાયક લક્ષણુ વંત થવા હિત ચીત વિષેજ વિચાર ન આણે;
મૂરખ પણે લવરી કરતાં સહુ આગળ આપનું કુળ વખાણે. કુળ

તાણું મૂળ શોધી જીવો વિદ્વાન નિતીમય શાસ્ત્ર પ્રમાણે; ધર્મ
યથા રથ ને પળતા નર તે કુળવંત સુરતન સમાને. ॥ ૨ ॥

એ કુળમાં દઈએ દીકરી સદચંપ વિષે રૂપિ સર્વ લખેછે; શ્રુતિ
સ્મૃતિ ઉપનીષદમાં વળી શાસ્ત્ર પુરાણ વિષેજ વદેછે. મૂર્ખ ધના
ઢય તણા સુતને દીકરી પરણે ધુળ ફૂળ જીવેછે, સ્વારથ આપ
તણા લહિને ઝટ નિયતણે ચરણેજ નમેછે. ॥ ૩ ॥

કુળતાણું મૂળસ્થાન નિવાસ લહો નહીં પંડિતાઈ પ્રમાણે, ને
સદગુણી સુપાત્ર વિવેકિજ રત્ન સમોવડ લોક પિછાને. કાઈ દરિ
દ્રી ને નર નિંદિત દાખવશે નહીં દ્રષ્ટિ સમાને; લામક લક્ષણવંત
વિવેક વિના વર સ્વપ્ન વિષે નવ આણે ॥ ૪ ॥

ભાંગી અપિણી અને કૂર છેજક ને વ્યસની નર દુષ્ટ કહાવે, તે
નરને પરણી દિકરી દુઃખ દાયક થઈ સુખ ક્યાંથી લહાવે. ને
અભિમાન ધરી ઉરમાં નીજ સ્વારથથી દીકરી પરણાવે, પાર-
વિના બહુ પાપ કરે નર જન્મ કૃતારથ ફોક શુભાવે. ॥ ૫ ॥

ક. મુ. લ. વ્યાસ.

ભાગ ૩ ને દુષ્ટ ચાહુ રિવાજે બાંધ કરવા, તથા સંપ અને
તેની મહત્તા વિષે, રાજા વૃત્ત

હિતેચ્છુએ મળી હવે, તિજયધ્વજ સઘ ઉપાડો; હેયે ધરીને
હામ કામ શુભ કરવા માડોં સપ્ત કરો શ્રમ સર્વ ચિત્તમાં હિત
ચહિ સાર, અસુ અવિદ્યા તણું કરો અળગું અંધારું ॥ ૧ ॥

ઉઠો ઉઠો એ ઐહિક્યો અંગ્રથી આજસ ત્યાગી, દુખિઆરી
છે ન્યાત આપણી જીવોજ જાગી. અરે આપણા ભ્રાત અધમ
સ્થિતી મધ્યે આવ્યા, રહીએ વાળ્યો રાજ દમન કરી કંઠ
દબાવ્યા. ॥ ૨ ॥

નિરાક્ષરી મિર્માસ્ય થયાં નિર્ધન નરનારી, હજી ચેતંશોનહીં
થશે બહુ દશા નઠારી. પાણી પહેલી પાળ બાંધવા બાંધવ ધારો,
ઉદય ઐહિક્યને ભવા ઐક્યતા આજ વધારો. ॥ ૩ ॥

સહન સળગવા પછી કુપ બોધ્યે શું થાશે, સરશે અર્થ ન
સઘ વ્યર્થ શ્રમ પછીથી જાશે. માટે એતી મિત્ર સવેળા કરો
સુધારો, મતીનું વધારો માન કરી સંહાર કુધારો. ॥ ૪ ॥

દુષ્ટ રૂઢિને દળો દયાબાંધવપર રાખી, સહો સત્ય રૂપી શસ્ત્ર
બીકણુમત કોરે નાંખી. સ્વાર્થ વિષે પરમાર્થ તણી મતિ ધર્મે
ધારી, સંતતિ સુખીઆં થવા તજે વીર બેદરકારી ॥ ૫ ॥

જીવેા પૂર્વજેતણું માન મનમાં વિચારી, સ્થિતિનું લાવે
માન પુર્ણ ઘટમાં ઉતારી. ગુણવંતિ ગુજરાત તણા મહિપતિ
મુજરાજે, તેડાવ્યાદર્ઠ માન પાપ નિજ કરવા પ્રાણે ॥ ૬ ॥

વિદ્યા તપ નિતી ધર્મ વિલોકી રીઝ્યો રાજા, આપી ગામ
ગરાશ વસાવ્યા મોટી માંઝા. રજ જેના ચર્ચુની ચક્રવર્તિ શિર
ધરતાં, દિનનિશ રહી આધિન પૂર્વજે પાછળ ફરતાં. ॥ ૭ ॥

રાજ કાજમાં કુશળ ભૂમંડળ વશમાં રાખ્યું, મિથ્યા નકરે
મહિપ ભૂદેવો કેરુ ભાંખ્યું, વશિષ્ઠ રૂપિએ કીધા રામ વશજે
રણુ ધીરા. દુરવાસા આધિન કશ્ન કો વિદ નર હીરા. ॥ ૮ ॥

વાલ્મિકિ વિશ્વામિત્ર ઉર્વે યમદમ્બી આદિ દાક્ષલ, શ્રવન કપિલ
તપસ્વી વિદ્યાવાદી. મનુ અત્રી બ્રહ્મ દધિ અંગિરા ગૌતમ જેવા
પૂર્વરામ ને દ્રોણુ કુશળ સંગ્રામે કેવા ॥ ૯ ॥

શ્રુતિ સ્મૃતિ ને રશ શાસ્ત્ર શિષ્ય સંગિત ગુણુકારી, રચ્યાં ગ-
ણિતના ગ્રંથ સંતતિ હિત ઉર ધારી. ભારત પર્મે પુરાણુ
ભાગવત ભવ્ય વખાણું, પંચકાવ્ય પદ્ય કળા રસીક રામાયણુ
જાણું. ॥ ૧૦ ॥

જેને લણુતાં આજ વિષ્ણુધને વર્ષો વિતે, ધન્ય તેનાં લખનાર
નામ અમર છે નિત્યે. કરતાં કેરી મતી હશે કેવી એ ભાઈ,
મુજ ઉર સંતો પાય નામ સંભારી આહી. ॥ ૧૧ ॥

એ પૂર્વજે પ્રતાપ આપણે આજ પુંજર્ઠએ મન ગમતાં લઈ
માન મધુંરા મોટીક ખાઈએ. એપૂર્વજે પ્રતાપ વચન સૌશુદ્રો
માને, દેવ ગણિદે દાન સ્વરૂપ વિશ્ણુનું જાહો. ॥ ૧૨ ॥

તે કુળમાં કુળદીપ આપણે થયા અનાડિ ઇન્નત વડિલો તણી ગુમાવવા બેઠા દાડી. આજ્ઞા વડિલોતણી એક કોરણે મુકી ઉભટા આલ્યા અધીક ચતુર્થ ચિત્તથી ચુકી. ॥ ૧૩ ॥

હિતા હિત વિચાર કોડધારી નવ કરીએ, પડે પતંગ દીપમાં મમત કરી મિથ્યા મરીએ. કરતાં લાયક કામ ૫૬ દર્ઠ પાછા ફરીએ, દુઃખદ પંથમાં સઘ શુરાતન ધરી સંચરીએ. ॥ ૧૪ ॥

અસ્ત તે થકી થયો ગુમાવી વિદ્યા વહાલી, વૈભવ થયો વિદાય તોય ઠકરઈ છે ઠાંલી. કુસંપના કલેશમાં કરી ઠમ કૌવત ઠાયા, વાહઃ વાહઃ રેવાહઃ રૂપિ પત્નિના જાયા. ॥ ૧૫ ॥

રૂપિ મુંનીને મહારાજ વડિલ કહેવાતા જોના, નં દીનો ઇલિકામ પામીઆં વંશજ તેના. રહેતોં મહિપતિ મહા રનેહ ધરી જોને શરણે, આજ ભાંગીઓ ભાર અરેઃ અંત્યજ પણુ ન ગણે. ॥ ૧૬ ॥

અમ્નપુણ્યા આધિન અને શ્રી સાનિધ્ય રહેતી, તેનાં તનની થાય પેટ પોષણુની ૫જેતી. જોનાં વડિલો સઘ સરસ્વતી રૂપ જણાંતાં તેનાં તન નિરમાંસ્ય નિરાક્ષરી માંહગણાતા. ॥ ૧૭ ॥

જ્ય ધ્વજ જોનો જગત વિષે જાહેર થયોછે, તેનાં વંશજ તણા કારખીલકુલ ગયોછે. વૈભવિ કેરા ચિન્હ વીના વૈભવ પણુ રાખ્યાં, ઉર મીથ્યા અભિમાન ધરી માંઠાં ૫જ આખ્યાં. ॥ ૧૮ ॥ કુસંપ કરીને અસ્ત તણા પંજમાં આવ્યા, સ્થજે સ્થજે કુરિવાજ કરી દુઃખનાખી વાવ્યા. બુદ્ધિનું બળ લેશ ચાલવાએતિ નદીધું, સહયો રૂઢિનો માર-કમનું લગડું લીધું. ॥ ૧૯ ॥

ધર્મ કર્મ તપે વડે જોહ પંકાતા પુરા, તેનાં તનતો આજ અનિતિ મધ્યે શુરા. સત્યવાદિના સુત અસતીઆ આજે ઉઠ્યાં, દુરાચરણથી દૈવ સઘ દિસેછે રૂઠ્યાં. ॥ ૨૦ ॥

આગ્રીકનો સુત હાલ યમનો અર્થ ન જાણે, રાવજ કુળનો રાંક પેટ નિજ ભરે પરાણે. ઠાકરના સુતને નથી ઠરવાનું ઠાણું, મેહતાના તન મથી ગણીન શકે નવાણું. ॥ ૨૧ ॥

આચાર્યજનાં પુત્ર ધર્મનો મર્મ ન જાણે, ધરના ખૂણા ચાર
જોષિ સુત લહે પરાણે. દેવેત્રિવેદી તણા સુતથી શુદ્ધ ન વદાવે
તોપણ ઉર અભિમાન ધરી જંધે ન કદાંચે. ॥ ૨૨ ॥

સ્માર્તાદિક જે ધર્મ ચલાવ્યા સમાર્તાએ જે, તે ચાલે અવળી રીત
જેથી કુળ ધણું જ લાજે. ન્યાયક કરતાં ન્યાય રાજ્યસભાએ
જેશી, લોટા ભરીને ભાંગ પીયે તે ખુણે પેશી ॥ ૨૩ ॥

વ્યાસ વાંચતાં પુરાણ થયા તે વાચસ જોવા, બણાવતાં જે વેદ
શ્રેષ્ઠ ઉપાધ્યા કેવા. શુક્લ હતા જે સ્વેત ધર્મ ક્રિયા કુશળમાં,
ખહુ રજજે તે આજ હરામી મૃતક બોજન માં. ॥ ૨૪ ॥

ભટ જોવા નહીં ચતુર મુંઝાણા રૂઢીમાંહી, પાઠેક કરે ઠગાર્ધ
પક્ષથી ઠ્યા અન્યાર્ધ. પંચા પાડે ત્રાશ કુચાલ નાં આડા આંકે,
ઓઝા ઉપાડે ભાર જીલમ લુચ્ચાનો સાંકે ॥ ૨૫ ॥

દિક્ષિત ડાહ્યા ગણાય કાંઠે જેશી બીખ માંજે, વગર તેડે મહાં
રાજ આવી ઉભા રહે આગે. રૂડા કુળવંત ઘેર ચુલા સળજેછે
સાંજે શ્રેષ્ઠવંત ખુનિઆદ ભટકતાં લાહુ કાંજે ॥ ૨૬ ॥

અધવર્ચુ હમેશ ઉપરી થઈ મખમાં રહેતાં, આજ પરાક્રમ શુર
તેમનું લાજું કહેતાં. સૌનું કરે કલ્યાણ તેથી ઇલકાખ પુરોહિત
મુંગા જેશી રહે ખુણાંમાં થઈને સ્ત્રી જીત. ॥ ૨૭ ॥

વડિલો ભણવા જતા કાશીએ કોડ ધરીને, વંશજ આવે આજ
ભંગી ચકલાએ ફરીને. વિદ્યા ઉપર વ્હાલ હતું વડિલોને જેવું,
શીક્ષા ઉપર તાન તેમનાં તનનું તેવું ॥ ૨૮ ॥

ઐદિવ્ય વિના ગુજરાત વિષે નથી ગામજ ખાલી, વસ્તી તણા
વિસ્તાર ઉર સંતોષે નહાળી. સ્થિતિ અવલોડી અરે આંખમાં
આવે આંસું, રાય હતાતે રંક પ્રજેતી ફેલી ફાંસું. ॥ ૨૯ ॥

અવળ ચંડીના કાર્ય કરીને સ્થિતિ ખગાડી, વડિલતણા નામને
ઉધાર્ધએ એખ લગાડી. સંકટ સાગર બિચ સ્વખંધુ ગર્ક થયાછે,
ગો કોકે સિધ્ધ મુળ વિપ્ર પ્રતિપાળ ગયાછે. ॥ ૩૦ ॥

માટે એતો મિત્ર ઉદયના ઉપાય કરવા, સત્વર સાવધ રહોં ધર્મ
ખોતાનો ધરવા. સુંદર બ્રહ્મસમાજ સ્થાપિવી હ્યાં સુખકારી, કુમક
ખટતી કરો ઉદ્ધટ ધરીને નર નારી. ॥ ૩૧ ॥

ભેગા મળીને બ્રાત નાતમાં કરો સુધારો, પરસ્પરે પ્રતિનિધી
એક્યતા હવે વધારો. સત્તાધારી શ્રેષ્ઠ સ્વમ આચાર્યુ' જાશે, રહ્યું
ન અમર કોઇ કાળ સર્વેને તેતો ખાશે. ॥ ૩૨ ॥

અલપ આયુમાં કરો વિજય કાંઈ કરો કરોરે, ન્યાતતાણું હિત
ચાહિ દયા દિલ ધરો ધરોરે સુખનાં સાધન શ્રેષ્ઠ સાંત યે ભરો
ભરોરે હૈયે ધરીને હર્ષ કુધારા હરો હરોરે. ॥ ૩૩ ॥

સુખી થવા નિજ ન્યાત, પ્રતિનિધિ પ્રેમે ધારો, ક્ષતમ અ-
ક્ષતજીવો કસાવા આવ્યો વારો હૈયે ધરીને હર્ષ મનોરથ પુરણ
કાડો, યશ્તિમિર ને હરિ ધીમંત ધી સૂર્ય ઉગાડો ॥ ૩૪ ॥

કનક કલમથી લખો કનકની કલમ કલ્યાણી, માનો પ્રભુનો
પાંડ યોગ આં આપ્યો જાણી. રૂઠેલી સારદા મનાવી સત્વર લાવો
મતિનિ માંનો આણુ ધર્મ ધડ રહિજ બજાવો ॥ ૩૫ ॥

સંતતિ દે આપિશ વેદના વિરની વામે, ઇશ્વર રાજી રહે
ધીર્તા અમર શુભ કામે. વધે વિશ્વમાં વિજય સુજસ પ્રસરે સા
કામે, એવા કૃત્ય આચરો વિનંતિ કરી મહાશુભ રામે. ॥ ૩૬ ॥

વસંત તીલકા હે બ્રાહ્મણો તમ તણા સધળા કુચાસો, દ્રષ્ટિ
યક્રી નિરખિને તુચ્છ તેહ ટાંજો; નેજે વિકાર વસીઆ નીજ
ગાતી માંહી, ટાંજો કુચાસ સધળા શુભ બુદ્ધિ સાહી. ॥ ૧ ॥

સાષ્ટાંગ હંડવૃતથી ચરણે નમીને, ગાતિ કુચાલ સધળા કહું
વર્ણવીને; માંગું ક્ષમા તમ યક્રી દિન પાહિ પાહિ, ટાંજો કુચાસ
સધલા શુભ બુદ્ધિ સાહી. ॥ ૨ ॥

હું રંક આપ દિન સેવક એમ લાંબું થાપોં સુચાસ સધળાં શુભ
સ્વાદ ચાખું. નેજે કુચાલ નડતાં નિજ ગાતિ માંહી, ટાંજો
કુચાલ સધળા શુભ બુદ્ધિ સાહી. ॥ ૩ ॥

સર્વે સુચાલ નિજ શાંતિ વિષે થવાને, આશા નિરંતર ૫૩ મુજુ
રાખવાને. રાખો વિચાર ચિત્તમાં મુજ સુચ ભાઈ, ટાળો કુચાલ
સધના શુભ ખુદિ સાહી ॥ ૪ ॥ ક-મુ-લ-વ્યાસ.

સંપ કરવા સાર ચેતવણી.

શાંતિના આગેવાનો રાજ્યમાન રાંજેશ્રીઓ મધ્યમ તથા
કનિષ્ઠ પંક્તિમાં રહેલા સર્વ ગૃહસ્થો ધ્યાનતો પહોચાડો; કે તમને
કન્યાનો ટોટો કેમ પડેછે? લાખો વિચાર કરતાં સાદુ ખુલી
રીતે માલમ પડેછેકે શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં તમારી કન્યાઓ જામશે;
અને તેમની આવતી નથી તેથીજ કન્યાનો ટોટો રહે છે.
જુવો તમારામાંથી યોડા વર્ષમાં કેટલી કન્યા ખેચાઈગઈતો
નીચલા દાખલા પરથી જણાશે.

૭. હરીરામની ૧ શુકલ હરી કાશનેત્યાં ૧૭. ભટ. દેવ-
શંકરની ૧ ભટ નીત્યાં રામને ત્યાં ૩૭ ભટ. ભવાનીશંકરની. ૧
શુકલ પાલુને ત્યાં ૪ થી. ભટ. રેવાશંકરની ૧ શુકલ મુળશંકરને
ત્યાં. ૫મી. દીક્ષિત જીણાભાઈની ૧ મહારાજના દૈહિત્ર જોષિને
ત્યાં ૬ થી. દીક્ષિત જીવણરામની ૧ ૭. કેશવરામને ત્યાં. ૭ મી
૮ મી. ૯ મી. પંડયા ગણપતરામની ૩ પંજા. રવીશંકરને ત્યાં.
મુળશંકર સુકલને ત્યાં તથા શુકલ પાધ્યાનેત્યા ૧૦ મી. પડયા ગણ
પતરામની ૧ ૭ વલભરામને ત્યાં ૧૧ મી. બ્રહ્મા લલુની. ૧ સ્માતને
ત્યાં. ૧૨. મી. વ્યાસ આત્મારામની ૧ વલભરામ પાધ્યાને ત્યાં.
૧૩ મી. વ્યાસ મંચ્છા રામની ૧ રામશંકર સુકલને ત્યાં. ૧૪
મી. ભટ શંભુરામની ૧

મોતિ શુકલને ત્યાં. ૧૫ મી ભટ. નારણશંકરની. ૧ મહા-
શંકર મહારાજને ત્યાં ૧૬ મી. ભટ. નઉત્તમરામની ૧ ધેક્ષા
વ્યાસને ત્યાં. ૧૭ મી. વ્યાસ વિશ્વનાથ શાસ્ત્રી ની. ૧૮-૧૯-
૨૦ મી. શુકલપાધ્યા. વ્યાસ તથા મહારાજને ત્યાં. ૨૧
મી. રસમી મેતાજી ગોવતરામની ૨. શુકલ તથા મહારાજને ત્યાં
ભટ ઉતેમરામની ૨. ૨૩-૨૪ મી ત્રવાડી તથા શુકલને ત્યાં એ

પ્રમાણે જ્યારે તમે આસરે પચ્ચીશેક કંન્યા શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં આપી ત્યારે તમે લીઆવ્યા કેટલી ? આપી તેમાં હાબ શું થયો ? તમે તમારા છોકરાઓને કેમ મેળવી, સ્વધર્મે, સાટાએ કે પથ-સાથી ? આ કંન્યા શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં ન ગઈ હોય અને તે માંહે માહ પરણી હોતે તો કેટલા વર મંડાયા હોતે ? ન આપી હોત તો શ્રેષ્ઠમાં કેટલા વર કુવારા હોત ? આપવાથી કૂળ તરતું થયું, તે તરતુજ છે કે કંઈ પાર ઉતરયું ? આપવાથી. સ્વર્ગ ચાર આંગળ બિંચું અને નર્ક બે આધળ નીચું રહ્યું કે કંઈ વધારે ઓછું ?

સુચ શાંતિ બંધુજનો ચેતો, ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે તમારી કંન્યાઓ ખેચાઈ જાયછે, અને છોકરાને પરણાવતાં પયસાની ખરાબી થાયછે; અને દ્રવ્ય હીન થવાથી અંતે વંસનો નાશ થાયછે. વારા પ્રરતી દરેકને એમ આપતો આવેથી નબળા પડી નાશ થશે, વાસ્તે રાંદેર વાસીની પઠેમ મિથ્યાભિમાનનો ત્યાગ કરી એક સંપત્તિ બંદોબસ્ત કરો; કે કોઈએ શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં કંન્યા આપવી નહીં. એ પ્રમાણે એક સંપત્તિ વર્તશે તો તેમારો વિનય થશે. વાસ્તે હે વીરો ઉઠો અને સંપત્તિ શસ્ત્રનો ઉપયોગ કરો.

શાખી. પ્રથમ હાંસે પછી ઉઘમ ખતે, જુગતી સાથે જ્યાં ચાલે; સાહસ વધતાં જાય નિરાંતર, ત્યાં જન સૌ સુખમાં મહાલે. ॥ ૧ ॥

સહુ ચલો જીતવા જંગ, બુધલો વાગે; યા હોમ કરીને પડો પ્રતેછે આગે. ॥ ૨૬. ॥ કેટલાંક કરમો વિષે, ઢીલ નવ ચાલે; શંકા ભય તો બહુ રોજ, હામને ખાલે; હજી સમય નથી આવીઆ; કહી દીન ગાળે; જન બહાનું કરે નવ સરે, અર્થ કો કાળે; કંપ. લાવવાથી સીધી, જોઈ બળ લાગે; યા હોમ કરીને પડો પ્રતેછે આગે. ॥ ૧ ॥

સાહસે કર્યો પરશુયે, પુરો અરજુનને; તે પરશરામ પરસિધ્ધ રહ્યો નિજ વચને; સાહસે ઈંદ્રજીત શુર, હણ્યો લક્ષ્મણે; સાહસે વીર વિક્રમ, જગત સૌ ભણે; થઈ ગઈ જંગમાં મદં હક્ક નિજ

માંગે; યા હોન કરીને પડો ફતેછે આગે. ॥ ૨ ॥

સાહસે કોલબસ ગયો, નવી દુનિઆમાં; સાહસે ને પોલ્લન બિડયો, યુરોપ આખામાં; સાહસે લ્યુથરતે, થયો, પોપની સાંમાં; સાહસે દેવું, સ્કોટેરે, વાલ્યું જોતામાં; સાહસે શિકંદર નામ, અમર સહુ જાગે; યા હોમ કરીને પડો ફતેછે આગે. ॥ ૩ ॥

સાહસે શાંતિના બંધ કાપી ઝટ નાંખો; સાહસે જાવો, પરદેશ, બહીક નવ રાખો; સાહસે કરો વેપાર, ઝમે બહુ લાખો; સાહસે તજ પાખંડ, બ્રહ્મરશ આખો; સાહસે નર્ગદા દેશ, દુઃખ સહુ ભાગે; યાહો મકરીને પડો ફતેહ છે આગે. ॥ ૪ ॥

સાહસે થાવો એકસંપ, સુતા નવ આપો; સાહસે કરો ઉપદેશ પુત્ર દુઃખ કાપો; સાહસે સાધો સઉ સ્વાર્થ રૂઠિ દુષ્ટ મુકી; સાહસે ધરો બહુ સ્નેહ, હિત નવ ચુકી; થઈ ઝટ સંપમા મદ લાજ સૌ ત્યાગે; યા હોમકરીને પડો ફતેછે આગે. ॥ ૫ ॥

દોહોરો. સંપે સુખ શાંતિ સદા, સંપ વિના સુખ દુર; સંપ સંપત્તિ દ્વિજ જન, તેથી શુદ્ધો જર. અલ્પાનામપિ વસ્તુનાં સહસ્રિં કાર્ય સાધિકા ॥ તૃણે ગુણત્વ માપનૈર્બલ્યં મત્તદન્તિનઃ ॥ અલ્પ વસ્તુની સહિત એટલે સંયોગ કાર્યની સિદ્ધિ કરે એવોછે. તૃણના એકઠા થયલા દોરડાથી મદોન્મત્ત હાથી બંધાયછે; વાસ્તે તેઓ જમ તમને નીચ ગણી આપતાં નથી, તેમ તમે પણ સંપ કરી તેમને કદાપિ આપો નહીં. કારણકે

આહારે વ્યવહારેચ ત્યક્ત્વ લજ્જાસુલ્લી ભવેત ॥

જમવામાં અને વ્યવહારમાં લાજ ત્યાગનાર સુખી થાયછે. માટે લાજ છોડી દેવી અને પોતીકા વર્ગનેજ આપવી. કારણકે

આત્મ વર્ગ પરિત્યજ્ય પર વર્ગ સમાશ્રયેત સ્વયમેવ લયં યાતિ તથા રાજ્યમ ધર્મતઃ

જ પોતીકા વરગ છોડી બીજા વરગને આશ્રયે જાય, તે અ-

ધર્મ રાજ્યથી પોતેજ નાશ પામે. તમે એનું ભણુ કરોછો, તોપણ એતો ખજની માફક તમારો નાશજ કરેછે વાસ્તે આપવાની બંધી કરો અને એનો ત્યાગ કરો. કિતામ્યં સ્વલ સંગો ॥ ત્યાગવુ શું ? ખજનો સંગ.

खलानां कण्टकानांच द्विविधैव प्रति क्रिया ॥ उपानं मुखभंगो वा दूरतो वा विसर्जनम् ॥

ખજ અને કાટાના બે ઉપાય છે જોડાથી મોઢું ભાંગવું; અગર દુરથી ત્યાગવા. એ કંઈ તમારા સ્નેહી નથી શત્રુ છે. કારણકે ક: શત્રુ: દુ:ખ કરો ॥ શત્રુ કોણ ? દુ:ખ કરનાર. કંન્યાઓ લઈ જાયછે, અને તમને આપતા નથી; જેથી તમને તોટા પડેછે, અને અંતે તમારો વંશ નાશ પામેછે. વાસ્તે કંઈ હિત વાક્ય સાંભળો. બહેરા થઈ બેસી ના રહો.

कोबविरो ? यः शृणोति न हितानि

બહેરો કોણ ? જે હિત વાક્ય સાંભળે નહીં તે, વાસ્તે સાંભળો અને દીનતાનો ત્યાગ કરો.

मार्दवानैव गणयेद् धारयेन्नाति मार्दवम्

દીનતાથી કોઈ સ્થાને મણુતી થતી નથી, વાસ્તે અતિ કોમળ તા રાખવી નહીં એ જેમ વર્તે, તેમજ તમારે એમની સાથે વર્તવું કારણકે .

यस्मिन्यथा वर्तते यो मनुष्य स्तास्मिन्स्तथा वर्तितव्यं सधर्मः ॥ मायाचारो मायया वर्तितव्यः साध्वाचारोः साधुना प्रत्युपेयः ॥

જેને વિષે જે મનુષ્ય જેવી રીતે વર્તે, તેણે તે મનુષ્ય પ્રત્યે તેવી રીતે વર્તવું એ ધર્મ છે; માટે કપટી સાથે કપટથી અને સરળ સાથે સરળતાથી વર્તવું વાસ્તે સંપ કરો કે કોઈએ શ્રેષ્ઠમાં કંન્યા દેવી નહીં. જીવે સંપના પ્રાયદા.

સ્ફુરન્તં માપિ નાર્મેદ્રં ભક્ષયંતિ પિપીલિકાઃ ।

સંપત્તી દુઃખાડા મારતાં નાગને કીડીઓ ખાઈ જાય છે. વાસ્તે ત્યાંથી થઈ બેસી નાર હો.

યઃ પલાય સજીવતિ. ॥

આ મુર્ખ વચન દુર કરો, અને જીવિત થાવો.

તેજો यस્ય વિરાજતે હિ બલવાન ॥

વાસ્તે તમારા તેજ અને બળને દાખવો, તથા તેના ઉપ-યોગ કરો. તમો સંપ કરવા જશો એટલે મુર્ખ લોકો નિદાતો કરશે. કારણ કે.

અતિ રમણીયે કાર્યે પિશુનોઽન્વેષયતિ દુષણાન્યેવ ॥

અતિ રમણીયે વપુષિ બ્રજ મિવાહિ મક્ષિકાનિ કરઃ ॥

જેમ અતિ સુંદર શરીરમાં માંખોનો સમુદાય વૃણને જાતે છે, તેમ અતિ રમણીય કાર્યમાં તેના કર્તાનો ઉતસાહ તોડવાને દુર્જન દોશજ ખોળે છે. વાસ્તે એ તમને નિંદશે પણ

કુચેષ્ટા પામૂન પ્રતિષ્ઠા વાદત નાર્હી.

પ્રથમ એ શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં સાટા તીખલાં તથા કંન્યા વિક્રય થવા માંડ્યો, તેનું જોઈનેજ તમારા લોકોએ પણ કરવા માંડ્યો કારણ કે.

યથા રાજા તથા પ્રજા.

પ્રથમતો એ લોકોને હઠાવવામાં તથા તમારામાં સંપ વધારવામાં દુઃખ તો ખમવું પડશે, પણ અંતે જય થશે; અને રાંદેરવાસી માફક તમારો વિજય ધ્વજ ફરકશે; અને કીર્તી અમર થતાંની સાથે સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સંપાદન કરશે. વાસ્તે એ કાર્ય સાધવામાં પડતું દુઃખ ખીલુકુલ મનમાં ગણીજ નહીં કારણ કે.

મનસ્વી કાર્યાર્થી ન ગણયતિ કુઃખં ન ચ મુખં ॥

કાર્ય સાધનારે સુખ દુઃખ ગણવું નહીં કારણ કે.

યતદગ્રે વિષમિવ પરિણામે ડમૃતોપમમ્ ॥

આરંભમાં વિષ સમાન પણ અંતે તેનું ફળ અમૃત તુલ્ય થાય છે. વાસ્તે સંપૂર્ણ કાર્યને આરંભ કરો; અને તેનો અંત થી પાર આણો.

આરમ્બ્યતેન લ્લુપ્ત વિદ્મ ભયેન નીચૈઃ. પ્રારમ્બ્ય વિદ્મ વિ-
હતા વિરમાન્તિ મધ્યાઃ ॥ વિદ્મઃ પુનઃ પુનઃ રપિ પ્રતિ
હન્ય માન્યાઃ પ્રારમ્બ્ય ઉત્તમ જના ન પરિત્યજન્તિ ॥

નીચ પુરૂષો ભયથી કંઈ કાર્ય આરંભતાજ નથી. મધ્યમ પુરૂષો કામ આરંભી ભયથી છોડી દેછે, પણ ઉત્તમ પુરૂષો વિદ્મ વારંવાર આવતાં પણ છોડતા નથી; અને અંતે પાર પાડે છે. માટે વિદ્મ તો પડશે પણ છોડવું નહીં. વાસ્તે હે બંધુઓ સાહસથી ધૈર્ય રાખીને બુદ્ધિ શક્તિ અને પરાક્રમથી સંપન્ન થવાને ઉદ્યમ કરો. કહ્યું છે કે

ઉદ્યમઃ સાહસં ધૈર્યં બુદ્ધિઃ શક્તિઃ પરાક્રમઃ । પડેતે
યત્ર વર્તેતે તત્રદેવઃ સહાયકૃત ॥

ઉદ્યમ શૌર્ય ધૈર્ય બુદ્ધિ શક્તિ તથા પરાક્રમ એછ જ્યાં હોય ત્યાં દેવ સહાયકારી થાય છે.

યથા યથાહિ પુરુષ કલ્યાણે કુરુતે મનઃ ॥ તથા તથા-
સ્ય સર્વાર્થાઃ સિત્ધ્યન્તે નાત્રસ્સંશયઃ ॥

જેમ જેમ પુરુષ કલ્યાણ કરવામાં મન લગાડતો જાય, તેમ તેમ તેનાં મનોરથ સીધા થતાં જાય છે; એ નિઃસંદેહ છે.

ન દેવા દંદ માદાય રક્ષંતિ પશુપાલવત ॥ યેન રંક્ષિતુ
મિચ્છંતિ બુદ્ધયા સંનિમજંતિત ॥

ગોવાળ પઠેમ દેવો લાકડીથી રક્ષણ કરતાં નથી, પણ
સારી બુદ્ધિ આપે છે. વાસ્તે આળસ રૂપી નિકાનો ત્યાગ કરો.
કહ્યું છે કે.

જાગર્તિ કોવા સદસદ્વિવેકી ॥

સત્યા સત્યનો વિવેક કરી ચાલનાર ઊધમાં પંથુ જાગતો છે.
અરે ભાઈ ધણી વખતે ખોસો છો પણ કરતાં કેમ નથી.

મુખ મસ્તિતિ વક્તવ્યં દશ હસ્તા હરિતકિં ॥

અર્થાત મુખ છે તો બોલવામાં શી હાનિ? પણ જમ બોલવું
તેમજ વર્તવું જોઈએ. કારણ કે.

મનસ્યેકં વચસ્યેકં કર્મણ્યેકં મહાત્મનામ. ॥

સજનોના મનમાં તેજ વાણીમાં અને કરવામાં એકજ
હોય છે.

યથાચિંતં તથા વાચો યથા વાચ સ્તથા ક્રિયા ॥ ચિંતે
વાચિ ક્રિયાયાંચ સાધૂનામેક રુપતા ॥

જેવું ચિંતે તેવી વાણી, જેવી વાણી તેવીજ ક્રિયા; એ રીતે
ચિંતે વાણી તથા ક્રિયાને વિષે સત્ય પુરૂષની એક રૂપતા હોય છે.
વાસ્તે સ્વધર્મ પ્રમાણે ચિંતે વાણી તથા ક્રિયાથી એકસ, બદો-
બસ્ત કરી સંપ કરો, અને તે પ્રમાણે વરતો. જે તમારે
કહ્યાણુ કરે, તેનુંજ કહ્યાણુ કરવા તત્પર રહો; અને પ્રાણુ-
પર્યંત પણ સંપ છોડો નહીં તો સર્વનું કહ્યાણુ થાયજ. ધણા
પુરૂષોના એક સંપ થઈ એકઠા કરવાનો વિચાર છે. પણ
કેટલાકો પોતીકું કામ થયું કે ખસી જાયછે; તેથી લોકોને
ભરોશો રહેતો નથી. કારણ કે તેઓ દાખલા લે છે કે પ્રાણુ-
ણાનું થયું તેમજ આપણું થશે, વાસ્તે પાકા બદોબસ્ત

શિવાય એવા ખોટા સંપના મોઢાના આડંબરમાં પ્રસી
પડવું નહિ.

એવોજ એક સંપનોઆડંબર પરાના પક્ષમાં થયેલો સંભ
ળાય છે. જેમાં સાંભળવામાં આવેછે કે, પરાના પક્ષના બેચાર
અધ્યાર તથા દીક્ષત તથા જોશી અને વ્યાસ બ્રહ્મા વગેરે એ
એકડા કીધાછે કે શ્રેષ્ઠ પંકિતમાં તથા સહેરના પક્ષના મધ્યમ કનીષ્ઠ
પંકતીમાં બીલકુલ કંન્યા દેવી નહી. તેવોની લીઆવવી, પણ
આ સંપ કહેવા ધોરણે થયોછે તે તથા તેમાં કાણુ કાણુ રહેલા
છે એ બરાબર એકસ જણાતું નથી કોઈ બદોબસ્ત થયો
કહેછે ને કોઈના કહેછે. તેઓ પણ સામું બોલતા નથી પણ
એટલું એકસ રીતે જણાય છે કે. મણીલઢે બાણુ તથા
લણુ બ્રહ્માએ મંચ્છારામ વ્યાસ ઈચ્છાશંકર અધ્યારુ તથા
રેવા શંકર ભટ વગેરે એ હાલ જે જે કંન્યા પરણાવી
તે માહો માહે પરાનાજ પક્ષના આશામીને આપીછે. વાસ્તે
સહેરના પક્ષના મધ્યમે તથા કનીષ્ઠ પંકિતએ આ તરફ
આટલું ધ્યાન પોહોઆડ વાની જરૂર છે કે પરાના પક્ષમાં
કોઈને ત્યાં કોઈ પણ રીતના પાકા બદોબસ્ત શિવાય કંન્યા
આપવી નહી અને જો સહેરના પક્ષના આપર લક્ષ નહી
ભેજે તો બે તરફથી એટલે શ્રેષ્ઠનો તથા પરાના પક્ષનો
માર પાસે. અને છેક રખડી મરશે. કારણકે સંપ અને એકડા
કરવાનું આ ડોળજ જણાતું નથી. રાંદેર વાસીઓએ જે એ
કડા કીધા હતા તેતો જધેર કોઈજ ઊતરતું નહી હતું તેજ
ધેર આગેવાનો તથા શ્રેષ્ઠ આપતા હતા. અને મેદાનમાં બધા
દુસ્ત્રમનો દેખતાં વાત થતી હતી. અને આતો કંઈ ધરને ખુણે
છળ પ્રપંચ યુક્ત ધોરણુ વગરની તથા જમ ખુનીઆદી
પચ્ચીશ વર્ષે પણ કંન્યાને બદલે કંન્યા આપી સાડું ત્રીખણુ
ચોખણુ અગર પાંચ દશ મળીને પણ બદોબસ્ત બંધ બેશા
ડેછે તેવો ઈદ્ર જળનો ખેલ જણાય છે. વાસ્તે બહુ ચેતવણી

રાખજો પ્રસી પડતાંના. યોગ્ય બંદોબસ્ત પર આવે તો એના શાયે બેસવામાં વાંધો નથી. પણુ હજીમાં પ્રસવું નહીં. ને હિમત રાખી થોડા તો થોડા પણુ રાંદેર વાસીની સાથે ભેગા થવું. પણુ એને કંન્યાને પેટે કંન્યા લીધાવગર દ્રવ્ય વગેરેની લાલ; ચથી કદાપી કંન્યા દેવી નહીં. અને લાલચુએ બહાર ગામથી દ્રવ્ય લેવું સાદું વગેરે કરવું. તેમાં હરકત ગણવી નહીં જો શહેર માંથી પચ્ચીસ ધરનો સારો જથ્થો બહાર ગામ જવા વીચાર કરે તો પ્રથમ બેચાર પુરૂષો બહાર ગામ આપવાને તૈયાર છે. પણુ પ્રથમ યોગ્ય બંદોબસ્ત પર આવવું જોઈએ. એમાં કઈ આબરૂ જાય એમ સમજતાંના કારણુકે એ કામ કઈ ચોરી છીનાળી કરવાનું નથી. જેને જેમ પરવડે તેમ કરે અને એ સંબંધી કઈ ન્યાતનો ઠરાવ પણુ નથી કે જે બહાર ગામ સાથે વહીવટ કરે તે ગુન્હેગાર થાય. પરા વાળાઓ પોતે શ્રેષ્ઠ અને શહેર વાળાને નીચ વીચારેછે પણુ શહેર કરતાં પરામાં કંન્યા વિક્રમ ધણાજ છે. વળી શહેર જો પરાના આડંબરમાં ફસાય નહીં તો પરાનું ટકું ચાલવું મુશીબત શમજવું. દરેક સમજીએ કંન્યાને બદલે કંન્યા લીધા વગર જ્યાં લગણુ ન્યાતનું ધોરણુ શુધરયું નથી ત્યાં લગણુ કદાપી આપવી નહીં. પોતાને કંન્યાની જરૂર નહીં હોય તો ગમે તે સગાનો વર પણુ માંડી આપવો. અને તેની પાસે કબુલાત કરાવી લેવી જે તેનાથી ફસાય નહીં. દ્રવ્યની લાલચથી પરામાં કંન્યા ફેકી દેછે એ બહુ હાની કારક છે. કારણુકે તમને પ્રસાવી તે લલા બનેછે ને સારા કહેવાય છે. દરેક માણુસે આટલી વાત તો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે કે જ્યાં લગણુ હું ફલાણુ કરતાં આટલો ઉચો ને ફલાણુ આટલો નીચો એવું મિથ્યાભિમાન છુટે નહીં ત્યાં લગણુ કોઈ દીવશ સંપ થાય નહીં. અને જ્યાં લગણુ સંપ થાય નહીં ત્યાં લગણુ દરેક માણુસને હાની થતી અટકે નહીં. કારણુકે કનિષ્ઠનું ભક્ષ થયા પછી મધ્યમ અને મધ્યમનું થયા પછી શ્રેષ્ઠનું ભક્ષકાળ કરી જશે. પણુ જો સંપી

થશે તો સામટા મળી ખોટા કહેવાતા બાલાની જમોપર ખરા બલા કહેવાશે.

એતો એમ કહેતાં આવેલા છે કે તમે હમારે ત્યાં ઉતરો તમારા છોકરાનું કરશું; પણ પોતિકા છોકરાનું થયું એટલે પોતે શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં આખરે કમાવાની લાલચે આપે છે ને પોતે બલા કહેવાય છે. પણ એ બલા કહેતા માત્ર નાજ છે, કારણકે જ્યારે પાછી કંન્યા જોઈએ ત્યારે તો વીટમણુજ પડે છે; આપી દેવાથી કંઈ કુળ ભંચું થઈ જતું નથી.

અને આપી દેવાથી કુળ ભંચું થાય છે. એમ સમજનારને તથા મધ્યમ અગર કનિષ્ઠ પંક્તિમાં જોએ ખીલકુલ ઉતરતા નથી તેમને પણ બિલકુલે કંન્યા દેવી નહીં. તેમને તો સાદા ખુસ્તી રીતે કહેવું કે જ્યાં તમે આપી હોય તેની લેવો હમારે ત્યાં તમને મિથ્યાભિમાનીને તથા હમારા વંશનો ક્ષય કરીને તમને કંન્યા આપવાની નથી. એ પ્રમાણે જ્યારે એ લોકોને આપતાં અટકશે એટલે સેજેજ એ તમને પુછતાં આવશે અને પોતાના છોકરાને રહેવા દઈ કુલીનને આપવા જશે નહીં. એ મધ્યમ પંક્તિ વાળા તથા કનિષ્ઠ પંક્તિમાંથી શ્રીમંતાઈના દ્વારમાં આવીજવાથી શ્રેષ્ઠને આપી દેવા વાળા જે અભિમાન ધરાવે છે તે તદ્દન ખોટું છે. કારણ કે તેમના સાટા ત્રીખલા કંન્યા વીક્રય તથા અર્ધર્થ રૂપી છીધેલા કૃત્યો જે કોઈ જાણુકાર પુરૂષ બહાર પાડે તો સાદા ખુસ્તી રીતે તેઓની મોટાઈ કુસિનતા તથા અભિમાન માલમ પડે. એમાં ઘણુંજ બહાર ગામથી ગમે તેમ લાવેલા તથા મહામહે નતે દ્રવ્ય આપીને અગર સાટે પરણેલા તથા કંન્યા વીક્રઈ જણાય છે. પણ ખોટા મિથ્યાભિમાનનો આડંબર રાખી સંપ કરવામાં અડચણ લાવે છે તથા ગરીબોના વંશનો ક્ષય કરે છે. અને અંતે પોતાપર આકૃત આવી પડવાથી પોતે પણ નાશ પામે છે. જ્યારે એમને કંન્યા જોઈએ ત્યારે એમની કુસિનતા જણાઈ આવે છે. અને ગર્વ જતો રહે છે. વળી પાછી ઘણું ઘણું

કરતાં કંન્યા મળી કે મેરનો મળુદો થઈ બેશતાં વાર લાગતી નથી વાસ્તે એવા નેપણુ સમજુંએ દ્રવ્યની લાલચથી કદાપિ કંન્યા દેવી નહીં.

જ્યારે જોઈએ ત્યારે તો જર અગર કંન્યાના સાઠોથીજ તેમને કંન્યા મળેછે. વાસ્તે હે પ્રિયમંધુઓ સંપંકરવા ઉઠો અને એતો મારા વચન તમને કડવા ઝેર જેવા લાગશે; તેની ક્ષમા કરી તમે સાંભળશે એવી આશા છે કારણકે.

સુલભા: પુરુષા રાજન્ સતત પ્રિય વાદિન: ॥ અપ્રિય સ્યતુ પથ્યસ્ય વક્તા શ્રોતાચ્ચ દુર્લભ:

હે રાજન નિરંતર પ્રિય બોલનાર મનુષ્ય સુલભ છે, પણ અપ્રિય એવું હિત વાક્ય કહેનાર તેમજ તે સાંભળનાર પણ દુરલભ છે. વળી પારકાને કંઈ બતાવવું અને પોતે કંઈ કરવું એવો છળ પ્રપંચ છોડી દેવો.

પરોપદેશ વેલાયાં શિષ્ટા: સર્વે ભવંતિવૈ ॥ વિસ્મરંતિહિ શિષ્ટત્વં સ્વકાર્યે સમુપસ્થિતે

પારકાને ઉપદેશ દેવા ટાંણે બધા શ્રેષ્ઠ થાયછે, પણ પોતાના કાર્ય ટાંણે શ્રેષ્ઠ પણું ભલી જાયછે. વાસ્તે તેમના કરો જેવો ઉપદેશ તેમજ આલો તો ઠીક.

પરોપદેશે પાંડિત્યં સર્વેષાં સુકરં નૃણામ ॥ ધર્મેસ્વીય મનુષ્ટાનાં કસ્યચિતુ મહાત્તન: ॥

બધાએ પારકાને ઉપદેશ દેવામાં પાંડિત્ય કરવું સહેલું છે, પણ પોતે સદા ચરણે વરતવું એતો કોઈ મહાજનમાંજ હોયછે. વાસ્તે પ્રથમ સંપ કરી એક મંડલ બાંધો, અને તેમાં બંધારણના ધર્મ પ્રમાણે ન્યાય સત્યતા અને ધર્મ પ્રમાણે વર્તો.

નસાસમાયત્રનસંતિ વૃદ્ધા વૃદ્ધા નયેતેન વદંતિ ધર્મ ॥

ધર્મઃ સત્તા યત્ર ન સત્યમસ્તિ સત્યં ન તદ્યચ્છલે ના મ્યુ-
પૈતમ ॥

જેમાં વૃદ્ધ ન હોય તે સભા નહીં, જે ન્યાય વાક્ય ન જોઈ તે વૃદ્ધ નહીં, અને જે જોઈ કરી ચુકત હોય તે સત્ય નહીં અને જેમાં સત્ય નહીં તે ધર્મ નહીં. પણ પ્રથમ એ મંડલનું ધોરણ પાકે પાચે રજીસ્ટાર દસ્તાવેજથી થવું જોઈએ; તેમાં ધારાઓ અને તે ધારાને તોડનાર પર દંડ ઠેરવવો, અને તે દંડ વસુલ કરવાને યોગ્ય નિયમ અગર રસ્તો થવો જોઈએ તો બધાથી ન્યાયથી વર્તીશ-કાય. કોઈ ધારો તોડે નહીં; અને કદાપિ તોડે તો શિક્ષાપાત્ર થવાથી ગુન્હેગાર પુરવે પુરવા થઈ જાય; જેથી બીજા સખસો તેવો ગુન્હો કરવાને સ્વપ્ને પણ હિમત કરે નહીં કારણકે.

सर्वो दंड जितो लोको दुर्लभोहि शुचिनरः ॥ दंडस्य हि
भयात्सर्वे जगत् भोगाय कल्पते ॥

શિક્ષાથી સર્વ જન નિયમમાં રહે છે, કેમકે કેવળ નિરપરાધી મનુષ્ય મળી આવવો કઠિણ છે; દંડના બચ થીજ સર્વ જગત ભોગ ભોગવા સમર્થ થાય છે. પણ જેવો આડા ચાલે, તેનાં ન્યાયમાં પક્ષાપક્ષી કરવી નહીં; ન્યાયથીજ વર્તવું અને ઠેરવેલો દંડ લેવોજ કારણ કે.

पिता चार्यः सुहृन्माता भार्या पुत्रः पुरोहितः ॥ नादं-
ड्यो नाम राज्ञोऽस्थि यः स्वधर्मेन तिष्ठति ॥

પીતા, ગુરૂ, મિત્ર, માતા, સ્ત્રી, પુત્ર તથા પુરોહિત એમાંથી પણ જે સ્વધર્મમાં ન રહે તેને અર્થાત અન્યાયથી વર્તે તેને રાજાએ શિક્ષા કરવા ધટે છે. સંપ અને ન્યાયથી યુનીઆદિઓ તથા અન્યાયીઓ બન્ને પાછા હઠશે કારણકે.

मधुरैः कोपमायाति तिक्तके नैव शाम्यति ॥

દુરજન મધુરથી કોપે ને કડવાથી શમે છે. સંપ કરવામાં બ-

ધાના સ્વાર્થ સમાયલાછે, તેથી બધા હાખલ થશે, કારણકે સ્વાર્થ-
સ્તુ સર્વપ્રિયઃ ॥ સ્વાર્થ સર્વને પ્રિયછે. અને દહાપણુ પણ એજ
ભાસેછે કારણકે સ્વાર્થમૃદ્ધોહિ મુર્ખતા ॥ સ્વાર્થનો નાશ કરવો એજ
મુરખત્વ છે.

કુટુંબ રક્ષણાર્થેષુ યત્નવાન્ન ભવેચ્ચયઃ ॥ તસ્ય સર્વ ગુણૈઃ
કિન્તુ જીવનૈવ મૃતશ્ચસઃ

જે કુટુંબના રક્ષણમાં યત્નવાન નથી. તેમાં સર્વ ગુણ હોય
તેથી શું ? તે જીવતોજ મુવો સમજવો.

ન કુટુંબ મૃતં યેન નાશિતા : શાત્રવોઽપિન ॥ સ્વાર્થ
સં રક્ષિતં નૈવ તસ્ય કિં જીવિતે ન વૈ ?

જેણે કુટુંબનું પોષણ કીધું નહીં, જેણે શત્રુનો નાશ કીધો
નહીં, જેણે સ્વાર્થનું રક્ષણ કીધું નહીં, તેના જીવવાથી શું ? વાસ્તે
ભાઈઓ સ્વાર્થ છોડો નહીં. જીવો વૈશિષિક દર્શનાન્ધક.

યદો મ્યુદયનિઃ શ્રેયસસિદ્ધિઃ સધર્મઃ

જેનાંથી ઉદય તથા કલ્યાણ થાય તેજ ધર્મ. જીવો આપસ્તાંબ
ધર્મ શુભ.

યંત્વાર્યાઃ ક્રિયમાણં પશંસંતિ સ ધર્માયં ગર્હંતે સોઽધર્મઃ

જે આચરણને આર્ય પુરુષો વખાણે તે ધર્મ અને જોને નિંદે
તે અધર્મ કહેવાયછે. જીવો વનપર્વ.

આરંભો ન્યાય યુક્તોયઃ સાહિ ધર્મ ઈતિ સ્મૃતાઃ ॥

જે કાર્ય આરંભથીજ ન્યાયયુક્ત હોય તેજ ધર્મ. ભાઈઓ
જીવો, તમે છોકરાંને પરણાવી ઘેર આવો, ત્યારે વેવાઈ અને
તેના પુત્રને આશીરવાદ દેશો કે તમારે ઘેર ધનધાન્ય પશુ
પુત્ર પૌત્રપગેરે પ્રાપ્ત થાવો; અને તે તેમને મળે એવા જે ઉપાયો
હોય તે તો તમો બંધ કરો ત્યારે તમારા જેવા દુષ્ટ કાણુ ?

મુક્તમેરામ; બગલમે છુરિ

જોમજ થાયછે. વાસ્તે ઐક્યતા કરે અને જો તમારું કલ્યાણ કરે તેનું કલ્યાણ કરવા કદી ચુકતું નહીં. ખરા મિત્ર અતે સગાનું લક્ષણ જોઈ છે. જીવો. કવિત. ખુશામત કરે ખાન પાન ખવરાવે ખુબ, સત્તા ધન આપે પણ કર્મ જો ન ઠારા છે; આવે જોવા મિત્ર થવા હું જો મિત્રતા ન ચાહું, પાસે જોસું તોય મારા મનમાં અકારાછે, શુદ્ધ દિલચકી રાખે સર્વમાં સમાન પ્રિત્તિ, દુઃખસહી ન્યાતતણું હિત કરનારાછે; કહે નીલકંઠ મને જોલાવે ન કહિતોય, જો નરોને માનું છું કે સત્ય મિત્ર મારાછે. ॥ ૧ ॥

અડચણ અંગને કરવા સાઈ આવે કાઈ, તહાં હાથ લઈ લઈ જઈ અટકાવેછે; તન મન કહે કે ન કહે પણ આપોઆપ, ઉઠી હાથે થઈ સર્વ અંગને બચાવેછે; આફરી ઉદ્ધોગ નાના અંગોનું પોષણ કરે, તોય અભિમાની કદિ ન અકળાવેછે; કહેનીલકંઠ જોહરીત ભાજો સગાંતણી, સ્વાભાવિક મુખ કારી સર્વને નીભાવેછે. ૨

વાસ્તે હે બાઈજો વિચારથી પોતિકા પારકા શોધી કાઢી મુર્ખતા અને મિથ્યાભિમાન દુર કરો.

દોહોરા. બાંધવથી આગજો રહે, મનમાં રાખી ખાર; દૂર સગામાં જઈ મળે, મુરખનો સરદાર. ॥ ૧ ॥

મિત્ર થકી મનમાં કપટ, સ્વાર્થવિષે હુશિયાર; દુસ્મનને હેને મળે, મુરખનો સરદાર. ॥ ૨ ॥

સહજુણના સસહ અળગા કરી, દુરજુણને ગળુનાર; સમજાવ્યો સમજે નહીં, મુરખનો સરદાર. ॥ ૩ ॥

શિક્ષા સાચી કો કહે, મવણું નહીં ધરનાર; ઉલટી હાંસી તે કરે, મુરખનો સરદાર. ॥ ૪ ॥

સંપ કુટુંબી વર્ગમાં, હોય કદિ તલભાર; તેનેપણ તોડે નકી, મુરખનો સરદાર ॥ ૫ ॥

હે મિત્રો વિચારપૂર્વક સંપથી પક્ષ બાંધો સહાયતા વગર કંઈજ થતું નથી.

અસહાય સમર્થોઽપિ સીદત્યેકોનિરાશ્રયઃ ॥ અમર્ત્યમપિ
માણિક્યં હેમાશ્રય મપેક્ષતે ॥

સહાય વિનાનો સમર્થ પણ આશ્રય વિના મર્યાદા કરે છે, અમર્ય નાણિક્યને પણ સોનાનો આશ્રય જોઈએ છે.

उत्तुंग शैल शिखरे स्थित पाद पश्यः काक कृशोपि
फलमा लभते सपक्षः ॥ सिंहो बली मम निदारुण दारुणो
ऽपि सीदत्यहो तस्तले खलु पक्ष हिमः ॥

જોયું ઝાડ પહાડ ઉંચી શિખરે મીઠાં ફળોથી ઝુમ્મું બે પાંખે
યુત હોઈ કાગ નખબે ચોંચે ઉડીને ઝુમ્મું. ॥ ૨ ॥ આખાળક સિં-
હનો ગળ ધણી ઉન્મત્ત મુજારવો, અંખો ઝળમ્મ અહો ઉમો તર-
તમે પાંખો વિના મુરતો ॥ વાસ્તે સંપ કવામાં તથા જોઈએતા
કરવામાં હવે આળસનો ત્યાગ કરો.

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्यो महारिपुः ॥ नास्त्यु-
द्यम समो बंधुः कृत्वायं नाव सीदति. ॥

મનુષ્યમાં આળસ મોટો શત્રુ છે, અને ઉદ્યમ બંધુ છે; જે કર-
વાથી મનુષ્ય દુઃખી થતો નથી. સંપથી ખેતારી જતી કન્યા
અટકશે તો કન્યા વિક્રયનો રિવાજ ધીરે ધીરે નાશ પામશે,
જેથી આગળ જતાં ઉંચી પંક્તિમાં ગણના થશે.

સંપથી પૂર્વની સ્થિતીએ આવો.

महा तपः क्लेश समर्जितयत् पुरा ह्युदीच्यै ऋषिरेव-
नाम ॥ काल प्रवाहेण समंप्रयाति ग्रहणंतुषीराः सुतरांप्रयत्नैः ॥

પુર્વે ઉદિચ્ય ઋષિએ પ્રકારનું નામ મોટા તપના
પ્રયાસથી સંપાદન કરેલું છે તે નામ કાળના પ્રવાહ માથે આસ્યું
જાય છે માટે હે ધીર પુરુષો તેમે અલ્પ પ્રયત્નથી ઝાલી રાખો.

औदिच्या ऋषय सर्वे नच मोहा नच नगराः ॥

પૂર્વે જે રવિએ થયા છે તે બધા ઓદિય જ હતા. મોઢ નાગર હતા નહીં વાસ્તે કશિ પદ કદાપિ છોડા નહીં.

કર્મણોત્તમ નીચત્વં કાસ્તસ્તુ મવેદ્ગુણૈઃ ॥

મનુષ્ય કર્મ થઈ તથા ગુણ થઈ કાળે કરી ઉચ્ચ નિમ્ન પણાને પ્રાપ્ત થાય છે. તમારા માંધણીકો એવા પણ મળી આવે છે કે જેઓએ બીલકુલ કંન્યા વિક્રય અગર સાટાં તીખલાં કીધા નથી. પણ કંન્યાનો ટાટો પડેલો હોય છે, અને કંન્યાના પઈસા ભરી લાવેલા તથા વંસક્ષ્મ કીધેલો હોય છે; તે ઓએ પણ આ સંપત્તિ દાખલ થવું લાગ્યું છે. તેઓએ એમ ધારવાનું કંઈ કારણ નથી, કે આ કંન્યા વિક્રય સમુદાયમાં જવાથી આપણે કંન્યા વિક્રમી થઈશું. કાશ્યુકે

ક્ષુત્સામોપિ મરા કુશોપિ શિથિલ પ્રાયોપિ કષ્ટાંદશા માપજોપિ વિષલ દીપ્તિરપિ પ્રાણેષુ ગચ્છત્સ્વપિ ॥ મત્તે મેંદ્ર વિધિન્ન કુંમ દલન ગ્રાસૈક ચદસ્પૃહઃ કિં જીર્ણ તૃણ મત્તી માનમહતા મમેશ્વરઃ કેશરી ॥

ભૂખ્યો હોય અને જરાથી કુશ થે શિથિલ તે કાંપશે, આપણિ નડતાંજ તેજ ક્ષીણ થે કાયા તજ ચાલશે; તોએ જે શુર હસતી કુંભસ્થળનું ખાનાર છે મારી તે, ખાશે કેશરી કેમ જીર્ણ તૃણને મૂકી મહતા છતે ॥ ૧ ॥

વાસ્તે જેને કંન્યાનું દ્રવ્ય હરામ છે તે કદાપિ લેશે નહીં, પણ ઉલટાં લેનારને મરત મળશે તો ઈશ્વરે ભણું કિધું સમગ્રી પોતે કંન્યા વિક્રમ કરવો ત્યાગશે. વળી કંન્યાનો વધાનો થવાથી સાદા તીખલાં અગર કંન્યા વિક્રય નો ચાલ અટકતાં ધીરે ધીરે તદ્દત નીકળી જશે; અને મરત મળશે એટલે પૈસા ખાનારને પૈસા આપી કાણુ લેવા ભણે ? વાસ્તે સંપ કરી ઉપદેશ કરો પછી માને તેતી ખુશી.

યસ્યનાસ્તિ સ્વયં પ્રજ્ઞા શાસ્ત્રં તસ્ય કરોતિ કિમ્ ॥
લોચનામ્યાં વિહિનસ્ય દર્પણમ્ કિં કરિષ્યતિ ॥

જેને પોતાની બુદ્ધિ નથી તેને ઉપદેશ શું કરી શકે? કેમકે
આંધળાને આરશી વડે શું?

અપિ પૌરુષ માદેયં શાસ્ત્રં ચેદુક્તિ બોધકં ॥ અન્યત્વાર્ષ
મપિતાજ્યં માત્ર્યં ન્યાયૈક સેવિના ॥

અપક્ષપાતિ મનુષ્યે યુક્તિ બોધક શાસ્ત્ર સાધારણ પુરૂષે રચેલું
હોય તથાપિ સ્વીકારવું; પણ યુક્તિ વિનાનું ઋષિએ કહેલું હોય
તોપણ ત્યાગ કરવું.

યુક્તિ યુક્ત મુપાદેયં વચનં બાલકાદપિ ॥ અન્ય તૃણ
મિવત્યાજ્યં અપ્યુક્તં પરમેષ્ઠિના ॥

કેમકે યુક્તો યુક્ત વચન બાળકથી પણ શ્રદ્ધા કરવા લાયક છે;
ને યુક્તિ વિનાનું કદિ પ્રજ્ઞપતિએ કહેયું હોય તોપણ તૃણપેટે ત્યાગ
કરવા લાયક છે.

યોઽસ્મત્તાતસ્ય કૂપોઽયમિતિ કૌપં પિવેત્યયઃ ॥ ત્યત્વા-
ગામં પુરસ્થંતં કોઽનુશાસ્યતિ રાગિણામ્ ॥

એમ છતાં પણ જે આ મારા બાપનો કુવો છે એવા હટથી
પાસે રહેતું ગંગાનું મીઠું જળ મુકી કુવાનું ખારું જળ પીયે તેવ
અતિ રાગીને કોણ ઉપદેશ કરે. સંપત્તિ એક્યતા કરનાર યોગ્ય
વચન સાંભળી મિથ્યાભિમાન ત્યાગ કરે, અને યોગ્ય બટોબમ્ન
કરે.

ગુણવદ ગુણવદ્વા કુર્વતા કાર્ય માદૌ । પરિણતિ રવધા-
ર્યા યત્નતઃ પંડિતેન ॥ અતિરભસકૃત્તાનાં કર્મણા માવિ
પત્તે । ભવતિ હૃદયદાહિ શલ્યતુલ્યો વિષાક ॥

ગુણવાલું કે ગુણ વિનાનું કામ કરવું તે પહેલાં પંડિતે પ્રયત્નથી

તેના ડળનો નિશ્ચય કરવો. કારણકે વિચારના વગર જે કાર્ય થાય છે તેનું ડળ મરણ શુદ્ધી શક્યના સરખું દૃષ્ટ્યને દાહ કરનાર થાય છે.

અપ્રશસ્તાનિ કાર્યાણિ યો મોહાદનુ તિષ્ઠતિ સતેષાં વિપર્યયશ્ચાદ ભ્રમ્યતે જીવિતાદપિ

જે મોહથી નિંદા કરવા યોગ્ય કામ કરે છે, તે કામનાં વિપરીત પશ્ચાત્તાપ દોષવડે જીવીતથી પણ બ્રષ્ટ થાય છે.

કર્મણાંતુ પ્રશસ્તાના મનુષ્ટાનાં સુખાવહ ॥ તેષામેવાનનુષ્ટાનં પશ્ચાત્તાપ કરં મતં.

જે કાર્ય વખાણવા યોગ્ય છે, તે કરવાથી સુખ થાય છે; જે વેદ વખાણવા યોગ્ય કાર્ય નથી થતા તે તેથી પશ્ચાત્તાપ થાય છે.

દિવસે નૈવ તત્કાર્યં યેન રાત્રૌ સુખં વસેત અષ્ટૌમાસેન તત્કાર્યં યેન વર્ષં સુખં વસેત્ ॥ પૂર્વે વયસીતત્કુર્યાદ્યેનવૃદ્ધઃ સુખં વસેત યાવત જીવેન તત્કુર્યાદ્યેનામુત્રસુખંવસેત ॥

દિવસે એવું કરવું જેણે રાત્રે સુખે સુવાય, આઠ માસ એવું કરવું જે ચોમાસું સુખે જાય; જીવાનીમાં એનું કરવું જે વૃદ્ધાવસ્થા સુખે જાય, જીવતાં એવું કામ કરવું જે પર લોકમાં સુખે વસાય. વાસ્તે સંપ કરી યોગ્યતાથી વરતવું જોઈ આ દુનિયામાં સુખી થવાય અને તમારી કીર્તી અમર થાય. તમે એ લોકોને કંન્યા આપી દોય તે કંન્યાપણ તેના ધણીના મતને મળતી થઈ. તમારા વંશનો નાશ જ ઈચ્છે છે. કારણકે.

યાદ્રગુણેન મર્તાન્ત્રિ સંયુચ્યેત યથા વિધિ ॥ તાદ્રગુણા સા ભવતિ સમુદ્રણેવનિઘ્નગા

સમુદ્રમાં જોડાયેલી નદીની પેઠે સ્ત્રી જેવા ગુણ વાળા પતીની સાથે વિધિ પુરવોક્ત જોડાય તેવા ગુણ વાળી થાય છે.

શ્રોણાંહિ સાહ ચર્યાદ્ભવતિ ચેતાંસી મર્તૃસદ્રશાનિ ॥
મધુરાપિહે મૂર્છયતે વિષવિટપિ સમાશ્રિતાવહ્લી ના

જેમ વિષ વૃક્ષનો આશ્રમ કરેલી વેત્ર મધુર હોય તો પણ
વિષ રૂપ થાયછે, તેમ શ્રોયોના ચિત્તપણુ ભર્તાનાં સહવાસથી
તેના સરખાં થાયછે. વાસ્તે એમને આપવામાં કોઈ પણ રીતનો
શાયદો નથી. વળી એ લોકો તમારી સાથે ધણીજ ઉન્નત
રીતે આસેછે. વખતે તો કહેછે કે ઘેડાની સારવણી પાણી
છાંટીને લીધી. મારો સોનાનો અંગુઠો એના કથીરના કપાળમાં
ક્યાંથી. વખતે તો અરધાવવા બાબત તથા જમવા બાબત
બેઠવા બાબત વગેરે ધણીજ તકરાર કરેછે; ને વરી કહેછેને
ભાઈ નહારા તે નહારા એ લોકોની કંન્યા લેવી નહીં; કુળની
પણ કુતરી સારી પણ ન કુળની પુતળી ખરાબ. આ બધું
મિથ્યાકુળાભિમાનથી બોલેછે એટલું એજ પણ કંન્યાઓ તો
પટાવી ફાસલાવી ને લઈ જાયછે; પછી મોટા શિધ્ધ થઈ
બેસેછે; પહેલાંથી નહીં. પણ ભાઈ એમાં ભુલ તમારી એટલે
કરવું શું. તમે સંપ કરી આપવી બંધકરોને લેવા આવનારને
ચોખ્ખી ધસીને ના પાડો; અને જ્યારે તે રખડે ત્યારે પછી
બધો ગર્વ ભુલી જશે. વાસ્તે એકજ વાતકે કદી કંન્યા આપવી
નહીં. પછી જીવો રંગ શું થાયછે વાસ્તે ભાઈઓ ન્યાતીનું
ભલું કરવા ઉઠો. જીવો.

सहस्र ब्राह्मणैः स्तुत्य एक स्वज्ञात उच्यते ॥ ब्राह्मण
स्वर्ण तुल्यस्यात् स्वज्ञातश्च तुषोमतः पुष्णीत स्वजनं दीनं
सहायः स्याद्विपत्तिषु ॥ कर्मणा मनसा वाचा ध्यायेत स्वज-
न मंगलम् ॥

એક ન્યાતિનો હજાર બ્રાહ્મણ તુલ્ય છે બ્રાહ્મણ સુવર્ણ સમા
ન છે તો પણ પોતીકી ન્યાતના બ્રાહ્મણ આગળ ખીજે બ્રાહ્મણ

દેવરાં સમાન છે ગરીબ ન્યાતીલાનું પોષણ કરવું તથા વિપત્તિમાં સહાય થયું; તેમજ કર્મ મન અને વાણીથી તેમનું હિત ઈચ્છવું.

વાધવન્તુ વિષીદન્તંયઃ સ્થાપયતિ વાંધવઃ શિવલિંગ
સહસ્રસ્ય પ્રતિષ્ઠા તસ્ય જાયતે ॥ અપ્યકાર્યં શતં યસ્તુ
જ્ઞાત્યર્થે કુરુતેજનઃ ॥ નસઃ દોષેણલિપ્ત્યસ્યાત્ સહીદ્યન
સંશયઃ ॥

આતિનાં દુષ્ટી જનોને સુખના સાધનો સોધી સુખી કરેછે, તે એક હજાર શિવલિંગનો સ્થાપનાર છે. હે સખીઓ આ આત નિઃ સંદેહ છે કે ન્યાતીલાઓ માટે સૌ અપકાર્ય કરવાં પડે તો પણ દોષ લાગતો નથી. વાસ્તે મિત્રો કોઈને છળ પ્રપંચ કરીને છેતર પીંડીના કરો. તમારું કલ્યાણ કરનારનું તમે કલ્યાણ કરતાં નથી, અને તેને વિશ્વાસ ધાત કરોછે એજ તમને નડેછે.

વિસ્વાસ પ્રતિ બંધામાં યેચ વિસ્વાસ ઘાતકઃ ॥ તે નરા
નર કે યાંતિ યાવત્ ચંદ્ર દિવાકરૌ ॥ સેતુ બંધે નર સ્નાત્વા
ગંગા સાગર સંગમે ॥ બ્રહ્માહા મુચ્યતે પાપાત મિત્ર દ્રોહિન
મુચ્યતે ॥ મેરોર્ન પર્વતાદ માર અમારાઃ સસ સાગરાઃ એક
એવ મહાન્માર અસ્તી વિશ્વાસ ઘાતિનાઃ ॥

વિશ્વાસ આપી જે વિશ્વાસ ધાત કરેછે, તે સુર્ય ચંદ્રાંત સુધી નહિ ભોગવેછે. સેતુ બંધ તથા ગંગા સાગર નાં સંગમે સ્નાન કરે તેથી શ્રદ્ધા હત્યા નાશ થાય પણ મિત્રદ્રોહિ વિશ્વાસ ધાતના પાપથી છુટતો નથી. પૃથ્વીને મેરુ પર્વતનો તથા સાત સાગરનો ભાર લાગતો નથી; પણ એક વિશ્વાસ ધાતી મનુષ્યનો ધણીજ ભાર લાગેછે. વાસ્તે મિથ્યા કુલાભિમાન તથા દંબ છોડી હૃદય થવા સંપત્તી એક્યતા કરી ન્યાય પ્રમાણે વર્તો તો બધાનું કલ્યાણ થશે, અનિતિ દૂર થશે, દુઃખનો ત્યાગ થશે અને અંતે ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ ચારે પુરુષાર્થ શિદ્ધ કરશે. કારણકે

યાન્તિન્યાય પ્રવર્તસ્ય તિર્યગ ચોપિ સહાય તામ્ ॥ અપં
ધાનં તુ ગચ્છતં સોદારોપિ વિમુંચતિ ॥

જે મનુષ્ય ન્યાયથી ચાલેછે તેને પશુ પક્ષી પણ સહાય કરેછે,
અને જે અન્યાયથી ચાલે તેને સગો ભાઈ પણ તણ દે છે. જે
ન્યાયથી ચાલશે તો કોઈ પણ દિવસ સંપમાં ભંગ પડેજ નહીં.

રાંદેરવાસીએ સંપથી એકડા કીધા તેની તરફ પુર્ણ લક્ષ
દઈને જુવો. સહ ધરો કાર્ય આ હાથ, ન્યાતને કાજે; કરો સંપ
ધરી સંગાથ, સગાની લાજે. ॥ એકડે ચોરાના વિપ્ર, થયાં ઝઠ
સુખી; એકડે રાંદેસી લોક, ચોરે થયા મુખી; એકડે બ્રાહ્મણની
પોત, હાખવી ખાસી; એકડે શ્રેષ્ઠનો ગર્વ, કઢાવ્યો ઠાંસી; એકડે
દુઃખી સૌ લોક, સુખમાં રાજે; સૌ ધરોકાર્ય આ હાથ, ન્યાતને
કાજે ॥ ૧ ॥

કુ વાક્ય સાંભળી વૈદ, ઉડ્યા ઝટ દોડી; દુઃખીઆરી જોઈ
ન્યાત; દીધા સૌ જોડી; કરી વળ્યા સૌ ગામ, દુઃખી બહુ ભારી;
આપી ધીરજ હામ, સંપ કરવાને સારી; એક ખીજને સાહેકરો
કંન્યાની આજે; સૌ ધરો કાર્ય આહાથ, ન્યાતને કાજે ॥ ૨ ॥

ગરીબને દુઃખ હતુંજ, કંન્યાનું ભારી; કંન્યા સાર બહુ, લોક રૂડતા
જારી; શ્રેષ્ઠ પંકિતના જનો, લઈ જતાં ગર્વે; મિથ્યા ખોટાઈ માન
ધરે લોક સર્વે; ખતાવ્યો ખોટો ડોળ, કુલીન કરી પ્રાજે; સૌ
ધરો કાર્ય આ હાથ ન્યાતને કાજે. ॥ ૩ ॥

એકડાની કરનાર, પહેલ જે ભાઈ; ખાતાં ગાળને માર, મૂર્ખ
દુખ દાઈ; આજે વખણ કરેચ, ગાળ દેનારા; કીધી ન્યાતને
સુખી, વિપ્ર બહુ સારા; તેના કૃત્ય સુખદાઈ, કહે સૌ આજે
સૌ ધરો કાર્ય આ હાથ, ન્યાતને કાજે. ॥ ૪ ॥

કંન્યા મુજ સહસ્ર, થકી પણ ઝાઝો; આપો લો કરો પાપ, ક્યાં
કુમાને રાજો; વીના કામે ખેંચાય, તેતો અટકાવો, ક્યાં ન આપે
કુલીન, પેરે પુછાવો; શું કુલીનના કૃત્ય, શ્રેષ્ઠમાં અજો; સૌ ધરો

કાર્ય આ હાથ, ન્યાતને કાળે ॥ ૫ ॥

સૌ શુરતના ભુદેવ, યશોજ્ઞે સંપી; કરશે! કાર્ય શુરભેર, જૈ-
શશે જંપી; વારા ફરતી વંશવૃક્ષ, શુભાવોં જાઝા નથી ધરતાં સં-
પશાન, વીચારી માંઝા; કરેછે ઘણેજ અન્યાય, કુલીનો આજે;
સૌ ધરો કાર્ય આ હાથ ન્યાતને કાળે ॥ ૬ ॥

સંપથી ચોરાના વાશી, થયા સૌ શુરો કુશંપ થકી હજી ભાઈ,
દુઃખમાં જુરો; શંપથી રાંદેરનીવાસી, થયા વિખ્યાતિ; વ્હેપ મુર
ખાઈ મોટમે, કરોછોઘાતી; ઐક્યતા કમે ધરી શુર, દુઃખ સૌ
ભાંજે; સૌ ધરો કાર્ય આ હાથ, ન્યાતને કાળે. ॥ ૭ ॥

જતી અટકશે શ્રેષ્ઠમાં, ન્યારે આ ભાઈ વધશે કંન્યા દ્રવ્યવંશ
જરૂરજ હાઈ; મુળ ઘટે પાપ કુચાલ, વિક્રય સાટાનો; પામશે
ગુણ વિખ્યાત સંપે ખાટયાનો; દેખી કર્મ ધર્મ સુસ્નેહ, કરે મંડિ
કાળે; સૌ ધરો કાર્ય આ હાથ ન્યાતને કાળે ॥ ૮ ॥

શંપ-ધરી લઈમાન, જો લોકે યેહાં; ગામઠી કરતાં શુરતી, ક્યાં
પડોજ હેહાં; શંપ ધરી કરી કામ અહીં તહીં મહાલો; મિથ્યા અર્થ
નાકરો, ગાપડે ભાળો; કરો જેવું કરીને કેવું, કીધેલાં કાળે; સૌ
ધરો કાર્ય આ હાથ ન્યાતને કાળે ॥ ૯ ॥

પ્રથમચેતના સોઠ શેઠેમાં દેત; પાલવાડો રાજના ગામ, વળી
ખડુંજેત્યાં; શુરત આવી કંતોપ, મત્રમાં માને; શંપી શુરતનાદેજ
કદી કંન્યાવે, અર્થ કુખી વધે વંશ તે મનાં આજે; સૌ ધરો કાર્ય
આ હાથ, ન્યાતને કાળે. ॥ ૧૦ ॥

તે દીથી તોડા વડ્યો, શુરતમાં ભ્રારી; ખોયા વંશને દ્રવ્ય, વધ્યો
કેરકારી; કનિષ્ઠ ખાઈને દ્રવ્ય, મધ્યમને આપે; જઈ મધ્યમો
કંન્યાય. શ્રેષ્ઠમાંથાપે; કનિષ્ઠ થયાં હવેનાશ, વંશકરી પ્રાળે, સૌ
ધરો કાર્ય આ હાથ ન્યાતને કાળે. ॥ ૧૧ ॥

નથી સમજતાં મધ્ય, હજી કંઈ વાતે; કુશંપ થકીજ જરૂર,
હવે થશે ધાતે; માટે ચેતી મિત્ર, સંપ કરો ધરવાં; શોધોં ફરીને
ઉપાય, સૌ ગૃહી ખનવાં આપે જે કંન્યાય, તેમનાં કરવા ધાળે;
સૌ ધરો કાર્ય આ હાથ, ન્યાતને કાળે. ॥ ૧૨ ॥

સંપ કુલીનનોજીવો, મનવીચારી; સગા કરે અન્યાય મુદ્દત
વીસારી; સાટા વિક્રમ કરે પણ કુલીનો સારા; કદી ન કરે
અન્યાય, તમે નહીં પ્યારા; એમોટો અન્યાય, સંપથી છાજે; સૌ
ધરો કાર્ય આ હાથ, ન્યાતને કાજે. ॥ ૧૩ ॥

સૌ એક ખીજાને સાહે, કુલીનો કરેછે; તે રીત પ્રમાણેજ
જીવો, દેવાની મનેછે; સાટા વિના નહીં દેવી, શ્રેષ્ઠને ભાઈ; આપ-
વી માંહો માંહે પોતામાં ધાઈ; વધે મધ્ય ઘટે શ્રેષ્ઠ, સંપને રાજે;
સૌ ધરો કાર્ય આ હાથ, ન્યાતને કાજે ॥ ૧૪ ॥

પ્રતિ વર્ષ પાંચ કે સાત, કુલીનમાં જાએ; મધ્ય જનોની ધાત,
તેટલી યાએ; માટે ચેતવણી લઈ, સંપમાં ભળવું; સ્વાર્થ અને
પરમાર્થ, જરૂરજ કરવું; સાધી સંપનું કાર્ય, સ્નેહરશ પાજે; સૌ
ધરો કાર્ય આ હાથ ન્યાતને કાજે. ॥ ૧૫ ॥

કુન્ડલીઆ. ॥ ખીસે કમળ મુખ ભાપણના, ઉન્નતિ સુણી
કાન; અધીક અધીક ઉત્સાહમાં, ધરે મહાગુણવાન; ધરે
મહા ગુણવાન, મુછ પર તાલ દઈને; અંગ ઉમંગ ન માંય, લડે
શુરો થડી દઈને; કે દિજ અંપકરાંમ, પજે કાયર મુખ વિહસે;
શુરવીર રાતો ચોળ, રવાટી જે શુણી ખીસે. ॥ ૧ ॥

હિંસે જે નર જોઈને, સભા મહી રણસ્તાંભ; ચડે ખેચી હિત-
પક્ષ ઝડ, કરતાં નહીં વિલાંબ; કરતાં નહીં વિલાંબ, ગર્વ શત્રુને
ટાસે; ફેલાવતો સંપ સાર, ધણા શત્રુમાં મહાસે; કે દિજ પંચક
રામ, હણે રિપુમત રીસે; ખીછે નહીં તણભાર, દેખી રણ શુરે
હિંસે; ॥ ૨ ॥

દેખી ટોળા મૃગતણાં; ડરે નહીં મૃગરાજ; ૫૮કારી પુછ પાધ
રો, ઉછળે કરી અવાજ; ઉછળે કરી અવાજ, ઠેકતો ઠોડે બા
કાં; પાડોદે ભંગાણુ રાખી નીજ બળનો ફાંકો; કે દિજ અંપક
રામ, તેમ શુરવીર સુવેખી; છુપે નહીં ધરમાંય, શ્રેષ્ઠનું બહુ
બળ દેખી. ॥ ૩ ॥

ગાજે ધન વન ગાંજા, દીએ ન ઠેકી ફાળ; શાર્દૂલ તેને જાણવો

છે નિશ્ચે શિયાળ; છે નિશ્ચે શિયાળ, ચિન્હ જોડું ધરનારો; ધિઃક
ધિઃક અવતાર, નામને લક્ષ્મવનારો! કહે દ્વિજ ચંપકરામ, ખરે તે
કાયરવાળે; શપેત્રતિ શુણ્ણતાં શુર, હાક દઇ જો નવ ગાળે ॥ ૪ ॥

નાસે ભયથી ત્યાગીને ઉત્તતિ જે ભુદેવ; કાયર તેને જાણુવો
નહીં ખરો દ્વિજ કહેવ, નહીં ખરોદ્વિજ કહેવ વેગળા
સમગ્રી રહીએ: એવા મુખખીને નીત્ય ફૂળકલંકી કહીએ; કે દ્વિજ
ચંપકરામ, તેન જીજ્ઞે સંપ ચાસે; ધિઃક પડો અવતાર, શુણ્ણી ડર
પાછો નાસે ॥ ૫ ॥

વજન તુટે વેરી છુટે, ચાસે ગાળીમાર; ખાચોખાચ કેદી લડે,
વહે ચક્ષુ નીરધાર; વહે ચક્ષુ નીરધાર, વગોવે સામી નાતી; કરે
વિજય થઈ ગાંઠ, બચાવે પક્ષી માટી; કે દ્વિજ ચંપકરામ દેખી તે
ન ડરે સામાં; વધે વીરને જોર, ભાષણો શુણ્ણીને રાહમાં ॥ ૬ ॥
શુરા નર નીજ પ્રાણુની, ધરેન બીતી કાય; ધસે મોખરે મલપતાં
દુષ્ટની ગાળો ખાય; દુષ્ટની ગાળો ખાય, વાટ જ્યાં ત્યાં જઈ પાડે
બહુ બળી આનો સાથ, ભેદીને કાર્ય ઉપાડે, કે દ્વિજ ચંપકરામ
કરે કુસંપના ચુરા; વીંધી કુલીનનું નીર કીર્તી એહોરે નર
પુરા ॥ ૭ ॥

વહાલી કીરતી જોડે, નીજ જીવથી વીશેક; દારા સુત ધર
ત્યાગીને, રાખે તે નીજ ટેક; રાખે તે નીજ ટેક, મરે કયાં મારે
વેરી; ભરે ન પાછો પાય, અંગડી બાહે પહેરી; કે દ્વિજ ચંપકરામ
વહે વીર દાવ નીહાળી; ધનુ ધન તેની માત, લાજ રાખે
શુખાલી; ॥ ૮ ॥

વહેરી વેરી કાળજાં, પામે રૂડી જીત; અવીચળ કીરતી લોકમાં
રાખે રાચી નીત; રાખે રાચી નીત હીજડો થઈ નવ હારે;
મરતાં શુધી બીર ઘણી કુરીત સંહારે; કે દ્વિજ ચંપકરામ, ખ-
રાતે મનનો ઝેરી; મેળવી લોકે નામ, મરે રીપુછાતી વહેરી; ॥ ૯ ॥

ખરો પટેલ તેને કહું, જીતું ન્યાતમાં ધ્યાન; કરે મનોરથ ન્યા-
તીના, રાત દીન એ તાન; રાત દીન એ તાન, રહે ખીલ્યો ને

ખીલ્યો; નાતીનો સરદાર, કરે બહુ કારજ દીલ્યો; ખાચ નકંથી
ચાપ, નીપુણ વીવાદે પુરો; નમે ન કદી તલભાર, છળ પ્રપચે
શુરો. ॥ ૧૦ ॥

બાજી રમતાં મિત્રસુ, મનોરથ ઉપજો આમ; ક્યારે રમીને
ગરીબના, કરીએ રૂઝા કામ; કરીએ રૂઝા કામ, ખેંચી મમત ચળ-
કતી; ધુમતાં ચારે પાસ, રહે બળ જીત ધધણતી; જીતે ન્યાતની
માંહે, સંપ કુધારા બાંજી; કુસંપ કરે ચક્રચુર, જીતે ઉન્નતની
બાજી ॥ ૧૧ ॥

જાણે ઐક્યતા કારણે, બાંધેછે લથીયાર; હલકારો તે વેસમે,
છળી કરે પોકાર છળી કરે પોકાર, મિત્રને જોધુ સસઝાવે; બાંધીલે
બધી ન્યાત, કરે પછી નીજને પ્રાવે; તે શુણી ચંપકરામ, કંધીર
ઉકળે તે તાંણે; કરે ગરજના ઘોર, અભય દે રોને જાણે; ॥ ૧૨ ॥
જૂરસામાં હુકમ કરે સંપ ધરે સૌ ચાર; બોલાવે સૌ રોહીને,
ઐક્ય ધરે નીરધાર; ઐક્ય કરે નીરધાર, ન્યાય અદલથી પ્રીતે;
નીજ પક્ષે કરે નામ, સંખી સુધરમે જીતે; કાએરનું નથી
કામ, બાચ બીડવી ચરી સાંમાં; રે: રે: ચંપકરામ, રહે શૂરો
જૂરસામાં ॥ ૧૩ ॥

સગા રોહી સાથે મળી, નિક્ષય કરવો એક; છોકરી દેવી બંધ
કરી, ચડીએ ધરી વીવેક; ચડીએ ધરી વીવેક, ટેક કુલીનનો કાડી;
શારદુલ બકરામાંય, તેમ શ્રેષ્ઠ દળને પાડી; ક્યારે અવસર એહ
દેખું મધ્યમને ગમતો; કરે ઐક્ય પ્રસ્થાન, જોડી કુમતનો
દમતો. ॥ ૧૪ ॥

વ્યાપે એટાંગે બધે, ઐક્યાનંદ અપાર; ચિત્રવિચિત્ર વિચારમાં,
લાગે સુવુંનસાર; લાગે સુવુંન સાર અંગમાં ઉમંગ ભારે; થાય
ચિત્તમાં એમ, ઐક્ય ઉગે કેવારે; એ દ્વિજ ચંપકરામ, ઈશ-
જ્ઞેએ દીન આપે; ધ્રુવે બધા ત્રિશકાર, ભારીભય ચરી મન
વ્યાપે. ॥ ૧૫ ॥

મધ્ય કનિષ્ઠ સૌ ઉડીને, ધરેજ સત્વર ધ્યાન; રામાજ ભરી સૌ
વિપ્રતી ઐક્ય સંપ લઈ તાન; ઐક્ય સંપ લઈ તાન, બંધુ જન
સાથે જમીએ; કરીએ પછીયુખવાસ, પડતું સૌ દુઃખ ઉચરીએ;
એવે ચંપકરામ થાય વાતો સૌ સંપની; થાય અનુકૂલ ઈશ, સુજે
મમત સૌજંપની. ॥ ૧૬ ॥

સ્નેહી અતિ આનંદમાં અંગ ચડાવે શુર; રાગા સંભારી
સાથમાં, આપે રૂઢું નુર; આપે રૂઢું નુર; કોડમાં કમર બાધું; અંગ
હમંગ ન માંય, અરે ક્યારે જશ સાંધું; ક્યારે એવી આશ,
પ્રભુછ પુરે તમારી; મેળવજો જશ વીર; ઐક્ય નીતીને ધારી. ૧૭

ન્યાતી વળી આત્રંધીકે, સુરવીર મારા ધીર; રૂઢું નામ વધારજો,
ચડી સંપનેતીર; ચડી સંપને તીર, પાછી પહાની નવ કરતાં;
વધારજો વળી લજ, મારી શત્રુ અડસડતાં; તજસોનાં અભિ-
માન, ધીરજ અંતરમાં ધારી; એવાં મધુરાં વચન, કહી શુર
ચડાવે ભારી. ॥ ૧૮ ॥

શત્રુ સામા ઠરવું તે, છે વીરનરનું કામ કાયર દુરપલાયજે, મુક
મનની હામ; મુકી મનની હામ, માન હાથે ગુમાવેલજવે તે નીજી
કુળ, હીંજડો ધ્રુજતો આવે; કે દ્વિજ પંચકરામ, કરો ખીજું ન
એવતું; છે તમમાં મુંજ પ્રાણ, વિનય કરજો છતીશત્રુ ॥ ૧૯ ॥

અખોત કરશે સાથને, પ્રસી શ્રેષ્ઠજન માંય; લોક નર કહેવાડજો
પ્રાક્રમ કરી સંપ માંય; પ્રાક્રમ કરો સંપમાંય, ઝીલજોધા છાતીએ;
જશોત શત્રુ શણું, સ્વાર્થ મુકી ભીતિએ; કે દ્વિજ ચંપકરામ, નમે
સૌ એવું ભાંખી; સત્વર સાધો સ્વાર્થ, કીરતી કરી રીપુની
ઝાંખી; ॥ ૨૦ ॥

બોલી કવિત વીર રશતણાં, કવી ચડાવે શુર; વીરનર પ્રાક્રમ
શુણીને, થાય પુરા ચક્રચુર; થાય પુરા ચક્રચુર અતિહિલટ મન
આવે; અભીમાન અંકુર, ખીલી અંતર હરખાવે; કરે હોસની
ત એમ, કામના આ મુજ બહોળી; ક્યારે પુરીથાય, દીએ એ
વાણી બોલી. ॥ ૨૧ ॥

દાખે ક્યારે સંપ એ, કૃપા કરી શ્રીરામ; મનોર્થ પુરે ઐક્યના,
વધેજ લોકે નામ, ગર્વ વધેજ લોકે નામ મિથ્યા સૌ તોંડે; દગા
ખોરના દગા, ખોદી કાઢે સૌ જોડે; જોયા ચંપકરામ, સુખસગાસૌ
ચાખે; એવો સારો વખત, પ્રભુજી ક્યારે દાખે. ॥ ૨૨ ॥

ક્યારે દેખીશ દીનએ, સંપ એ ક્યતા માંય; તારે ઉડે શ્રેષ્ઠો તણું
કલંક ઉઘાડા થાય; કલંક ઉઘાડા થાય, બાયલા ખીને નાશે;
ઉછળે ઉત્તતિ વ્યોમ, અતિ નિર્ભયથૈઆશે; પાકુ, બહુ ભંગાણુ,
શ્રેષ્ઠ દળ ખળતં મુકે; કેની ચંપકરામ, હોંસ ખરી સંપે
જુકે. ॥ ૨૩ ॥

સંપ કરી પાછા પ્રેરો, જ્યારે હસ્તે મુખ; જાણે ત્યારે ગરીબ
જણુ, વધાવી માને સુખ; વધાવી માને સુખ, માન મુગટ પહેરાવે
મંગળ સઘળે થાય, કરે ઉજરણી ભાવે; રે: રે: ચંપકરામ, મળે
એ ક્યારે મિતિ; હરખે હર્ષએ સ્વજન, સુધારા કીધા જીતિ ॥ ૨૪ ॥

આપે શિરપાવો ધણા, વિરમન કરે પ્રકૃષ્ટીત; માન વધારે
તે તણી વખાણુ કરે અકળીત; વખાણુ કરે અકળીત, હોંસ તે
તણી વધારે; ચાલે રૂડી ચાલ, દ્વિજસૌ સંપે ભારે; કે દ્વિજ
પંચકરામ ઉલટ મન સંપે સ્થાપે, ઈચ્છા પુરે ઈશ, મતી સોને
એ આપે. ॥ ૨૫ ॥

સ્કુંદ પુરાણમા કહયા પ્રમાણે શાંડેલી ગોત્રના પાંધાઓની
ઉત્પત્તી.

રામૌવાચ ॥ કાનાતિકશ્ચ ધર્મચ ક્વસ્થાને ચૈવ વાસનમ્ ॥
કથયધ્વંચ સંસ્થાપ્યં કારણં તસ્ય વિદ્યતે ॥ કૈવર્તકાઙ્ગુઃ ॥
જ્ઞાતિપ્રચ્છસિ હે રામજ્ઞાતિઃ કૈવર્તકીતિચ ॥ રેવાતિરેક્રતો
વાસો વ્યાધધર્મ વિશારદા ॥ તેષાં ષૃષ્ટિકુલં શ્રુત્વા પવિ-
ત્રમકરોત્તદા ॥ બ્રહ્મણ્યંચ તતો દત્વા સર્વ વિદ્યા મુલક્ષણમ્ ॥
સ્કંદૌ વાચ ॥ કિંગોત્રંચકથં જાતાકિનામગૃહ્ણાદપિ ॥

કથયસ્વ મહાદેવ સર્વમેવયથાસ્થિતં ॥ શિવો વાચ ॥ શાંડિ-
લ્યંચૈવ માંડલ્યં દેવરાજઃ સુદર્શનઃ ॥ એવંઋષિભિઃ પ્રોક્તા-
નિ ગોત્રાણિ મદનુગૃહાંત્ ॥ સંવત્સરે મહાનિષા વ્રહ્મહત્યાં
કરોતિચ ॥ સર્વં કર્મં વહિશ્ચૈવ સર્વં ધર્મં વહિષ્ક્રતઃ ॥ સર્વે
તેનગરાદ બાહ્યાસ્તેષાં સ્પર્શં નકારેયત્ ॥ શ્રાદ્ધેવા મૌંજીકર્મે
વા માંગલ્યે વા સુ કર્મણુ ॥ આગતાઃ પાદ્યપ્રોવિપ્રાઃ કાર્યં
નાશો ન સંષય ॥ વર્જયેત્ સર્વં કાર્યેષુ સર્વં ધર્મં વિવર્જિતાઃ ॥
ચાંડાલાબ્રાહ્મણાશ્ચૈવ નગ્રાહ્યંતસ્યવૈજલં ॥ યસ્યદેવ્યાકૃતોયજ્ઞઃ
સર્વત્રવિજયપ્રદઃ ॥ સાદેવોત્થંબ્રવિદ્વિપ્રાન્ સર્વસિધ્ધિદદામિવઃ
પ્રત્યદ્દેદીયતેમાંચ બ્રાહ્મણશ્ચ સુલક્ષણઃ ॥ વિશેષંચૈવ જામાતા
હ્યથવા ભગિની સુતઃ ॥

શ્કંદ પુરાણમાં રામને બ્રાહ્મણુ જોઈતાં હતા તે ન મળવાથી
રેવા તીરે ૫૨વા નીકળ્યા ત્યાં કેટલાકને જોઈને રામ કહેછે. હે
ભાઈઓ તમારી જાતીધર્મઆને રહેડાણુ ક્યાંછે તે કહો, મારેકાંમ
છે. ॥ ત્યારે માંછીઓ કહેછે કે, હેરામ અમે મચ્છીમાર માંચ્છીની
જાત છીએ, રેવા તીરે રહીએ છીએ, ને માંછલાં મારવા માં
હુશીયાર છીએ ॥ તેઓના સાઠ કુળ સાંભળી રાંમે તેમને પવિત્ર
કર્યાં, તેમને બ્રાહ્મણુ પણું સર્વ વિદ્યા કુશળ સુલક્ષણુ સહીત આપ્યું
આ ઉપરથી શ્કંદે શીવને પુચ્છ્યુંકે, હે શીવજી એમનું ગોત્ર
નામ વગેરે શું તેકહો. ત્યારે શીવજી બોલ્યાકે; તેઓ શાંડિલ્ય,
માંડિલ્ય, દેવરાજ અને સુદર્શન ગોત્ર પામ્યાં ॥ સર્વ કર્મથી છોડી
દીધેલાં એવા સર્વ ધર્મથી છોડાવેલા મહાનીય તેઓ વર્ષે બ્રહ્મહત્યા
કરેછે. તેઓ સર્વ નગરથી બહારછે તેઓને અડકવું નહીં એમની
અટક પાઘાછે. જોએ પાઘા શ્રાદ્ધમાં જનોઈ માંવાકોઈ માંગલ્ય
અથવા સુકર્મ માં આવેતો કાર્ય નાશ થાય એમાં કંઈ શંકય

નથી. તે માટે તેઓને સર્વ ધર્મથી દુરેલાં જાણી સર્વ કાર્યમાં લેવા નહીં એ ચાંગલવત હોવાથી તેમનું જળ પણ લેવું નહીં ॥ એવો દેવીનો યજ્ઞ કીધાથી સર્વત્ર વીજાય પદ પામ્યા છે. દેવીએ શાંટેલી જોતના. પાદા બ્રાહ્મણને કહ્યુંજે હું તમને સર્વ સિદ્ધિ આપુ છું તમે પ્રતિવંધે રાલદાણો બ્રાહ્મણ તેમાં વીશે શેકરીને જમાઈ અગર લાણિજ બળીમાં આપજો. એ પ્રમાણે કથા છે. શુરતમાં એ શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં કેમ દાખલ થયાં તે તથા બીજા કોઈ સ્થલે એ શાંટેલી પાદા શ્રેષ્ઠ પંક્તિમાં છે એમ જણાતું નથી.

શ્રેષ્ઠ કુળ તથા વર વિષે.

कुनानामाकरोनास्ति ह्यकुलानांच भारत ॥ विद्यया
तपसा वापि धनेना धार्यतेकुलं ॥

અનુન કુળની કંઈ ખાણુ નથી પણ કુળ છેતે વિદ્યા તપ અને ધનથી થાયછે.

कुलानि समुपेतानि गोत्रीः पुरुषतोर्थतः ॥ कुलसंख्यान
गच्छन्ति गानिर्हानानिवृत्ततः ॥

જે કુટુંબમાં દોર દ્રવ્યાદિ શત્રુધિ છે, પણ તે કુટુંબ સદા રણુ હિન છે; તે તેની કુળમાં ગણના થતિ નથી,

अनिज्ययाकुविवाहै वेदस्योत्सांदनेनच ॥ कुलान्य कुलतां
यान्ति धर्मस्याति क्रमेणच ॥

જે કુળમાં યજ્ઞ પૂજાર્યન અર્થેયા દેવને નામે દાન થતું નથી તથા અધટિત વિવાહ થતાંજ હોય, સદાચરણુનું ઉલ્લંઘન થતું હોય તે તે કુળનું કુળીન પણ જતું રહેછે. કેમ સ્માર્ત સાંટેલી અને શુક્લ અમાજ કુલીન ને બાકીનાં અકુલીન. એ કેવી રીતે તે કોઈ દર્શાવશે? એ બધાને વિષે વિદ્યા તપ ધન અને રણુવગરના, યજ્ઞ પુજા અને દાન કરનારા. કદાપિ અધટિત વિવાહ નહીં કરનારા એટલે સાટા ત્રીખલાં કંન્યા વિક્રય આપેલી કંન્યા અધીજ સુખ.

ગુણ રૂપના કળેડા વગરની, ચોરી જરી વ્યસન અન્યાય વગેરે થી દુર સદાયરણે ચાલવા વાલાજ છે કેમ વાર? અને આમ શાસ્ત્ર પ્રમાણે વિચાર કરીને તથા કુળ વરની પરીક્ષા કરીનેજ.

તમે કન્યા આપોછો કેમ વાર? એ લોકો અધરમ કરે તો પણ એમનું કુળીન પણ જાયજ નહીં; અને બીજા ન્યાયથી વર-તનારા. વિદ્યા તપ અને ધન પ્રાપ્ત કરનારા થાય તથા કદાપિ અયોગ્ય વિવાહ કરે નહીં તોપણ તે કુલીન થાયજ નહીં કેમ?

પણ નાના એતો લુલ ખાધી આ યુગનું મહાત્મ તો બીલકુલ જોયુજ નહીં. જીવો. તે વીચાર કરીએ.

ન્યાતિ બાહ્ય ધન યાચન ધીરા તદગ્રહે પ્રથમ ભોજને વીરા ॥ સ્નાનદાન જપ કર્મ વિહિના તે ભવંતિ કલિકાલ કુલિના ॥ ૧ ॥

ન્યાત બહારનું દ્રવ્ય ધૈર્યથી યાચના કરી લેવા વાળા, ન્યાત બહારને ઘેર પ્રથમ ભોજન કરવામાં ગહ્યા, સ્નાન દાન જપ કર્મ વગેરેનો ત્યાગ કરનારા જે પુરુષો હોય તે કલીયુગમાં કુલીન થાય અગર કહેવાય. વાસ્તે હાલ કહેવાતા કુલીન વાજબી જ છે.

કહ્યા કુળ સારાછે એ મારે કહેવાની જરૂર નથી તે ત-મારેજ તમારી જાતે મન સંગાથે તેમના અંગ બળ વિદ્યા શૌર્ય પરાક્રમ. કર્મ ધર્મ ન્યાય દ્રવ્ય રથીતિ હુનર વગેરે પરથી તપાસી લેવાની જરૂર છે.

નजार जातस्य ललाट श्रेणं कुलप्रसूतस्य न पाद पद्मम् । यदा यदा मुंचति वाक्य वाणं तदा तदाजाति कुलप्रमाणम् ॥

જરથી જન્મેલાને કપાલમાં શીગડું નથી. ને કુળથી જન્મેલાને પગે પદ્મ નથી. પણ વાક્ય રૂપી બાણથી તેના ગુણ કર્મ સ્વભાવ વગેરેની તપાસ કરતાં જાતી કુળનું પ્રમાણ થાયછે. એટલે જણાય ક્યુ કુળ જાણીને ક્યું નીચું છે

ધર્મચર્યયા જઘન્યોવર્ણઃ પૂર્વ પૂર્વ વર્ણમા પદ્યતે જાતિ
પરિવૃત્તૌ ॥ અધર્મ ચર્યયા પૂર્વો વર્ણો જઘન્યં જઘન્યં વર્ણ
મા પદ્યતે જાતિ પરિ વૃત્તૌ ॥

જાતિ બદલવામાં હલકો વર્ણ પણ ધરમાયરણે કરી પોતાથી
ઉત્તમ ઉત્તમ વર્ણ પણાને પામેછે. અને ઉત્તમ વર્ણ પણ અધર-
માયરણે કરી પોતાથી હલકા હલકા વર્ણ પણાને પામેછે.

વર દેવો જોવો તે જોવો.

વિદ્યા શૌર્યધનાશ્રયો ગુણનિધિઃ સુયાતો યુવા સુંદરઃ ।
સાચારઃ સુકુલોદ્ભવોમધુરવાગ્દાતાદયા સાગરઃ ॥ મોગીભૂરિ
કુટુમ્બવાન્સ્થિરમતિઃ પાપાર્તિહિનો બલી । જામાતાપ
રિવાર્ણિતઃ કવિવરૈ રેવંવિધઃ સત્તમઃ ॥

જે પુરુષને વિદ્યા ધણી, કુટુંબ મોટું, બુદ્ધિ સ્થિર, દયાનો
સમુદ્ર, શક્તિ પ્રમાણે દાન ધર્મ કરનાર, મીથું બોલનાર, સ્વધ-
ર્માયરણી. નિર્વ્યસની, ઉત્તમ કુળમાં ઉત્તમ થયેલો, સ્વરૂપે સુંદર
વયે જીવાન, કીર્તીવાન, ગુણનો ભંડાર, કાર્ય વિષે શુરપણું, સંપ-
ત્તિવાન, લક્ષ્મીનો ભોક્તા, બળવાન, પાપ અને દરિદ્ર માલમજૂ
નાહી એવો જન્માઈ શ્રેષ્ઠ કવિઓએ વર્ણવેલોછે.

વિદ્યાવંતં સુરુપં ઉભયકુલ શુચિજ્ઞાત શિલં દ્રઢાંગં ॥
નિર્વ્યાધિં શાંતિં યુક્તં દ્વિજસુર પ્રણતૌ કિંચિદાઢર્યપ્રયુક્ત
મ્ ॥ સમ્યગ્પૃષ્ઠૌચપૃચ્છં પ્રચુરતરધિયં મુત્રધારં સુલિંગં ॥
પૃતદુપંચરિષ્ઠં વરમિહવરયેત્ કંન્યકાયા સુવેષં ॥

વિદ્યાન, સારો રૂપાંગો, બન્ને કુળ શુદ્ધી, પોતીકીજ ન્યાતનો
સીધવાન, અંગે મજબુત, અરોગી, શાંતિયુક્ત, દેવ બ્રાહ્મણને
નમનાર, કંઈ કીર્તીવાન, પૃથ્વનો ઉત્તર દેનાર, પરચુરણ બુદ્ધિ-

વાન, મુત્રનીધારયુક્ત, સારાલીંગવાલો એવા રૂપવાનને સારા વેષમાં આવેલી કન્યા આપવી,

કુલંચ શીલંચ વયશ્ચ રૂપં વિદ્યાંચ વિત્તંચ સનાથતાંચ ॥
 એતા ન્ગુણાંસપ્ત પરિક્ષ્ય દેયા કન્યાબુધૈઃ શેષમચિન્તનીયં ॥

કુળ શીલ, વય, રૂપ, વિદ્યા, દ્રવ્ય, આથ વગેરે સાત ગુણ જોઈ બુદ્ધિવાને કન્યા દેવી.

આચાર હિનો મૂર્ખશ્ચ કુરુપશ્ચોરજારકઃ ॥ પાશ્વંડીચત
 થોન્મત્તૌગુહકઃ કુલદુષકઃ ॥

આચાર હીન, મુર્ખ, કુરૂપ, ચોર જુગારી, ઉન્મત્તઃ ચાડીઆ અગર દેશી, કુળને દુષણ કરનાર.

દ્યુત કર્મ રતશ્ચૈવ દપદોષાઃ પ્રકિર્તિતાઃ ॥ એતદ્દોષ
 પ્રયુક્તાયે તેષુ કન્યા નદીયતે ॥

દ્યુત રમનાર, એવા દશ દોષ વાળાને કન્યા ન દેવી.

ષંઢ મૂકાંધ બાધિર કાણકુઢજાશ્ચ વામનઃ ॥ અશ્રોત્રીચૈ
 વ પંગુશ્ચ તેષુ કન્યા ન દીયતે ॥

નપુંસક, મુંગો આંધળો, બેહરો, કાંણો, કુખડો, હીગણો, કાન વગરનો, પાંગળો વગેરેને કન્યા આપવી નહીં.

શ્વિત્રી કુષ્ટિ અપસ્મારી કુનચી સ્યાવદંતકઃ ॥ વૃણ
 યુક્તો વ્યાધિ યુક્ત સ્તેષુ કન્યા નદીયતે ॥

ત્રણે કહોડ યુક્ત, અપસ્મારવાલા, નખ શળી ગયજા એટલે પીતીઆ, દાંતવા, શરીરે છીદ્રવાળો વ્યાધી ગૃસ્થ, વગેરેને કન્યા ન દેવી.

દુરસ્થાનામવિદ્યાનાં મુમુક્ષૂણાંગરીયસાં ॥ ગૂરાણાં નિર્ધના
 નાંચ નદેયાકન્યકાબુધૈઃ ॥

ધણે દુર. મુર્ખને, મોક્ષ ઇચ્છનારને, ગર્વીષ્ટને શુરાને દ્રવ્યહીનને, બુદ્ધિમાને કન્યા દેવી નહીં.

નાતિદૂરે નિઠાસન્ને અત્પાઢયે ચાતિ દુર્બલે ॥ વૃત્તિહીનેચ
મૂર્ખેચ પટપુકંન્યા નદીયતે ॥

ન્યાતિ બહારને, નીચને, અતિ ઉપાધીખોરને, અતિ દુર્બલને,
દત્તી હીનને, તથા મુર્ખને કંન્યા દેવી નહીં

કિંકુલેન વિશાલેન વિદ્યા હીનસ્ય દેહિનઃ ॥ દુષ્કુલી-
નોપિ હિ બુધોદેવૈ રપિસપૂજ્યતે ॥

જેનું કુળ મોટું હોય, પણ તે વિદ્યાહીન હોય તો તે શું કામનું!
નીચ કુળમાં પણ જે વિદ્વાન છે તેની દેવ સરખાં પણ પૂજા
કરેછે વાસ્તે તેને કુળીન સમજવો

યથા શુદ્ર સ્તથા મુર્ખઃ મુર્ખસ્યૈ ગુણદુષ્ટવત ॥ નગતિ-
મુર્ખે દાનેન દાતારોનરકં વ્રજેત ॥

જેવો શુદ્ર તેવોજ મુર્ખ, મુર્ખના ગુણ દુષ્ટ સરખાં છે. તેથી
મુર્ખને દાન આપવું નહીં આપે તો દાતા નરકે જાય.
સાધારણ દાન મુર્ખને ન અપાય તો કંન્યા રૂપી મહા દાન તો
અપાય કેમજ?

અષ્ટવિવાહ.

બાહ્મી દૈવસ્તથાવાર્ષઃ પ્રાજાપત્યસ્તથાસુરઃ ॥ ગાન્ધર્વો-
રાક્ષસશ્ચૈવ પૈશાચશ્ચાષ્ટમોઽધમઃ ॥

બ્રાહ્મ, દૈવ, આર્ય, પ્રાજાપત્ય, આશુર, ગાંધર્વ, રાક્ષસ, તે
પૈશાચ, વગેરે આઠ પ્રકારના વિવાહ છે.

જાત્યાદિ ગુણ યુક્તાય પુંસ્ત્વેસતિ વરાયચ ॥ કંન્યાલં-
કૃત્યદીયેત વિવાહો વૈધસસતુ ॥

જાત્યાદિ ગુણથી યુક્ત એવા વરને અલંકાર સાથે કંન્યા
આપવી તે બ્રાહ્મ વિવાહ કહેવાયછે.

येयज्ञे वर्तमानेतु ऋत्विजः कर्मकुर्वते ॥ कन्यालंकृत्य
दीयेत विवाहः सतुदेवकः ॥

યજ્ઞ કરતી વખતે ઋત્વિજ બ્રાહ્મણને અલંકારસહિત કન્યા
આપી હોય તે એ વિવાહ કહેવાય છે.

वराय गुण युक्ताय विदुषे सद्रशायच ॥ कन्या गोद्वय
मादाय, दयितार्षः सउच्यते ॥

ગુણ યુક્ત વર પાસેથી બે ગાયો લઈને કન્યા આપી હોય તે
આર્ષ વીવાહ કહેવાય છે.

कन्याचैव वर श्रोमौ, ईच्छया धर्म चारिणौ ॥ न्या
तामितिच यत्तोक्तां दानं कार्यं विधित्वयम ॥

વર કન્યા પોતાની ઈચ્છાથી ધર્મ પાળતાં હોય તે ને તમો
ધર્મ પાળજો એમ કહીને કન્યા દાન આપવું તે પ્રાજ્ઞ પત્ય
વિવાહ કહેવાય છે.

यत्वन्योन्याभिलाषेण उभयोर्विरकन्ययोः ॥ तयोस्तयो
विवाहः स्यात् गंधर्वः प्रथितःसतु ॥

વર કન્યા બન્ને પરસ્પરના અભીલાષથી પરબંધુ હોય તે
ગાંધર્વ વિવાહ કહેવાય છે.

युद्धे हुत्वा बलात्कन्यां यत्रास्थित्यायईत्यृचा ॥ उ-
ह्यन्तु सतु विद्वद्भिर्विवाहो राक्षसः स्मृतः ॥

યુદ્ધ કરી કન્યાનું બળાત્કારે હરણ કર્યું હોય તે રાક્ષસ
વિવાહ કહેવાય છે.

एतावद्देहिमे द्रव्य मित्युक्त्वा प्राक् प्रदायच ॥ यत्तु
कन्यां प्रदीयेत सदैत्येय विधिःस्मृतः ॥

આટલું દ્રવ્ય આપ એવું કહીને જ કન્યા દે તે આસુર
વિવાહ કહેવાય છે.

મુખાં વાચ પ્રમત્તાંવા કંન્યાં છલેન ગુજ્યતે ॥ સર્વેભ્યઃ
સતુ પાપિષ્ઠઃપૈશાચઃ પ્રયિતોઽષ્ટમઃ ॥

નિંદ્રા અથવા એભાન અવસ્થામાં કપટ કરીને કંન્યા હરી લીધી
હોય તો એ પૈશાચ વિવાહ કહેવાય છે આ આઠમો વિવાહ
સર્વથી પાપીષ્ઠ છે.

બ્રાહ્મણાદિષુ વિવાહેષુ ચતુર્ધેવાનુ પૂર્વશઃ બ્રહ્મવર્ચસ્વિનઃ
પુત્રાં જાયંતે શિષ્ટ સંમતાઃ ॥

બ્રાહ્મ, દેવ, આર્ય પ્રાજ્ઞપત્ય આદિ ચાર વિવાહથી ઉત્તમ
પ્રજ્ઞ ઉત્તમ થાય છે, અને રાક્ષસ આસુર અને પૈશાચ એ
ત્રણથી નિદિત પ્રજ્ઞ થાય છે. તેમાં બ્રાહ્મણો ને તો ઉપર
કહેલા ચારજ વિવાહ કરવા કહેલ છે.

પૈશાચ રાક્ષસાસુર નકર્ત્યવ્યૌકદાચન ॥

પૈશાચ, રાક્ષસ અને આસુર વિવાહ કદી કરવાં નહીં.

જ્ઞાતિભ્યો દ્રાવિણંદત્વા કંન્યાયૈૈવ શક્તિતઃ ॥ કંન્યા
પ્રદાનં સ્વાચ્છંદ્યા દાસુરોધર્મ ઉચ્યતે.

જે જ્ઞાતિની અંદર જરૂર પરમાણે કંન્યાના પૈસા લઈ
બીજાને દેવી તેનું નામ કંન્યા વિક્રય કરવો, તે આસુર વિ-
વાહ કહેવાય છે.

કંન્યાદાનનુંશળ ભાગવતમાં કહેલછેકે એક મનુષ્યને દિકરી
અવતરી તે પુત્રીને કંઈ કારણે સર તે મનુષ્ય વનમાં મુકી
આવ્યો. તે કંન્યાનું એક હરણ અને હરણીએ ભરણ પોષણ
કીધું તે કંન્યા હરણ સાથે રમતી એક શિકારી રાજાએ
જોઈ. શિકારી રાજાને જોઈ હરણો નાસવા મડ્યાં તેની
સાથે પેલી કંન્યા પણ નાહી જ્યારે કંન્યા થાકી ગઈ, ત્યારે
હરણો સાથે કંન્યા લઈનેઉભા. રાજાએ હરણોને પુછ્યું, આ
મનુષ્ય ને તમો પણ આમ તમારે કરવાનું કારણ શું. ત્યારે

હરણાએ રાજાને કહ્યું કે આ કન્યા જંગલમાંથી હમને મળી તે-
હમે પોપણ કરી મોટી કરી છે રાજાએ કહ્યું આનું કોઈ યોગ્ય
વર સાથે કન્યાદાન દેવું જોઈએ. તે સાંભળી હરણાએ કહ્યું જે
હમને વધારે યોગ્ય વર ક્યાંથી મળશે તેથી એ કન્યા તમનેજ
આપીએ છીએ; એમ કહી તે કન્યા રાજાને સોંપી. અને પશુઓ
એ કન્યાદાનપર દક્ષણ દેવા બાબત કહ્યું જે ન્યાં સુધી
તારા રાજ્યની હદ છે. ત્યાં સુધી હમારે પાણી હરામ છે, એમ
કહી ચાલતાં થયાં; ભુખ અને તૃશાથી પીડાતાં પીડાતાં ચાલતાં
ચાલતાં મરણ પામ્યાં. એવી રીતે તેણે કન્યાદાન દીધું તેના
પ્રાણમાં ઇશ્વરે તેને સગર અને સગરની સ્ત્રીનો અવતાર આપ્યો.
જે સગર રાજાનો ઇતિહાસ ઘણાજ વિખ્યાત છે. વાસ્તે જુલો
એક કન્યાદાનનું કેવું પ્રાણ છે. તેથી કન્યા વિક્રય તજો.

કન્યા વિક્રયનું પાપ.

એક બ્રાહ્મણ પોતીકા ગામથી ખીજે ગામ છોડીને વિવાહ
કરવા ગયો; ત્યાંથી છોડીના વિવાહ બદલ રૂપિયા હજાર લેવાના
ઠરાવી, અડધા રૂપિયા પાંચશો લઈ પાછો પોતાને ગામ જવા
નીકલ્યો. ચાલતાં થાકી જવાથી બપોરે એક તળવાની પાળ પર
રૂપિયામાં માંથાનીએ મુકી સુતો. થોડી વારમાં ત્યાં આગલ એક
ચાંડાલણી માંસનો પોટલો બાંધી ત્યાં આવી. પાણીનું સ્થળ જોઈ
રાંધી જમવાં પ્રયત્ન કર્યો. આસપાસથી હાડકાં વણી ચુલો બનાવ્યો,
કાંટાવીણી દેવતાં સળગાવ્યો. એક કુતરાની ખોપરી પડી હતી
તેમાં માંસ રાંધવા ચડાવ્યો; ને તે પર એક જીવું ખાસડું ઢાંક્યું
આ બધી ચર્ચા પેલો સુતેલો બ્રાહ્મણ જોઈ ઉઠ્યો, અને બોલ્યો
અરે ચાંડાલણી તું કોણ છે? તારો ચુલો, વાસણ, ઢાંકણ તથા
ખોરાક પરથી માલમ પડે છે કે તું કોઈ ચાંડાલણીજ છે? ત્યારે
પેલી ચાંડાલણીએ કહ્યું માહારાજ. આતો મારો ખોરાક છે તેને
તમે વખોડો છો. મેં ખાસડું એટલાજ માટે ઢાંક્યું છે કે કોઈ

અધમ કામ કરનારો અધર્મી અહીંથી જાય તેની ક્ષત્રી પડે અગર
ની રજ ઉડે તો આ મારું ખાવાનું અપવિત્ર થઈ જાય. બ્રાહ્મણ
કહ્યું અરેરે તારાથી તે કોણ વધારે પાપી અધમ હશે ? ચંડા-
ળણીએ કહ્યું મારાજ મારા કરતાં પણજ પોતાની છોકરીનાં
પૈસા ખાવાસેછે તે વધારે પાપી નીચ અધમ છે. આટલું સાંભળ
તાં પેલો બ્રાહ્મણ ચુપ થઈ ગયો, ને પાછો પોતાના વેહેવાઈ પાસે
જઈ રૂપીઆ પાછા આપ્યા, ને સ્વધર્મે કન્યા દાન દીધું. શુદ્રા-
દિક નીચવર્ણ પણ કન્યા વિક્રય કરતાં નથી ને તમારામાં થાયછે
એ બહુ ખોટુંજ કર્મ છે.

नकन्यायाः पिता विद्वान् गृहणीयाच्छुल्कमण्वपि ॥ गृ-
हणन्शुल्कं हि लोभेन स्यान्नरो पत्य विक्रयी ॥

કન્યાના સમજુ પિતાએ આણું માત્ર પણ મુલન લેવું, અને
જો લોભથી લે તોએ માણસ છોકરાને વેચનાર કહેવાય છે.

आददीतन शुद्रोपि, शुल्कं दुहितरंददन् ॥ शुल्कं हि-
गृहणन्कुरुते छन्नदुहितृविक्रयम् ॥

શુદ્રે પણ દીકરીને પરણાવીને તેનું દ્રવ્ય ન લેવું જોઈએ. તો
પછી દિનથી તો લેવાયજ કેમ? કારણ મુલ્ય લેનારો કન્યા વિ-
ક્રય છાનું કરેછે એટલે છાનું રાખેછે. જોથી એવઠો પાપી થાયછે.

स्त्रीधनानितुयेमोहादुपजीवन्तिशंधवाः ॥ नारीयानानीव-
स्त्रंवाते पापायांत्यधोगतिम् ॥

જો આ મુરખાઈથી સ્ત્રી ધન ઉપર આ ભ્રમિકા કરેછે તે પાપી
માણસો નરકમાં જાયછે.

गायत्री हरते पापं त्र्यम्बके नायुवर्धते ॥ उभयं रुद्र
जाप्येन न कन्या हयविक्रयैः ॥

ગાયત્રીનો જપ કરવાથી પાપ નાશ પામેછે, અંત્યુંજયનો જપ
કરવાથી આયુષ્ય વધે છે. અને રુદ્રનો જપ કરવાથી પાપ નાશ

થાય અને આવરદા વધે. પણ કંન્યા અને હય વેચવાથી લાગેલું પાંપ ગાયત્રી, મત્યુંજય, રુદ્રિ, દાન વ્રત, તીર્થ, યગ વગેરે કાઈ પ્રકારના કરમ કરવાથી મટતું નથી.

કન્યા વિક્રયથી થતાં ગેર પ્રાયદા.

૧ લોકમાં લાજ જાય.

૨ પૂર્વજો સહીત પોને નરકમાં જાય.

૩ તેની પ્રજા વર્ણશંકર થાય.

૪ કળેડું નીપજે.

૫ વ્યભિચાર થાય.

૬ દ્રવ્યની ઉલટી હાની થાય.

૭ પ્રજા આજસુ થાયને હરામ દાનત રાખે.

૮ વિધિપુર્વોક્ત વિવાહ નહીં થવાથી કીધેલાં તમામ ધરમોક્ત સાધન નીસફળ નીપજે. અને અંતે પતિત પણું પ્રાપ્ત થાય; વગેરે હજારો ગેર ફાયદાજ છે. પણ એક જાતનો પણ ફાયદો માલમ પડતો નથી. કંન્યા વિક્રમમાં અમુક અમુક પ્રાયદા છે એમ કોણુ બતાવશે ?

વળી કંન્યા વિક્રમ કરનારને જેટલો ગેર લાભ છે તેટલોજ પૈસા આપી કંન્યા લેનારને પણ છે. જો કોઈ પૈસા નહીં આપે તો ન્યાત છોડી અંતે વિક્રયી કોની પાસે પૈસા લેવાર ? સ્ત્રી પરણી ગૃહસ્થાશ્રમ માંડવો એ ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ રૂપી ચાર પુરુષાર્થ સિદ્ધ કરવાને છે.

सर्वा वयव संपूर्णा सुवृत्ता मुद्गहेन्नरः ॥ क्रय क्रियाच
याकन्या पत्निसान विधियते ॥

પુરૂષે કાઈપણ ખોડ વિનાની સુશીળ સ્ત્રીની સાથે લગ્ન કરવું. કંન્યાના પૈસા આપી વેચાતી લીધેલી કંન્યા સાથે લગ્ન કરેછે તે તેની વિધિ યોગ્ય પત્નિ નથી. હવે પૈસા આપેલી કંન્યા સાથે ગૃહસ્થ બની જેજે કમીકરે તે તેનાં કેમ શિદ્ધથાય? તે પણ અંતે

નકે જાય. વાસ્તે કંન્યા વિક્રય કરવો કરાવવો બન્નેનો ત્યાગ થાય તોજ સ્થિતિ સુધરે ને સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થાય. અરે જે કર્મ કરવા યોગ્ય નહીં તે બ્રાહ્મણ થઈ કરે એ શું થોડું ધિક્કારવા યોગ્ય છે.

पूर्वे राक्षसा राजन् कलौ ब्राह्मणतांगताः ॥

હે રાજાપૂર્વે જે રાક્ષસો હતા તે કળીમાં બ્રાહ્મણ થયાછે અરે એતો તમારો જન્મ શું કામનો છે.

उत्पत्तिरेवविप्रस्य मूर्तिधर्मस्य शाश्वतीः ॥ सहि धर्मार्थि
मुत्पन्नो ब्रह्मभूयाय कल्पतेः ॥

બ્રાહ્મણનો જન્મ એજ કે.ઈ ધર્મનો અખંડ અવતાર છે કારણ ધર્મને અર્થે તથા મોક્ષને અર્થે ઉત્પન્ન થાયછે.

ब्राह्मणो जायमानोहि पृथिव्यामपि जायते ॥ ईश्वरस्सर्व
भूतानां धर्मकोषस्य गुप्तये ॥

બ્રાહ્મણ જન્મેછે ત્યારથીજ તે પૃથ્વી ઉપર શ્રેષ્ઠ ગણાયછે. સર્વે પ્રાણીઓનો એ ઉપરી છે. ધર્મ રૂપી ભડારનું કામ એને સોંપ્યુંછે. પણ વાહાર ત્યાંથી ધાડ પીજીને પાપ કરતા વારવાનું તો ઘેર ગયું પણ પોતેજ કરે એ કેવું? વાડ વેલાને ખાય એવું થાયછે. વાસ્તે કંઈતો વિચારો. દરેક બ્રાહ્મણ વર્ષમાં એકથી વધારે વાર. હેમાદ્રિ સામળેછે અગર ભણેછે તેમાં પણ કહેલુંછે કે કંન્યા વિક્રય પણ એ કહેવા સામળવાનુંજ માત્ર છે. કારણ કે દીવા પાછળ અંધાર.

કંન્યા વિક્રય થવાનાં કારણો.

૧ પોતાને જે કંન્યા આપેછે તેનું કલ્યાણ નહીં વિચાતા મિથ્યા કુલાભીમાન ધરાવનારીશ્રેષ્ઠ પંક્તીમાં આપે છે તેથી.

૨ બહાર ગામની કંન્યાઓને દુઃખ પડવાથી તે ઓએ આપવાની અંધી કીધી તેથી,

૩ બહાર ગામના સારા વરોને પણ તમો નહીં આપતાં, નાના,

મુર્ખ, વૃદ્ધ, યોગ્ય નહીં એવાં વરે ને ગામમાં ને ગામમાં જ આપવા લાગા; જેથી બહાર ગામ વાળાઓએ તમારો પ્રપંચ જોયો, અને પોતીકા વર્ગનું બહુ ઈચ્છવા સંપ કીધોકે શહેરમાં કંન્યા આપવી નહીં, એવા બંદોબસ્તથી.

૪ બાળ લગ્નથી પ્રજા મુરખ નીવડી જેથી દ્રવ્ય ઉદ્યમ નાશ પામ્યો; અને તે ઓએ કંન્યા વિક્રય રૂપી મોટો ઉદ્યમ જોળી કાઢી પોતીકો નિર્વાહ કરવા માંડ્યો તેથી.

૫ ન્યાતવરા મીથ્યા ભિમાનથી કરવા લાગ્યા અને દ્રવ્ય હીન થયા તેથી.

૬ યોગ્ય આ જીવિકા નહીં મળવાથી.

૭ વિદ્યાનાશ પામતાં મુરખ થયા તેથી.

૮ વૃદ્ધને આપવાથી થોડા વખતમાં તે કંન્યા રાંડી વંશનો ક્ષય થવાથી.

૯ ગળ ઉપરાંત ખર્ચ રાખવાથી.

૧૦ અધર્મ થી અન્યાયથી વગેરે ઘણી બાંબતોથી કંન્યા વિક્રય થાય છે.

કંન્યા વિક્રય થતાં અટકાવવાના ઉપાયો.

૧ બાહાર ગામના સારા વરોને કંન્યા આપી બહાર ગામથી કંન્યા આવવાની છુટ કરવી જોઈએ.

૨ વૃદ્ધને કદી નહીં દેવી.

૩ મુરખ દરીદ્રી તથા અયોગ્ય વરને ન દેવી.

૪ જે તમને નહીં આપે તેને કદી દેવી નહીં.

૫ મીથ્યા કુળાભિમાન ધરવું નહીં.

૬ બાળ લગ્ન કરવા નહીં.

૭ ગળ ઉપરાંત ન્યાત વરા થતાં અટકાવવા.

૮ વિદ્યાની વૃદ્ધી કરવી.

૯ દુષ્ટ વ્યસન દૂર કરવાં. વગેરે યોગ્ય બંદોબસ્ત થાય તે

કદી કંન્યા વિક્રય થાય નહીં. ને ધીરે ધીરે એ દુષ્ટ ચાલ નાશ પામે.

સંપ કેમ થવો જોઈએ તેનું ધોરણુ નિચે મુજબ.

૧ જે સંપથી એકઠા કરે નહીં તેને કદાપિ કોઈ પ્રકારે પણ કંન્યા આપવી નહીં જેથી ખેચાઈ જતી કંન્યા અટકે.

૨ એક દમ કંન્યા વિક્રયનો બંદોબસ્ત કરવો નહીં કારણ કે નીકર કંન્યા વિક્રય કરનાર સંપમાં દાખલ થાય નહીં. કંન્યા વિક્રયનો રિવાજ ધીરે ધીરે એની મેજેજ નાશ પામશે કેમકે કંન્યા નો વધારો થતાં તેની કીમત ઘટશેજ.

૩ સાટા ત્રીખલા નો રીવાજ પણ બંધ પાડવો નહીં. કારણ તેઓ પણ જતાં રહેવા ધારે નહીં. અને તેમને જેમ પરવડે તેમ સાટા કંન્યા વિક્રય વગેરે કરે માત્ર બંદોબસ્ત એટલોજ કરવો કે કોઈએ વગર એકઠામાં આપવી નહીં.

૪ એકઠામાં જેટલા દાખલ થાય તેનું એક મંડલ ઠેરવવું જ્યાં તેને માંથે કેટલાક કારભારી ઠેરવવા. તથા પાકો દસ્તાવેજ કરવો અને તેનાં ધારાઓ બાંધવાં.

૫ ધારા તોડનાર પાસે રાજ્યદ્વારે જઈ કીધેલા ગુન્હાનો દંડ લઈ શકાય એવો બંદોબસ્ત કરવો.

૬ તે દંડ વસુલ કરવાને અધિકારી ઠેરવવા અને આવતાં દંડમાંથી તેમનું કમીશન ઠેરવવું જેથી તેઓ ખુશીથી ન્યાતની સેવા બજાવે.

૭ ધારો તોનારને દંડની રકમ રૂપીઆ એક હજાર લગણુની ઠેરવવી.

૮ કંન્યા લાવવાને દરેક ગામની છુટ મેળવવી. માત્ર શહેરમાં જોણે એકઠા ન કીધા તેનેજ આપવી નહીં. બાકી બહાર ગામથી સાટે તીખલે દ્રવ્ય આપીને ગમે તે રીતે લાવે તેની કંઈ હરકત નહીં.

૬૬ ડના પૈસા યોગ્ય જગોપર જમે થાય તથા અમુક વખતે અધિકારી અને નાણું આસામી ફેરબદલ થાય.

૧૦ મંડલના પટેલ ઠેરવવા તે જ્યાં લગણુ મંડલનું સારુ કામ કરે ત્યાં લગણુ તેમને પટેલ માનવા.

૧૧ નાણું અધિકાર વગેરે અમુક આશામીની પાસેથી અમુક સંખ્યાના માણસ અમુક રીતે લઈ શકે તે તથા. મંડલને બાંગી નાખવા અમર નુકસાન પોહોચાડવા કોઈ ઈચ્છે તેને શિક્ષા ઠેરવવી.

૧૨ કોઈ સુઘ પુરુષ કોઈનું બહુ કરે કે હું તારે ઘેર સ્વધર્મે કન્યા ઉતરું છું અને તારે મારી છોકરી નાં છોકરાં વેચવા નહીં એવો લેખીત બંદોબસ્ત કરી લઈ ઉતરે અને તે બંદોબસ્ત કોઈ તોડે તો તેને પણ શિક્ષા કરવી.

૧૪ કોઈ સાટાનો લેખીત બંદોબસ્ત કરી તોડે તો તેને પણ શિક્ષા ઠેરવવી.

૧૫ બધા દસ્તાવેજ બંદોબસ્તના. રજીષ્ટર થયલાં તથા બે મંડલમાં રહેલા સાક્ષી સાધનાં હોવા જોઈએ.

૧૬ કદાપિ કન્યાનો વધારો થાય તો બહાર ગામ આપવી. પણ વગર એકડાને અગર શ્રેષ્ઠને આપવી નહીં.

૧૭ પ્રથમ દાખલ થાય તેમને વગર ફીએ દાખલ કરવા. પાછળથી આવે તેમની જાસે ફી ઠેરાવવી અને જે પોતાની છોકરી શ્રેષ્ઠને આપી દઈ પછી કન્યાની લાલચે આવે તેને દાખલ કરવા નહીં. દાખલ કરવા ધટે તો તેનો બંદોબસ્ત કરવો.

૧૮ મંડલનો દસ્તાવેજ દરેક આસામીને મળવો જોઈએ. બધો કારભાર લેખીત થવો જોઈએ અને તેનો બંદોબસ્ત થતા પુરાવો દરેક વર્ષે દરેકને મળે. દાખલ થનાર દરેકની શહીં રજીસ્ટર માં થવી જોઈએ એ પ્રમાણે બરાબર યોગ્ય બંદોબસ્તથી એક સંપ થવાય તો મારા ધારવા પ્રમણે થોડા વખતમાં ચાતીનો સુધારો થયાવગર રહે નહીં વાસ્તે હે ભાઈઓ ટુંકમાં કહોવાનું

એટલુંજ છે કે સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્નેનું રક્ષણ કરી દેશ કાળને અનુસરી સંપ કરો.

ઔદિચ્ય બંધુઓને વિનંતી. હે મિત્રો અને સખાઓ હું આપની પાસ મારીયી કંઈ દ્વેષથી તથા અજ્ઞાનથી કોઈપણ પ્રકારે કોઈ ની નિંદા થઈ હોયતો તેની ક્ષમા માંગુ છું તે માફ કરશોજ. એક સંપ થવાની બાબત શ્રેષ્ઠ પંક્તિને કંન્યાનો ટોટો પડે અને તેથી તેમને મહાન દુઃખ ખમવું પડે એમ છે. તથાપી સંપ થાય તો સંપ કરનારા તરફ દ્વેષ બુદ્ધિથી જોવાતું કંઈજ કારણ નથી. પણ તેઓએ હર્ષોત્ત થવું જોઈએ કારણ કે આથી કંન્યા વિક્રય રૂપી મોટું પાપ અટકશે? ન્યાતના લોકો સુખી થશે. અને એ સંપનો દાખલો આગળ ચાલતાં સર્વ લઈ લાભ મેળવશે. મારી કહેલી બાબત જો ખોટી હોય અને ન્યાયથી મમન કરતા ખોટીજે કરે તો મારી જીલની મને ક્ષમા કરવી; અને ખરી કરેતો તે સુધારવાને પ્રયત્ન કરવો અને જેમ સર્વનું બલુ થાય તેમ કરવા ઉમંગી થવું, અને ખંતથી કાર્ય પાર પાડવું. સંપ થવાનું મુખ્ય કારણ એજ છે કે શ્રેષ્ઠ પંક્તિના લોકો પોતાના વંડાના અધર્મો અભણ. વૃદ્ધ અયોગ્ય વગેરે વરને કંન્યા આપે, પણ; વંડા બાહારના સુઘ ધર્મોષ્ટ બિદ્વાન ધનાઢ્ય તથા યોગ્ય વરને કંન્યા આપેજ નહીં તેજ છે બીજીનથી. વારતે આ કંન્યા વિક્રમનો દોષ શ્રેષ્ઠ પંક્તિને શિર તેમના પક્ષપાત તથા અન્યાય અને મિથ્યા કુલાભિમાનથી મુકી શકાય છે. અને મધ્યમ પંક્તિને પોતીક લાભો ન સંભાળવાથી મિથ્યા કુલાભિમાનથી તથા અન્યાય અને માંહો માહે દ્વેષથી શાંતિ નાશ કરવાનો દોષ મુકી શકાય છે. હવે વિશેષ કંન્યા વિક્રય કરવા વાળા રહ્યા નથી. તેથી જે મધ્યમ સ્થિતિના દ્રવ્ય આપી કંન્યા લાવતા અને શ્રેષ્ઠને આપતાં તેમ હવે વિશેષ ચાલે એમ નથી. કારણકે કનિષ્ઠ પંક્તિ નાશ થઈ ગઈ ને હવે મધ્યમ વાળા જો સમગ્રી પોતીકી ખેચાઈ જતી કંન્યાનો અટકાવ નહીં કરશે તો પોતે નાશ થશેજ વારતે સંપથી ખેચાઈ

જતી કંન્યા અટકાવો. અને સંપત્તી વિદ્યાવૃદ્ધિ કરતા તથા દ્રવ્યનો ખચાવથી સંગ્રહ કરતાં પોતે જાતેજ સારી સ્થિતિમાં આવવાની તથા શ્રેષ્ઠ થવાની પોતાના કસ્યાણુની અને માતિ ખંધુ અને સુધારવાની તસ્તી લેશે એવી મારી નમ્ર આપને પ્રત્યે વિનંતી છે.

રાંદેર વાસીઓ એ શહેરમાં આપવી કેમ ખંધ કીધી તેનું મુખ્ય કારણ નીચે મુજબ.

કેટલાંક દુષ્ટ શુકલને આપેલી કંન્યાઓ મહા દુઃખી થઈ. એક શુકલ શાપ પકડવાનો ધધો કરતો હતો ને તે ધણો અયોગ્ય દુષ્ટ પુરુષ હતો. જ્યારે સ્ત્રી કંઈપણ રણવા કમાવાનું તથા તેની દુષ્ટ ચાલ જોવીકે દુરવ્યસનાદિ છોડવા કહેકે ધરમાં આણેલો શાપહોય તે વડે તે ખીચારી ને મારતો. તેથી ખીજ એક શુકલે સ્ત્રીને મદીરા પીવાડવા સાર ધણો જીલમ કીધો. અને ચોરાવાલાઓ એ જોયું કે આ રમાત સાંડેલી અને શુકલ ધણાજ અધરમ કરનારા. પાપી દુષ્ટ વ્યસની બ્રહ્મહત્યાદીક પાપ કરનારા મદીરા પાની નીરધન મુરખ લડાક ચોટા સ્ત્રી હત્યા કરનારા. સ્ત્રીઓને દુઃખ દેનારા દ્રવ્ય હીન આ જીવીકા વગરના અવિવેકી લાંચીઆ તામસી ભંગડ અશીણી ગાંભજોર દૂષી વગેરે છે વાસ્તે એની સાથે ખેશવાથી આપણી આખર જાય તો એને કંન્યા કેમ અપાય એવા વીચારથી તે લોકોએ એને કંન્યા આપવી વગેરે ખંધકીધી. પાલવાડા વાલાએ દમણવાલાએ ચીખલીવાલાએ વગેરે બધાએ ન્યાત સુધારવાને પ્રયત્ન કીધા ને ન્યાત સુધરી અને જોયો પહેલા પહેલ કાઢનારને ગાળ દેતાં હતાં તે આજ તેમને આશીશ દઈ કહેછેકે આ એકડા કરી ન્યાતને સુખી કરનારનો જય થાય. ધણી વખત એવું સંભળાય છેકે રાંદેરાદી ચોરાવાળા સુરતના મધ્ય પંક્તીના માણસોને કહેછેકે તમે સાથે એકડા કરો અને હમારી સાથે યોગ્ય બટામસ્તથી કંન્યા આપો અને લેવેલા ત્યારે હે

શુરત વાસીઓ તમે સુસ્ત થઈ શું કામ ખેતી રહો છો? આમિ
થ્યાભિમાની દુષ્ટ પુરુષોની બહાર ગામ વાલાએ પરીક્ષા કરી
ત્યાગ કીધો ને તમે કરતાં નથી એ શું થોડું ધિક્કારવા યોગ્ય છે,
તમે પણ પાકા બંદોબસ્તથી એકઠા કરો અને એ દુષ્ટ
પુરુષોનો ત્યાગ કરો પોતીકા લાલ સંભાળો. જો તમારી
મહત્તા ધર્મ ન્યાય આબરૂ વધશે અને ખેતાર્થ જતી કન્યા અટ
કશે. છોકરીઓ દુઃખી થશે નહીં અને વંશ વૃદ્ધિ થશે રાંદેર
વાંસીને તમારા પર ખીલકુલ દ્વેશ બુદ્ધિ નથી તેઓ તમને
જોઈતી તેમનાથી બનતી મદદ આપશે જો તમે તેમને પણ માન
મળશે. એમ સંભળાય છે કે ઈર્ષ્યાશંકર અધ્યાય તથા ઉત્તેમરામ
બટ તથા વિશ્વનાથ શાસ્ત્રી તથા આત્મારામ વ્યાસ વગેરે એ
સંપ કરવામાં મહેનત કીધી હતી. પણ સોકો એક સંપ થયા
નહીં અને અંતે શાસ્ત્રી બાવાને પોતીકી કન્યા ગમે તેમ નાખી
દેવી પડી કારણ સોકોએ મિથ્યાભિમાન છોડ્યો નહીં.

તથા દ્વેષ મુક્યો નહીં. પણ ભાઈઓ તમે બધા એક
સંપ થાવો અને મિથ્યાભિમાન છોડી સંપકરો. જો તમારું
ઈશ્વર કલ્યાણ કરશે. આજે તમારા સોધર ગણાય છે તે
જો સંપ નહીં કરશે તો પચીશ વર્ષ પછી પચાશ ધર
થશે અને અંતે જોમ ધણા વંશે નાશ પામી ગયા તેમ
તમે પણ નાશ પામશો. વાસ્તે વીચાર મન સાથે કરીને
યોગ્ય કામ કરવા માંડો અને જય પ્રાપ્ત થાય તેમ માંહો
માંહે સ્નેહથી સંપકરો.

અને દુષ્ટ રિવાજો દૂર કરવાને તથા ઐક્યતા વધારવાને અને
જ્ઞાતિ સુધારવાને પરમેશ્વર સર્વને સારી બુદ્ધિ સાથે જોડે અને
સંપથી તેઓ એ કાર્ય ઉપાડી લે તે માટે ઈશ્વર સ્તુતિ કરું છું.

રાગ પીલું આ પ્રભુ આ અવસર તે દાખવ, વિપ્ર વર્ગને
અતિ સુખ કારી.

કો તું વળુ સંભાળ હમારી, રાખે જગદીશ બહુ રૂપ ધારી. ૧

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૩	૧૯	મટના	ભટના
૪	૧૩	નથા	તથા
૪	૯	પંજના	પંજાના
૫	૯	સાઠા	સાટા
૫	૧૧	વતવાની	વર્તવાની
૫	૧૯	શહેરમાં	શહેરમાં
૬	૧૦	પઠ્યા	પંજા
૭	૨	પણુ	પણુ
૭	૭	સાઠા	સાટા
૭	૧૪	જવાસેજ	જવસેજ
૭	૨૨	બદોબસ્ત	બદોબસ્ત
૮	૯	માહાજે	માહારાજે
૯	૧૩	પુરનન્યાત્ર	પુરનન્યત્ર
૯	૨૩	થેડું	થોડું
૯	૨૫	શુકાદિકના	શુદ્રાદિકના
૯	૨૭	ધીયું	ધોયું
૯	૨૧	ધેડા	ધુમાં
૧૦	૧૦	માતની	ન્યાતની
૧૦	૧૩	ખુબો	ખુબે
૧૩	૧	મલ્યો	મલ્યો
૧૩	૧	કડુપ	કડુપ
૧૩	૪	ધઈણાં	કઈણા
૧૩	૮	બોધ દોમથી	૨
૧૩	૨૮	ક્યણા	

૧૪	૩	ખેલાશક	ખેલાશક
૧૪	૧૦	જોડું	જોડું
૧૪	૧૦	ઉમરમ	ઉમરમાં
૧૪	૧૭	બાળાના	બાળના
૧૫	૧૧	કાળજીના	કાળજીના
૧૫	૨૪	વૃદ્ધાને	વૃદ્ધોના
૧૫	૨૫	મવેદવસ્ય	મવેદવસ્યં
૧૯	૨	ચાસ	ચાલ
૧૯	૬	ધણી	ધણી
૨૧	૧૯	ધર્મવંત	ધર્મવંત
૨૨	૨	ધર્મનો	ધર્મનો
૨૨	૫	ત્યારે	ત્યારે
૨૩	૨૧	કૃપા	કૃષ્ણા
૨૪	૪	અધમ	અધર્મ
૨૪	૫	કમ	કામ
૨૪	૮	અધમની	અધર્મની
૨૫	૭	વૃદ્ધ	વૃદ્ધી
૨૫	૨૫	ધમામશા	ધશમશા
૨૫	૨૬	ય	યૈ
૨૬	૧૨	વર્ણોત્થા	વર્ણોત્થા
૨૮	૧૮	ધાધી	ધાલી
૨૮	૨૨	આવળું	અવળું
૨૯	૧૭	ટંટ	ટંટા
૨૯	૨૭	પતંગ	પતંગ
	૧	વાપરવાન	વાપરવાના
	-	ટેકાણા	ટેકાણા
		ગણિતનાં	તેકણિતના
			તહી

